

Språkplan for Sør-Aurdal kommune.



Innhold

Innledning:.....	3
Språkfokus på helsestasjonen:	3
SPRÅKPLAN FOR BARNEHAGENE I SØR-AURDAL	4
Språkmiljøet i barnehagen.	5
Samarbeid mellom hjem og barnehage.	6
Språkområder i språkplanen.	7
Språklig bevissthet.....	7
Språk i barns lek.....	8
Språkutviklende samtaler.	9
Begrepsarbeid og ordforråd.	10
Litteraturformidling og leseglede.	10
Oppdagende skriving.	11
Aldersgruppe: 1-2 åringer.	13
Aldersgruppe: 2-3 åringer	17
Aldersgruppe: 3-4 åringer.	21
Aldersgruppe: 4-5 åringer	26
Aldersgruppe: 5-6 åringer.	31
Språkarbeid i skolen.	37
Samarbeid mellom hjem og skole:	37
Språklig bevissthet, ordforråd og vurdering for læring:.....	38
Lesing:.....	39
Ferdighetsområder i å kunne lese	40
Lesing i alle fag:	40
Skriving:	45
Hva er å kunne skrive?	46
Skriving i de ulike fagene.	46
Muntlige ferdigheter:	50
Muntlige ferdigheter i de ulike fagene.....	51
Vurdering for læring:	53
Begynneropplæringen:.....	54
1.trinn:.....	56
2.trinn:.....	63

3.trinn:.....	70
4.trinn:.....	79
5.trinn:.....	87
6.trinn:.....	94
7.trinn:.....	101
Ungdomstrinnet:	111
Kildeliste:	124

Innledning:

Sør-Aurdal kommune ble våren 2017 en del av satsingen Språkkommuner, som inngår i den nasjonale strategien «*Språkløyper, nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2015-2019*». I den forbindelse ble det høsten 2017 utarbeidet en strategiplan for språkarbeidet i barnehagene og skolene i kommunen. I strategiplanen for Sør-Aurdal kommune er det overordna målet å «*Styrke alle barn og elevers språk, lese- og skriveferdigheter*» og et innsatsmål er å utarbeide «*En helhetlig og forpliktende plan for arbeidet med språk/språkopplæring fra barnehage og ut ungdomsskolen*». Et hovedmål er at «*Det skal jobbes systematisk med språk gjennom hele løpet, fra helsestasjonen og ut ungdomstrinnet, i tråd med språkplanen*». Planen skal omfatte alle barn/elever i barnehagen og i grunnskolen, og skal gjelde i alle fag i skolen.

Planen er basert på retningslinjer og planer fra Utdanningsdirektoratet for skole og barnehage, og retningslinjer fra Helsedirektoratet for helsestasjonen. I tillegg har vi sett på språkplaner fra andre kommuner, og brukt disse som et utgangspunkt for Sør-Aurdal kommunes språkplan. Vi har også hentet inn tips fra pedagogiske ledere og lærere her i kommunen, og i andre kommuner, der vi vet at de lykkes godt med språkarbeidet. Resultatet sitter du nå med i hånda.

Tanken er at denne planen skal være et arbeidsverktøy for pedagogiske ledere i barnehagen, og lærere og assistenter/fagarbeidere i skolen. Den gir mange konkrete tips til hvordan man kan jobbe med språk, og sier noe om hva barna skal kunne på de ulike alderstrinnene.

Planen er tredelt. En del for helsestasjonen, en for barnehagene og en for skolene. Planene for barnehagen og skolen har innledende deler som tar for seg teorien i forbindelse med språkarbeid, og den tar også for seg hva planverkene sier om dette. Deretter tar planene for seg de ulike alderstrinnene, år for år. Vi har tenkt at det skal være mulig å kun skrive ut planen for sitt trinn og jobbe med den, uten å måtte sitte med planene for de trinnene man ikke jobber på for å få sammenheng i arbeidet. Derfor vil noen elementer gå igjen på flere alderstrinn.

-Linda Olsen og Therese Martinsen, ressurspersoner.

Språkfokus på helsestasjonen:

- Helsestasjonen følger gjeldende retningslinjer når det gjelder undersøkelser av språk, og har språk som fokusområde allerede fra barnet er nyfødt.
- Helsesøster gir foreldreveiledning i hvordan stimulere barnet med tanke på språkutvikling helt fra det er født.

- I den generelle helseundersøkelsen av barn på helsestasjonen gjennomføres observasjon av kommunikasjon, språkforståelse og talespråk.
- Foreldrenes vurdering av barnets språk er også viktig.
- Ved 18-måneders konsultasjon og på 2 årskonsultasjon gjennomføres kartlegging av språkutvikling. Ved 2 årskonsultasjon kan man supplere med bruk av SATS og ASQ ved indikasjon.
- Ved 4 års konsultasjon gjennomfører helsestasjonen kartleggingsverktøyet SPRÅK 4
- På indikasjon kan helsestasjonen gjøre ASQ kartlegging for barn fra 2 år og oppover.
- Ved usikkerhet rundt språkutvikling kontakter helsestasjonen barnehagene eller PPT etter samtykke fra foreldre. Barnehagen kan også kontakte helsestasjonen ved behov, etter samtykke fra foreldrene. Dersom man er usikker på et barns språkutvikling, kan det gjennomføres en ekstra 3-årskonsultasjon. I slike tilfeller har man også tett dialog med foreldrene og barnehagen. Helsestasjonen vurderer henvisning for å sjekke ut hørsel. De henviser også til PPT i samarbeid med barnehagen.
- Fra barna er 2- 4 år har ikke helsestasjonen konsultasjon vedrørende barna. Derfor er barnehagens oppfølging ekstra viktig i denne perioden.
- Kommunen har tverrfaglige ressursteam for alle barnehager og skoler, der helsestasjonen er ansvarlig for å lede møtene. Det gjennomføres møter i ressursteamene 2 ganger i året. Møtedeltagere er barne- og familieveileder, rektor/styrer, ansatte ut i fra saker som diskuteres, PPT, barnevernstjenesten, helsesøster, psykisk helsearbeid og fysioterapi, politi og innvandrerstjenesten ved behov. Mål for ressursteamet er blant annet å fange opp barn som har behov for ulike hjelpetiltak, herunder også språk.
- Barnet skal henvises til videre språkutredning dersom det er mistanke om forsinket språkutvikling.
- Helsestasjonen kan også sjekke ut syn og hørsel ved forsinket språkutvikling.

SPRÅKPLAN FOR BARNEHAGENE I SØR-AURDAL

God språkutvikling er avgjørende for lek, læring og sosiale relasjoner i barnehagealder. Vi vet også at et godt utviklet språk i tidlig alder letter lese- og skriveutviklingen i skolen. Barn som kommer til skolen med et godt språk, er bedre lesere gjennom skoleløpet enn de som starter på skolen med et svakt utviklet språk. Studier viser også at kvaliteten på barnehagepersonalets samtalebidrag har betydning for barnas ordforråd i første klasse. Arbeid med språk, bøker, lesing og samtaler i barnehagen er derfor av stor verdi. Skandinavisk forskning viser at det er lite vokseninitiert arbeid med lese- og skriveaktiviteter i barnehagen, og at personalet i for liten grad tar hensyn til at barn har med seg ulike erfaringer hjemmefra. Det er derfor nødvendig med et styrket fokus på førskriftspråklige aktiviteter og språkaktiviteter generelt. Dette forutsetter bevisste voksne med god kunnskap om barns språkutvikling og språkbruk.

I strategiplanen for språkkommune er hovedmålet at:

«Det skal jobbes systematisk med språk gjennom hele løpet, fra helsestasjonen og ut ungdomstrinnet, i tråd med språkplanen». Språkutvikling i barnehagen er et sentralt område.

Språkplanen skal omfatte alle barn, og planen skal være et arbeidsverktøy for pedagogiske ledere i barnehagen. Planen skal også gi konkrete tips til hvordan man skal jobbe med språk.

Språkmiljøet i barnehagen.

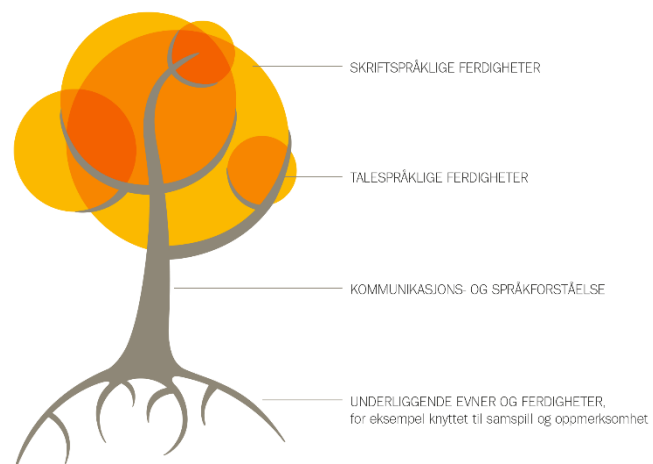
De fysiske rammene for barnehagen er til en viss grad gitt, men personalet kan gjøre mange valg i forhold til hvordan de velger å utforme det fysiske miljøet inne på avdelingen og hvordan uteområdet blir organisert. Det er også viktig å tenke på hva slags utstyr som er tilgjengelig for barna til enhver tid. Disse faktorene er med på å påvirke leken, aktiviteten og språkbruken til barna. Det er for eksempel viktig å gi de yngste barna plass til å kunne utfolde seg motorisk, samtidig som de trenger en lesestol med bokhylle og gode bøker. Barn blir inspirert av rollelek når de har et godt utvalg av utkleddingstøy, tepper, dukker, kjøkkenutstyr osv. En god konstruksjonslek krever mange ulike klosser, miniatyrmateriell, lim osv. Barn tegner når de får inspirerende utstyr. Hvis barna har tilgang til en skjermet og god lesestol fører dette ofte til at barn oppsøker høytlesing. Bokhylla bør inneholde variasjon og kvalitet, som for eksempel eventyr, bildebøker, fagbøker, sangbøker, diktbøker osv). Det er viktig å gi barna gode visuelle inntrykk. Dette skjer ofte ved at man henger opp bilder, bokstaver og lignende på veggene inne på avdelingen. I dette arbeidet er det viktig at personalet er kritiske til hva og hvor mye som blir hengt opp. Det visuelle kan ta mye mer energi enn det vi er klar over, og kan påvirke barna på lik linje som med støy (visuell støy). Dette er særlig uheldig for de barna som har utfordringer i forhold til å holde fokus og konsentrasjon.

Det er viktig å huske på at de fysiske rammene alene ikke er nok for å stimulere barnas språkutvikling. Personalets prioriteringer er helt avgjørende på grunn av at det er samvær, samtaler og deling av opplevelser som er den viktigste ressursen i barnehagen når det gjelder språkmiljø og språkstimulering. Personalet må være klar over at de er viktige språklige modeller for barna. Språk kan ikke læres alene på grunn av at utviklingen skjer i samspill med andre. Barnets nysgjerrighet og interesse for omgivelsene er selve drivkraften. Behovet for å kunne utfolde seg, utforske, eksperimentere, absorbere og lære danner grunnlaget for en normal språkutvikling. Det er også viktig at barna får erfare gleden av å være i samhandling med andre.

Rammeplanen vektlegger at «barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening. Barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, herunder tegnspråk. Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling».

Dette innebærer at personalet i barnehagen har kunnskap om språkutvikling ut i fra barnets alder. Det er også viktig å vite hvilke utfordringer som kan påvirke barns språkutvikling. Personalet må ha kompetanse og praksis som støtter opp under alle elementer av barnets språkutvikling. Som for eksempel:

- Samspill
- Kommunikasjon
- Nonverbalt språk/kroppsspråk
- Imitasjon
- Oppmerksomhet
- Evne til å lytte
- Turtaking
- Språkforståelse
- Ordproduksjon



- Språklig bevissthet
- Uttale
- Setningsproduksjon
- Innlæring av tegn
- Lære å bruke/forstå tegn, bilder og symboler

Det er viktig å være klar over at det er store individuelle forskjeller. Barn som blir snakket mye med, lærer flere ord. Noen barn snakker tidlig, andre barn venter litt med å uttrykke seg verbalt til de mestrer talespråket bedre. Å mestre språk er ikke noe man kan lære ved imitasjon. Barn må i samvær med andre lære seg ordenes betydning og konstruere regler for forståelig og grammatisk riktig talespråk. Barns utvikling skjer i sprang og platåer. I perioder andre utviklingsområder er sentrale kan det synes som om språkutviklingen blir satt på vent. Barn kan til og med gå tilbake på ulike områder når nye ferdigheter tilegnes.

Samarbeid mellom hjem og barnehage.

Rammeplanen sier at: «Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnets behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling jf. Barnehageloven §1. samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling».

God språkutvikling er avgjørende for barnas lek, læring og sosiale relasjoner. Det er derfor viktig at foreldrene og barnehagen legger forholdene til rette slik at barnet skal få en så god språkutvikling som mulig.

Barnehagen kan spille en positiv rolle i forbindelse med informasjon, diskusjon og rådgivning overfor foreldrene. Det er viktig å være ærlig og snakke med foreldrene om barns språkutvikling. Spørsmål fra foreldre må møtes med faktisk informasjon, støtte og konkrete råd. Observasjonsmaterieell og kartlegging kan være et godt utgangspunkt for felles forståelse. Det er viktig å huske på at familier er forskjellige, og at man tilpasser rådene ettersom.

Barnehagen kan bruke foreldresamtaler og foreldremøter for å fremheve hvor viktig rolle foreldrene har i barns språkutvikling. Generelle råd til foreldrene kan være:

- Foreldre må være bevisst på at de er viktige rollemodeller for sine barn.
- Fremheve hvor viktig det er å sette av tid til samvær og samtale med barna.
- Barn trenger å fortelle om hva de har opplevd, om tanker og følelser og de må få undre seg sammen med voksne.
- Sette ord på/benevne det barnet erfarer og er opptatt av.
- Oppmuntre barna for å skape interesse for lesing og skriving.
- Fremme viktigheten av høytlesing. Gi konkrete tips til bøker og bruk av bibliotek.

Språkområder i språkplanen.

Språkplanen tar for seg seks språkområder som vi skal ha fokus på i arbeidet med språk i barnehagen. Dette er språklig bevissthet, språk i barns lek, språkutviklende samtaler, begrepsarbeid og ordforråd, litteraturformidling og leselede og oppdagende skriving.

Språklig bevissthet.

Språklig bevissthet handler om å ha et metaperspektiv på språk. Det handler om at barn blir bevisst på at språk ikke bare handler om innhold, men også hvordan språket er bygd opp av lyder, ord og setninger. I barnehagealder er den viktigste formen for språklig bevissthet å vite hva et ord er, og at ordene består av lyder. Barna skal også bli bevisst at språket er et fenomen som de kan snakke om. Seksårsalderen blir regnet som den beste alderen for å utvikle en sterk språklig bevissthet, men det er viktig å være oppmerksom på at grunnlaget blir lagt lenge før, gjennom rim, dikt og språklek.

Språklig bevissthet blir sett på som et vilkår for at barn skal kunne løse skriftspråkkoden og lære seg sammenhengen mellom bokstaver og språklyder. Uten språklig bevissthet kan ikke barn forstå spørsmål som: «hvilken bokstav/lyd begynner sol på?». Barn utvikler også språklig bevissthet gjennom erfaringer med skriftspråket. De er opptatt av tekster og ord som de ser, og spør ofte hva som står. Samtaler om skrevet tekst gjør det lettere for en del barn å «se språket» og snakke om det. På et tidspunkt starter barn å kommentere egen og andres språkbruk. Slike kommentarer viser at barn er inne i en viktig språkutvikling, og personalet må interessere seg for denne utviklingen og gi barna positive tilbakemeldinger og språklige utfordringer. Vitser er en viktig sjanger for barn i denne perioden. Vitser utfordrer barn til å forstå hva ord betyr, samtidig som de har glede av språklige og humoristiske poenger. Riming egner seg godt for å utforske lydsiden av språket. Riming handler om at lyden av ord ligner på hverandre. *Bil* rimer på *bil* fordi ordene høres nesten like ut. Mange dikt har enderim der det siste ordet i to linjer rimer på hverandre. For å sikre progresjon i utforskningen av språklyder, er bokstavrim særlig interessant. Da lytter man etter ord som starter med den samme språklyden. Lytting og smaking på lyder kan være utgangspunkt for både lek og språklig refleksjon.

Variasjoner i det norske talespråket.

De fleste barn gleder og undrer seg over språklig mangfold og variasjon. Det er viktig at personalet er gode rollemodeller og gleder seg og undrer seg sammen med barna for å skape en felles språklig forståelse. Dette er igjen med på å utvikle barnas språklige bevissthet.

I norsk talemål har vi forskjellige dialekter. Det er politisk bestemt at vi skal ha et mangfold av dialekter i landet vårt. Dialektene har en egenverdi, og det er viktig å synliggjøre dialektmangfoldet. I Norge har vi også to sidestilte skriftmålsformer: bokmål og nynorsk. For å bevisstgjøre barna om det dialektale og språklige mangfoldet kan det være spennende å bruke ulike dialekter og ulike språk i sang, fortelling og høytlesing. Det er viktig at hver enkelt barnehage har et bevisst forhold til den lokale språksituasjonen og det språklige mangfoldet i lokalmiljøet.

Språk i barns lek

Lek er livsutfoldelse, glede og et mål i seg selv. Samtidig er leken den viktigste læringsarenaen for barn på alle livsområder. Ulike former for lek stimulerer ulike sider ved språkutviklingen. Det er derfor det er så viktig at barn møter variert lek i barnehagen.

Rammeplanen sier at «leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal inspirere til og gi rom for ulike typer lek både ute og inne. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek, alene og sammen med andre».

Begrepet om lek og frilek har lenge vært forbehold barna, uten voksen inngripen. Forskning viser at voksne i mye større grad bør være med å leke med barna, både for å være gode rollemodeller, men også for å sikre at alle får være med i leken. Det er spesielt viktig at de voksne er fysisk og mentalt til stede for å se, tolke og støtte barn i språklig lek. Barn bør få leke mye og variert. Ulike typer lek, krever ulike typer språk. Utelek er særlig språkstimulerende, og man kan med fordel flytte flere av de tradisjonelle innelekene ut.

Ulike typer lek:

Konstruksjonslek: I all aktivitet der barna bygger, lager og former ulike typer materiale, gjør de noen grunnleggende erfaringer som har svært mye å si for språkutviklingen, nærmere bestemt utviklingen av en rekke grunnleggende begreper. Et eksempel kan være byggeklosser med forskjellige former (prisme, kube, sylinder, kjegle osv). Gjennom å håndtere disse klossene erfarer barna likhet og ulikhet. Når de møter igjen disse formene i matematikkboka på et senere tidspunkt, er ikke formene og begrepene så ukjente.

Regellek: Regellek vil si alle slags spill og leker der man må følge bestemte regler. Språket regulerer fellesskapet i leken, både gjennom forklaring på forhånd av hva som gjelder eller er lov, og gjennom noen få, faste ytringer som blir gjentatt mange ganger. Som for eksempel at det er min tur og din tur. I sangleker som «bjørnen sover» er det sangteksten som styrer leken. Det er et viktig steg i barnas sosiale utvikling at de greier å innordne seg etter de reglene som gjelder i en slik lek. For barn som er i ferd med å lære norsk, kan regellek være inngangsbilletten til et lekefellesskap med de andre barna.

Rollelek: I rolleleken gjelder spesielle språkkoder eller lekesignaler. Når barna snakker om rollene og handlingene i leken, bruker de den vanlige dialekten sin. Når de snakker i rollen, endrer de ofte stemmen og bruker en annen språkform enn den de bruker til daglig. Det er en viktig del av barns språkbrukskompetanse å kunne oppfatte og bruke disse lekesignalene. I rolleleken skaper barna en fantasiverden. Leken kan ses på som en fortelling som de dikter i fellesskap. Slik legger rollelek et godt grunnlag for utvikling av tekstkompetanse. Når barna engasjerer seg i rollelek, øver de samtidig opp evnen til å danne seg indre bilder av det de snakker om. For at leken ikke skal gå i stå, må de tilpasse seg hverandre og sette ord på det som er nødvendig for at de andre skal forstå. Slik fremmer rolleleken evnen til å se noe fra andres synsvinkel. Også evnen til å holde fast ved et samtaleemne blir utviklet i rolleleken. Personalet i barnehagen kan stimulere rollelek ved å lage egne lekekroker, for eksempel butikk og legekantor. Disse lekekrokene skal ikke være permanente, men må skiftes ut etter en tid. Det er ikke alle barn som fungerer godt i rollelek. Dette kan være fordi de ikke mestrer de språklige lekesignalene og forstår ikke hva leken

handler om. Det er viktig oppgave for personalet å hjelpe disse barna inn i leken, uten å overta eller ødelegge den leken som allerede er i gang.

Språkutviklende samtaler.

Barn utvikler språk i samspill med andre mennesker. Gode samtaler går for seg hvor som helst, når som helst, og kan være om hva som helst. Det er hverdagssamtalen som er den vanligste og viktigste samtalen. Det vil si den samtalen som foregår rundt måltidet, i tilknytning av aktiviteter, under påkledning osv. I de gode samtalene opplever barna at de når frem med det de har på hjertet. Det gir dem lyst til å snakke og strekke seg lenger språklig. Det er viktig at personalet prioriterer samtaler med barna og ikke med hverandre. I samtale og dialog med barna er det viktig at personalet:

- sørger for øyekontakt og fokus fra barnet.
- snakker rolig.
- unngår for lange setninger og for mange instruksjoner.
- går ned i barnets høgde når de snakker med det.

Etter hvert tilegner barna seg samtalekompetanse. Det vil si at de kan ta imot og gi turvekslingssignaler, de kan følge opp egne og andres innspill, og de kan holde fast og videreføre et tema. Dette lærer de ved å være deltakere i en uendelig rekke med samtaler. Når vi voksne stiller spørsmål, inviterer vi barna inn i samtalen og inn i språket. Det er viktig at de voksne tar imot innholdet som barnet ønsker å formidle. Dette er den beste måten å stimulere språkutviklingen på. Jo yngre barnet er, desto viktigere er det at vi setter ord på det som fanger interessen og svarer slik at vi bekrefter innholdet før vi fører samtalen videre. De yngste barna er avhengig av den konkrete situasjonen de er i, og samtaler om det som er rundt dem «her og nå». Gradvis utvikler de en mestring av det situasjonsuavhengige språket, «der og da»-språket. De kan da fortelle om opplevelser de har hatt, noe de gleder seg til å oppleve, og om ting og personer som ikke er fysisk til stede akkurat her og nå. Det er viktig å stille åpne spørsmål som ikke har svar som er bestemt på forhånd. Dette gir barna mulighet til å komme med sine synspunkter. Åpne spørsmål inviterer til videre samtale, mens lukkede spørsmål ofte setter punktum for videre samtale.

I en forberedt samtale har gjerne den voksne planlagt spørsmål som kan lokke frem barnas observasjoner og tanker. I disse samtalene er det et poeng at barna skal interessere seg for å holde et tema over tid. De voksne har en ordstyrerrolle slik at assosiasjonene ikke blir for løse. Det er ikke et mål at den voksne skal presse igjennom sin plan for samtalen. Vi skal hele tiden lytte, improvisere og være klare til å videreføre barnas innspill. For å få til et godt samspill kan det være lurt å dele barna inn i mindre grupper. Det er også viktig å sette av god tid. Forberedte samtaler kan være faglige samtaler og filosofiske samtaler. Filosofiske samtaler tar for seg filosofiske temaer, men er samtidig en metode for å undersøke begreper, argumenter og sammenhenger. I den filosofiske samtalen er det den voksne som styrer samtalen ved å stille spørsmål som utfordrer barna og får dem til å tenke og begrunne svarene sine. Et filosofisk spørsmål er et grunnleggende spørsmål som kan ha mange ulike svar. Det er ikke svarene som er det avgjørende, men selve drøftingen og refleksjonen som barna kommer frem til i dialog med hverandre og den voksne. Både litteratur og filosofi gir barna opplevelser til å utvikle evnen til

undring, fabulering og refleksjon. Barna kommer med egne meninger, de venter på tur, de lytter, og de spiller videre på andres ideer. Et personale som er motivert, utvikler god kompetanse og trenger etter hvert ikke å forberede seg så mye. Disse vokseninitierte samtalene kan også oppstå spontant.

Begrepsarbeid og ordforråd.

Det er viktig at personalet i barnehagen bruker benevning aktivt i det daglige. Dette innebærer å sette ord på ting og hendelser som omgir barna i løpet av en barnehagedag. Det er også viktig å ha fokus på gode samtaler med barna. Personalet skal ha som mål å utvide barnas språk og ordforråd. Å utvide vil si at vi tar opp igjen barnas ytring med en endring, slik at ytringen får en riktig form. Dermed sikrer vi oss at barna stadig møter språket i den formen de strekker seg etter. Utvidelse er ikke det samme som å rette på barnas språk. Når vi retter på barnas språk, fokuserer vi på den avvikende formen. Små barn forstår som regel bare at de har sagt noe feil, ikke hva som var feil. Det er viktig å gi ord innhold slik at det blir et begrep. Personalet må ha fokus på grunnleggende begreper, som farge, form, stillinger, størrelse og plassering. Det er også viktig at personalet ikke forenkler språket for mye. Dette kan føre til at barna mister dybden i begrepslæringa. Rike erfaringer med høytlesing er med på å utfordre barnas ordforråd. I arbeidet med å utvide barnas ordforråd kan det å visualisere det vi snakker om være gode hjelpemidler. Det kan for eksempel være å bruke konkrete når man forteller eventyr, henge opp/laminere bilder etc.

Sherborne

Sherborne Developmental Movement kan brukes som en tilnærming til språk gjennom bevegelse. Instruksjonene er enkle og kan forstås selv om barnet ikke har godt utviklet språk. Barnet kan da herme etter det som blir gjort. Fokuset er på bevegelsene som foregår, uten utstyr, men alltid i samarbeid eller samhandling med andre. I denne tilnærmingen blir språk brukt for å snakke om bevegelsene vi gjør som; under, over, gjennom, rulle, hoppe, krabbe osv. Språket brukes til å sette ord på det som skjer hos den enkelte, og det som skjer mellom menneskene som deltar. Gjennom bevegelse kan en også snakke om følelsene de ulike bevegelsene fører til hos barna. Ser du eller kjenner du at barnet uttrykker glede i en bevegelse, men ikke bruker ord for det, så kan du hjelpe barnet å sette ord på opplevelsen.

Litteraturformidling og leseglede.

Barnelitteraturen tilbyr barn erfaringer med språk som er mer komplekst enn deres muntlige språk. Rike erfaringer med høytlesing utvikler barnas ordforråd. Barnebøker hjelper barn med å tilegne seg et språk som gjør dem i stand til å uttrykke egne erfaringer og følelser. Barn tilegner seg kunnskaper og erfaringer gjennom bøker, men ikke uten videre. De voksne er viktige modeller. Barn lærer engasjement og refleksjon gjennom at voksne leser for dem og engasjerer seg i det boka handler om. Voksne kan lære barn at bøkene ofte handler om noe som har overføringsverdi til våre egne liv.

Fortellingen er en viktig sjanger. Vi finner fortellingen i eventyr, bøker og filmer. Vi bruker også fortellingen til å formidle våre egne erfaringer. Jo bedre man mestrer fortellingen som sjanger, jo mer interessant er det for andre å høre på. Derfor er det viktig at barnehagen er et sted der alle barn daglig møter fortelling og lesing. De voksne må legge til rette for at barna får mulighet til å fortelle, gjerne i en strukturert form som en samlingsstund. Barnehagen skal sikre at alle barn får oppleve høytlesing, fortelling og sang. Mange barn ber om å bli lest for, andre barn gjør ikke det. Det er viktig

at personalet ta initiativ og strukturere det pedagogiske arbeidet slik at alle blir inkludert i samlingsstunder og lesegrupper. Det er viktig å motivere de barna som ikke tar initiativ selv, fordi det er en sammenheng mellom lite leseerfaring og manglende interesse for å lese. Det er viktig med repetisjon, så les den samme boka igjen og igjen. Repetisjon øker forståelsen, den språklige kompetansen og lesegledden. Barn trenger å høre og se samtidig. I bildebøker er ord og bilder knyttet til hverandre, og barn får et optimalt utbytte av lesingen når de kan se og høre samtidig. Hvis man ikke har bilder å vise, kan det være til god hjelp å bruke konkrete gjenstander som er relevante i forhold til det teksten handler om.

Dialogisk lesing: Undersøkelser viser at dialogisk lesing kan være et godt redskap for å utvikle barns språk og vokabular. Barn liker å lese samme bok flere ganger. Barna er også fulle av spørsmål og kommentarer til bildene i boken og til handlingen. De har også assosiasjoner til eget liv gjennom bøkene. Dialogisk lesing handler om å fremme denne type aktivitet rundt bildebøker hos barn i dialog med en voksen. Målet er å aktivere barna slik at de konsentrerer seg om boksiden, og at de går inn i en dialog med den voksne om det som skjer. Vi oppmuntrer dem til å peke på ting i bildene, og vi stiller spørsmål som de mestrer å svare på. I dialogisk lesing blir barnet vant til å være en aktiv medleser, og den voksne er en viktig modell når det gjelder engasjement og språkbruk.

Oppdagende skriving.

Barnehagen skal fremme barnas lese- og skriveutvikling gjennom en rekke aktiviteter. Disse aktivitetene kan føre til at en del barn løser skriftspråkkoden allerede i førskolealder. Når barna begynner å utforske skriftspråket og skrive selv, er det viktig at personalet ser dette og gir skrivingen verdi. Barna trenger voksne rundt seg som kan være interesserte samtalepartnere om språk, og som inspirerer til lesing og skriving.

Hva sier rammeplanen om tidlig skriving:

- Barnehagen skal bidra til at barna utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråksuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter.
- Personalet skal støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket.
- Personalet skal inkludere alle barn i språkstimulerende aktiviteter.
- I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre.

Det å utforske språket er ofte en naturlig del av barnas lek. Det er indrestyrt og lystbetont, og mange barn viser tidlig interesse for skriftspråket. Det er viktig å skape nysgjerrighet rundt tekst og bokstaver. Å ha tekst synlig på avdelingen vil være essensielt å være med på å skape en nysgjerrighet rundt skriftspråk. I leken tar barna i bruk det de har for hånden. Det er derfor viktig å ha å ha utstyr og materiell tilgjengelig for å legge til rette for skrivelyst, også for de yngste barna. Dette er ikke aktiviteter som kun er forbeholdt de eldste barna som skal begynne på skolen. Den oppdagende skrivingen skal skje på barnas premisser, men det er viktig at de voksne tilrettelegger og skaper nysgjerrighet. For de yngste kan dette innebære å gjøre bokstaver tilgjengelige, bruke ordbilder i kombinasjon med bilder, introdusere «min bokstav», leke med tredimensjonale bokstaver etc.

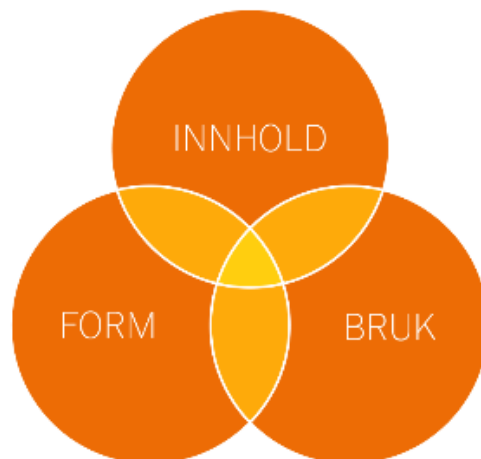
Tekstskaping innebærer at barna skaper en tekst som blir skrevet ned av en voksen. Den voksne fungerer som sekretær for barna. En god nedskrivingssituasjon kjennetegnes ved at barna vet hva som skal skrives, og kan være med på å si det sakte og høyt i kor sammen med den voksne, samtidig

som de ser bokstavene «vokse» frem. Dette gir dem grunnlag for å oppdage sammenhengen mellom lyden vi sier, og bokstavene vi skriver.

Språkløyper:

[Språk og leseaktiviteter](#)

[Språkhverdag](#)



Aldersgruppe: 1-2 åringer.

Kjennetegn på språk i denne aldersgruppen: Ett-åringen er en aktiv samtalepartner som i hovedsak kommuniserer med kroppsspråket sitt. Ved ett års alder begynner barn bevisst å bruke de første ordene som symbol. Barn bygger opp språket ord for ord, og mot slutten av det andre leveåret kommer det vi kaller «ordspurten». Ordspurten er den periode som kommer etter innlæringen av de første 20-50 ordene, og den kjennetegnes ved at ordene nå læres mye raskere. Barn lager egne ord, som ofte er ubøyde. Barn lærer ord som er knyttet til de tingene og handlingene de har erfaring med i dagliglivet. Overgangen fra ettordsytringer til flerordsytringer er det viktigste kvalitative skillet i språkutviklingen. I begynnelsen er det oftest noen få ord de bruker i mange sammenhenger, disse blir kalt «krumtappord», som f.eks. «mamma borte», «bil borte» etc. Slike ytringer fungerer som en overgang til mer komplekse setninger. Det er viktig å være oppmerksom på at det er store individuelle forskjeller på når barn sier sine første ord og i hvor raskt tempo de tilegner seg et ordforråd. Et fellestrekk er at 1-2 åringer forstår flere ord enn de klarer å produsere, og at de kommuniserer vel så mye med kroppsspråk som med talespråk. Barn i 1-2 års alder forenkler språket, og det er personalet sin oppgave og utvide det. At barn snakker lite ved 2 års alder behøver ikke å gi grunn til bekymring. Det er derimot et klart risikotegn dersom barnet har en dårlig språkforståelse på dette alderstrinnet. Språkforståelse er selve grunnlaget for den videre språktilegnelsen. En forsinkelse på dette området bør avklares så tidlig som mulig, slik at forholdene kan legges til rette for en best mulig språkutvikling.

Alder	Språkforståelse	Språkproduksjon
1 år	<ul style="list-style-type: none">• Peker på kroppsdel på oppfordring.• Viser interesse for bøker.• Forstår enkle oppfordringer sammen med kroppsspråk.	<ul style="list-style-type: none">• Situasjonsavhengige ettordsytringer.• Mestrer flere språklyder.• Begynner å imitere enkle ord.
2 år	<ul style="list-style-type: none">• Rask tilegnelse av nye ord.• Følger enkle oppfordringer knyttet til situasjonen.• Lytter til lesing og peker på bilder.• Forstår enkle verb.	<ul style="list-style-type: none">• Bruker toordsytringer.• Har et kommunikativt språk.• Spør etter navn på gjenstander.• Kan bruke 20-50 ord aktivt.

Kartleggingsskjema «Alle med, språk 1-2 år»: Barna forstår en del vanlige hverdagsord, de bruker peking kommunikativt og benevner gjenstander/personer med egne ord.

Språkplan 1-2 år:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet.	<p>Barnehagens ansatte jobber systematisk for å stimulere barns språklige bevissthet.</p> <p>Lek med språk, symboler og tekst skal være en naturlig del av barnehagehverdagen for å stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruker rim, regler, dikt og sang aktivt i hverdagen. • Bruke digitale verktøy når det jobbes med rim, regler, dikt og sang. • Dokumentere rim, regler, dikt og sang og gjøre dette tilgjengelig for barna. • Legger til rette for sang med bevegelser, konkrete, instrumenter og dramatisering. • Introduserer enkle sang- og rytmeleker både i gruppe og en-til-en situasjoner, som f.eks ved stell og i lek. • Vet at repetisjon og gjentakelse er viktig. • Kjenner til enkle munnmotoriske aktiviteter som kan gjennomføres sammen med barna. • Fremkaller og skaper felles forståelse gjennom å glede og undre seg sammen med barna. • Bruker sin dialekt i samtale og dialog med barna. 	<p>Dikt med enderim. Regler Sangkort</p> <p>Skrive ut, laminere, henge opp på stellerrommet, veggen etc.</p> <p>Språkbud-opskrift på språksåpe</p> <p>Tips til munnmotoriske øvelser</p>
Språk i barnas lek	<p>Leken skal ha en sentral plass i barnehagen.</p> <p>Alle barn skal få anledning til å delta og bruke språket sitt i lek uavhengig av hvilken måte barnet kommuniserer på.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skaper et fysisk miljø som stimulerer til kroppslig lek. • bruker rim, rytme og regler i lek for å styrke barnas språklige bevissthet. • bruker bevisst benevnning og oppfordrer barna til å bruke det muntlige språket aktivt. • veileder barna hvis leken medfører uheldige samspillmønstre. 	<p>Hermelek</p> <p>Rollelek</p> <p>Symbollek</p> <p>Funksjonslek</p>

	<p>Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • hjelper barn som har behov for det å komme inn i god lek med andre barn. • Stimulerer og legger til rette for hermelek, gryende rollelek, symbollek og funksjonslek. • Gir barna mulighet til å øve på turtaking gjennom lek. • Være aktive ute sammen med barna. • skal ha kunnskap om og er bevisste på når og hvordan de går inn i barns lek for å bistå de barna som trenger det, og deltar i barns lek for å stimulere det verbale språket deres. 	<p>Parallellek</p> <p>Små lekegrupper</p>
<p>Språkutviklende samtaler</p>	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom språkutviklende samtaler.</p> <p>Språkutviklende samtaler skal være med på å gi barna god begrepsforståelse og et variert ordforråd.</p> <p>Barna skal bruke språket til å uttrykke følelser, tanker, meninger og erfaringer.</p> <p>Barna skal bruke språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vet at de spontane og uformelle samtaler er viktige som læringsarena for barna. • Bruker hverdagssituasjoner, som påkledning, måltid, stellesituasjon etc, som utgangspunkt for samtaler med barna. • Benevner og setter ord på ting som omgir oss i hverdagen. • Legger til rette for samtaler i små grupper. • Bruker felles opplevelser bevisst til inspirasjon for språkutviklende samtaler. • Legger til rette for aktiviteter som bidrar til å styrke barnas begrepslæring. • Må være bevisst på å tolke barns kroppsspråk og non-verbale språk. • Bruke konkrete og bilder i planlagt arbeid med språk og i samtale med barna. • Skal være gode språklige forbilder for barna. • Bruker riktige ord- og begreper uten å forenkle ordbruken for mye. 	<p>Lage «min bok» eller «mitt hus».</p> <p>Samtale rundt bøker: Dialogisk lesing</p>

		<ul style="list-style-type: none"> Vet at man ikke skal «rette» på barns språk, men heller ha fokus på å utvide språket deres. 	
Begrepsarbeid og ordforråd.	Barna videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> Benevner og setter ord på ting i hverdagen. Sørger for at ord får innhold slik at det blir et begrep for barna. Bruker et variert ordforråd i samhandling med barna. bruker riktige ord- og begreper, uten å forenkle ordbruken i samtaler med barna (ikke tut-tut, vov-vov etc). Har fokus på grunnleggende begreper som, farge, form, stilling, størrelser og plassering. 	Lage «min bok» og «mitt hus» Bruk av konkreter Digitale verktøy Snakkepakken Språkposer/språkkofferter
Litteraturformidling og leseglede	Barnehagen skal jobbe systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom bøker og språklig bearbeiding av innholdet. Barnehagen har et godt og variert utvalg av bøker som fanger barna både i forhold til alder, kjønn og interesse.	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> Legger til rette for at alle barn får mulighet til å bli lest for hver dag. Legger til rette for den spontane lesegleden ved å ha bøker og en lesekrok lett tilgjengelig. Samarbeider med biblioteket for å ha god tilgang på litteratur for barna. Bruker varierte formidlingsformer og lar barna møte et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer. Synliggjør leseaktiviteter for foreldrene og inspirerer til å forsterke barnas leseglede gjennom lesing hjemme. Vet at repetisjon av bøker er viktig. Bruker bilder, konkreter og figurer til støtte i fortellinger og eventyr. 	Skrive leselogg i en periode – dokumentere hvilke barn som blir lest for, for å sikre at vi når ut til alle. Dialogisk lesing Pekebøker Bildebøker Høytlesing i barnehagen

		<ul style="list-style-type: none"> • Bruker aktivt bøker som representerer begge skriftmålsformene, bokmål og nynorsk. 	
Oppdagende skriving	Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom aktivt arbeid med barneskriving/barneskraft.	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> • Lar barna fra 1,5-3 års alder få delta i skriftspråklige aktiviteter, og er bevisst på at dette ikke er aktiviteter som er forbeholdt de som skal starte på skolen. • Skal vite at oppdagende skriving er en vei inn i lesinga. • Legger til rette for at barna har tegne- og skrivesaker lett tilgjengelig. • har bokstaver tilgjengelig i det daglige. • Vet at bøker og felles opplevelser er et godt utgangspunkt for tegning og skriving. • Har fokus på «min bokstav», og synliggjør bokstaver på bleiekurv, garderobeplass etc. • Bruker ordbilder kombinert med bilder. • Gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver. 	Bokstavkart: Malimo

Aldersgruppe: 2-3 åringer

Kjennetegn på språk i denne aldersgruppen: Man kan forvente at 2 åringer skal kunne bruke ca. 50 ord aktivt. Dette alderstrinnet kjennetegnes ved at barnet utvikler et stort ordforråd. Det er store individuelle forskjeller, men når barnet nærmer seg 3 år, bør «ordspurten» være i full gang. Man må også være oppmerksom på barnets språkforståelse. En forsinkelse på dette området bør avklares så tidlig som mulig, slik at man kan legge til rette for en best mulig språkutvikling.

Alder	Språkforståelse	Språkproduksjon
2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Rask tilegnelse av nye ord. • Følger enkle oppfordringer knyttet til situasjonen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruker to-ordsytringer. • Har et kommunikativt språk.

	<ul style="list-style-type: none"> • Lytter til lesing og peker på bilder. • Forstår enkle verb. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spør etter navn på gjenstander. • 2 åringer kan bruke aktivt 20-50 ord.
2-3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Viser interesse for rim og regler • Liker å bli lest for 	<ul style="list-style-type: none"> • Deltar i sanglek, rim og regler. • Bruker spørreordet «hva». • Bruker personlige pronomener og enkelte preposisjoner som «i» og «på». • 3 åringer kan bruke aktivt ca. 1000 ord.

Kartleggingsskjema «Alle med, språk 2-3 år»: Barna forstår instruksjoner med to ledd, barna viser interesse for bøker og barna bruker 2-3 ords ytringer.

Språkplan 2-3 år:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet.	<p>Barnehagens ansatte jobber systematisk for å stimulere barns språklige bevissthet.</p> <p>Lek med språk, symboler og tekst skal være en naturlig del av barnehagehverdagen for å stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruker rim, regler, dikt og sang aktivt i hverdagen. • Vet at repetisjon og gjentakelse er viktig. • Bruker digitale verktøy når der jobbes med rim, regler, dikt og sang. • Dokumentere rim, regler, dikt og sang og gjøre dette tilgjengelig for barna. • Legger til rette for sang med bevegelser, konkrete, instrumenter og dramatisering. • Introducerer enkle sang- og rytmeleker både i gruppe og en-til-en situasjoner, som f.eks ved stell og i lek. • Kjenner til enkle munnmotoriske aktiviteter som kan gjennomføres sammen med barna. • Fremkaller og skaper felles forståelse gjennom å glede og undre seg sammen med barna. • Bruker sin dialekt i samtale og dialog med barna. 	<p>Dikt med enderim Regler Sangkort</p> <p>Skrive ut, laminere, henge opp på stellerrommet, veggen etc.</p> <p>Språkbud-opskrift på språksåpe</p> <p>Tips til munnmotoriske øvelser</p>

<p>Språk i barnas lek</p>	<p>Leken skal ha en sentral plass i barnehagen.</p> <p>Alle barn skal få anledning til å delta og bruke språket sitt i lek uavhengig av hvilken måte barnet kommuniserer på.</p> <p>Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skaper et fysisk miljø som stimulerer til kroppslig lek. • skal bruke rim, rytme og regler i lek for å styrke barnas språklige bevissthet. • bruker bevisst benevning og oppfordrer barna til å bruke det muntlige språket aktivt i leken. • veileder barna hvis leken medfører uheldige samspillmønstre. • hjelper barn som har behov for det å komme inn i god lek med andre barn. • legge til rette for og stimulere til rollelek og konstruksjonslek. • Gir barna mulighet til å øve på turtaking gjennom lek. • Være aktive ute sammen med barna. • skal ha kunnskap om og er bevisste på når og hvordan de går inn i barns lek for å bistå de barna som trenger det, og deltar i barns lek for å stimulere det verbale språket deres. 	<p>språkleker</p> <p>Rollelek</p> <p>Konstruksjonslek</p> <p>Parallelllek</p> <p>Små lekegrupper.</p>
<p>Språkutviklende samtaler</p>	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom språkutviklende samtaler.</p> <p>Språkutviklende samtaler skal være med på å gi barna god begrepsforståelse og et variert ordforråd.</p> <p>Barna skal bruke språket til å uttrykke følelser,</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vet at de spontane og uformelle samtaler er viktige som læringsarena for barna • Bruker hverdagssituasjoner, som påkledning, måltid, stellesituasjon etc, som utgangspunkt for samtaler med barna. • Benevner og setter ord på ting som omgir oss i hverdagen. • Legge til rette for samtaler i små grupper. • Bruker felles opplevelser bevisst til inspirasjon for språkutviklende samtaler. • Legger til rette for aktiviteter som bidrar til å styrke barnas begrepslæring. 	<p>Lage «min bok» eller «mitt hus».</p>

	<p>tanker, meninger og erfaringer.</p> <p>Barna skal bruke språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Må være bevisst på å tolke barns kroppsspråk og non-verbale språk. • Bruke konkrete og bilder i planlagt arbeid med språk og i samtale med barna. • Skal være gode språklige forbilder for barna. • Bruker riktige ord- og begreper uten å forenkle ordbruken for mye. • Vet at man ikke skal «rette» på barns språk, men heller ha fokus på å utvide språket deres. 	<p>Samtale rundt bøker: Dialogisk lesing</p>
<p>Begrepsarbeid og ordforråd.</p>	<p>Barna videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benevner og setter ord på ting i hverdagen. • Sørger for at ord får innhold slik at det blir et begrep for barna. • Bruker et variert ordforråd i samhandling med barna. • bruker riktige ord- og begreper, uten å forenkle ordbruken i samtaler med barna. • Har fokus på grunnleggende begreper som, farge, form, stilling, størrelser og plassering. 	<p>Lage «min bok» og «mitt hus»</p> <p>Bruk av konkrete</p> <p>Digitale verktøy Snakkepakken</p> <p>Språkposer/språkkofferter</p>
<p>Litteraturformidling og leseglede</p>	<p>Barnehagen skal jobbe systematisk for at barn skal Tilegne seg språket gjennom bøker og språklig bearbeiding av innholdet.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for at alle barn får mulighet til å bli lest for hver dag. • Legger til rette for den spontane leseglede ved å ha bøker og en lesestol lett tilgjengelig. • Samarbeider med biblioteket for å ha god tilgang på litteratur for barna. • Bruker varierte formidlingsformer og lar barna møte et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer. • Synliggjør leseaktiviteter for foreldrene og inspirerer til å forsterke barnas leseglede gjennom lesing hjemme. • Vet at repetisjon av bøker er viktig. 	<p>Skrive leselogg i en periode – dokumentere hvilke barn som blir lest for, for å sikre at vi når ut til alle.</p> <p>Dialogisk lesing</p> <p>Bildebøker</p> <p>Myldrebøker</p> <p>Høytlesing i barnehagen</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Bruker bilder, konkreter og figurer til støtte i fortellinger og eventyr. • Bruker aktivt bøker som representerer begge skriftmålsformene, bokmål og nynorsk. 	
Oppdagende skriving	Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom aktivt arbeid med barneskriving/barneskraft.	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> • Lar barna fra 1,5-3 års alder få delta i skriftspråklige aktiviteter, og er bevisst på at dette ikke er aktiviteter som er forbeholdt de som skal starte på skolen. • Skal vite at oppdagende skriving er en vei inn i lesinga. • Legger til rette for at barna har tegne- og skrivesaker lett tilgjengelig. • har bokstaver tilgjengelig i det daglige. • Vet at bøker og felles opplevelser er et godt utgangspunkt for tegning og skriving. • Har fokus på «min bokstav», og synliggjør bokstaver på bleiekurv, garderobeplass etc. • Bruker ordbilder kombinert med bilder. • Gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver. 	Ord og bildekort Bokstavkart: Malimo

Aldersgruppe: 3-4 åringer.

Kjennetegn på språk i denne aldersgruppen: I løpet av 3 års alderen har barna tilegnet seg hovedtrekkene i førstespråket sitt. Barna har tatt i bruk hovedreglene for bøyning av ord. Unntakene fra hovedreglene tar lengre tid å lære. Derfor er det ikke unormalt at barn i denne alderen sier: «syngte», «håndene», «brorer», «storere» etc. Barna har fått på plass de fleste lydene. De lydene som mange barn strever med er: rulle-r, s-lyden, sj-lyden, og den tjukke l-lyden. Noen strever også med å uttale *k* og *g*, og erstatter dem med *t* og *d*. Disse lydene blir uttalt langt bak i munnen, mot den bløte delen av ganen, og det tar ofte tid før barna behersker denne delen av taleorganene. Det er også normalt at barna utelater den ene konsonanten i konsonantgrupper, som f. eks. at «stol-tol» og «sko-ko».

Alder	Språkforståelse	Språkproduksjon
3-4 år	<ul style="list-style-type: none"> • Barna forstår spørsmål knyttet til daglige erfaringer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Begynner å mestre et situasjonsuavhengig språk.

	<ul style="list-style-type: none"> • Barna forstår enkle sammenhenger, som f.eks: «hva gjør du når du er sulten?». • Forstår grunnleggende farge-, form-, størrelsesord og meningsmotsetninger. • Forstår nektende setninger. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan være i dialog over tid. • Leker og tøyser med språket. • Utrykker ideer, ønsker og følelser. • Har ordbøyninger. • Språket har betydning i leken. • 4 åringer kan bruke aktivt ca. 2000 ord.
--	--	---

Kartleggingskjema «Alle med, språk 3-4 år»: Barnas uttale er forståelig, barnet forstår noen fargenavn og barnet kan gjengi deler av kjente sanger, rim/regler.

Språkplan 3-4 år:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet.	<p>Barnehagens ansatte jobber systematisk for å stimulere barns språklige bevissthet.</p> <p>Lek med språk, symboler og tekst skal være en naturlig del av barnehagehverdagen for å stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidrar til at barn møter ulike språk, språkformer og dialekter- gjennom rim, regler, rytme, dikt, sang, litteratur og tekst. • Vet at repetisjon og gjentakelse er viktig. • Bruke digitale verktøy når der jobbes med rim, regler, dikt og sang. • Dokumentere rim, regler, dikt og sang og gjøre dette tilgjengelig for barna. • Lære barna enkelte rim og regler utenat. • Legger til rette for sang med bevegelser, konkreter, instrumenter og dramatisering. • Utvider repertoaret av sang og rytmeleker. • Bruker munnmotoriske øvelser for å hjelpe barn til å rette oppmerksomheten mot lyd- og formsiden av språket. 	<p>Dikt med enderim Bokstavrim</p> <p>Spill: Myotopia</p> <p>Skrive ut, laminere, henge opp på veggen etc.</p> <p>Munnmotoriske øvelser med klovnekort</p> <p>Tips til munnmotoriske øvelser</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Fremkaller og skaper felles forståelse gjennom å glede og undre seg sammen med barna. • Samtaler med barna om språket som fenomen, ved å bruke tid på å stoppe opp og undre seg over språklig mening og form. • Introduserer vitser og gåter. • Klapper stavelser i navn og begreper sammen med barna. • Bruker sin dialekt i samtale og dialog med barna. 	Språkbud-opskrift på språksåpe
Språk i barnas lek	<p>Leken skal ha en sentral plass i barnehagen.</p> <p>Alle barn skal få anledning til å delta og bruke språket sitt i lek uavhengig av hvilken måte barnet kommuniserer på.</p> <p>Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet: • skal bruke rim, rytme og regler i lek for å styrke barnas språklige bevissthet. • organiserer rom, tid og lekemateriell som inviterer mer språklig aktivitet. • veileder barna hvis leken medfører uheldige samspillmønstre. • hjelper barn som har behov for det å komme inn i god lek med andre barn. • legge til rette for og stimulere til rollelek og konstruksjonslek. • Bruker leken til å lære barna turtaking. • Legger til rette for mye utelek. • Spiller spill sammen med barna. • Legger til rette for at barn med språklige utfordringer leker med gode rollemodeller. • skal ha kunnskap om og er bevisste på når og hvordan de går inn i barns lek for å bistå de barna som trenger det, og deltar i barns lek for å stimulere det verbale språket deres. 	<p>Språkleker</p> <p>Rollelek</p> <p>Konstruksjonslek</p> <p>Små lekegrupper.</p> <p>Kims lek</p>
Språkutviklende samtaler	Barnehagen jobber systematisk for at barn	Personalet:	

	<p>skal tilegne seg språket gjennom språkutviklende samtaler.</p> <p>Språkutviklende samtaler skal være med på å gi barna god begrepsforståelse og et variert ordforråd.</p> <p>Barna skal bruke språket til å uttrykke følelser, tanker, meninger og erfaringer.</p> <p>Barna skal bruke språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vet at de spontane og uformelle samtaler er viktige som læringsarena for barna. • Legger til rette for samtaler i hverdags situasjoner som garderobe, måltider, tur og lek. • Benevner og setter ord på ting som omgir oss i hverdagen. • Legger til rette for samtaler i små grupper. • Bruker felles opplevelser bevisst til inspirasjon for språkutviklende samtaler. • Legger til rette for aktiviteter som bidrar til å styrke barnas begrepslæring. • Inviterer til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål. • Er bevisst på å stille åpne spørsmål i samtale med barna, og vet at åpne spørsmål gir barna erfaring med selv å bruke språket. • Skal være gode språklige forbilder for barna. • Bruker riktige ord- og begreper uten å forenkle ordbruken for mye. • Vet at man ikke skal «rette» på barns språk, men heller ha fokus på å utvide språket deres. 	<p>Samtale rundt bøker: Dialogisk lesing</p> <p>Filosofiske samtaler</p> <p>Faglige samtaler</p> <p>Mitt valg Solfrid Raknes- Psykologisk førstehjelp i barnehage.</p>
<p>Begrepsarbeid og ordforråd.</p>	<p>Barna videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benevner og setter ord på ting i hverdagen. • Sørger for at ord får innhold slik at det blir et begrep for barna. • Bruker et variert ordforråd i samhandling med barna. • bruker riktige ord- og begreper, uten å forenkle ordbruken i samtaler med barna. • Har fokus på grunnleggende begreper som, farge, form, stilling, størrelser og plassering. 	<p>Bruk av konkrete</p> <p>Digitale verktøy</p> <p>Snakkepakken</p> <p>Språkposer/språkkofferter</p> <p>Kims lek</p> <p>Sherborne</p>

Litteraturformidling og leseglede	<p>Barnehagen skal jobbe systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom bøker og språklig bearbeiding av innholdet.</p> <p>Barnehagen har et godt og variert utvalg av bøker som fanger barna både i forhold til alder, kjønn og interesse.</p>	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for at alle barn får mulighet til å bli lest for hver dag. • Legger til rette for den spontane leseglede ved å ha bøker og en lesestol lett tilgjengelig. • Samarbeider med biblioteket for å ha god tilgang på litteratur for barna. • Bruker varierte formidlingsformer og lar barna møte et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer. • Vet at det å formidle godt krever forarbeid. • Bruker alle bokens elementer (forfatter, tittel, omslag, tekst og illustrasjoner) i samtaler med barna. • Bruker bokens handling for å reflektere, fabulere og dikte videre sammen med barna. • Synliggjør leseaktiviteter for foreldrene og inspirerer til å forsterke barnas leseglede gjennom lesing hjemme. • Vet at repetisjon av bøker er viktig. • Bruker bilder, konkrete og figurer til støtte i fortellinger og eventyr. • Bruker aktivt bøker som representerer begge skriftmålsformene, bokmål og nynorsk. 	<p>Skrive leselogg i en periode – dokumentere hvilke barn som blir lest for, for å sikre at vi når ut til alle.</p> <p>Dialogisk lesing</p> <p>Bildebøker</p> <p>Faktabøker</p> <p>Myldrebøker</p> <p>Høytlesing i barnehagen</p>
Oppdagende skriving	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom aktivt arbeid med barneskriving/barneskraft.</p>	Personalet: <ul style="list-style-type: none"> • Skal vite at oppdagende skriving er en vei inn i lesinga. • Legger til rette for at barna får utforske og eksperimentere med skriftspråket. • Anerkjenner barnas skribleskrift og vet at det ikke er noe som er rett eller galt i barneskraft. All skriving skal skje på barnas premisser. • Hjelper barna til å kjenne igjen sitt eget navn. 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Skal være tilgjengelige, oppmerksomme, stiller gode spørsmål og veileder barnet når det tar initiativ til å uttrykke seg skriftlig. • Er i dialog med barna og sammen oversetter de «barneskrift» til «voksenskrift». • Legger til rette for at barna har tegne- og skrivesaker lett tilgjengelig. • har bokstaver tilgjengelig i det daglige. • Vet at bøker og felles opplevelser er et godt utgangspunkt for tegning og skriving. • Gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver. 	<p>Ord og bildekort</p> <p>Bokstavkart: Malimo</p>
--	--	--	--

Aldersgruppe: 4-5 åringer

Kjennetegn på språk i denne aldersgruppen: ved 4 års alder har de fleste barna tilegnet seg et grunnleggende vokabular, riktig grammatikk og gode konversasjonsferdigheter. De stiller og svarer på spørsmål, de kommenterer og gir respons, og fortellerkompetansen utvikles etter hvert.

Alder	Språkforståelse	Språkproduksjon
4-5 år	<ul style="list-style-type: none"> • Følger kompliserte oppfordringer. • Forstår gradbøyning av en del adjektiv. • Kan klassifisere begreper, som f.eks mat og dyr. • Kan forklare ord, som f.eks «hva er en bil?» og «hva betyr det å sove?». 	<ul style="list-style-type: none"> • Mestrer motsetninger, som f.eks «stor-liten». • Har enkle tidsbegreper. • Kan fortelle om egne erfaringer i nåtid og fortid på en forståelig måte. • 5 åringer kan bruke aktivt ca. 4000 ord.

Kartleggingsskjema «Alle med, språk 4-5 år»: Barna forteller en historie med en viss sammenheng, barna uttaler rette konsonantsammensetninger og bruker rimeord, tøyser og leker med språket.

Språkplan 4-5 år:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet.	<p>Barnehagens ansatte jobber systematisk for å stimulere barns språklige bevissthet.</p> <p>Lek med språk, symboler og tekst skal være en naturlig del av barnehagehverdagen for å stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidrar til at barn møter ulike språk, språkformer og dialekter- gjennom rim, regler, rytme, dikt, sang, litteratur og tekst. • Vet at repetisjon og gjentakelse er viktig. • Bruke digitale verktøy når der jobbes med rim, regler, dikt og sang. • Dokumentere rim, regler, dikt og sang og gjøre dette tilgjengelig for barna. • Lære barna enkelte rim og regler utenat. • Legger til rette for sang med bevegelser, konkrete, instrumenter og dramatisering. • Utvide repertoaret av sang og rytmeleker. • Bruker munnmotoriske øvelser for å hjelpe barn til å rette oppmerksomheten mot lyd- og formsiden av språket. • Fremkaller og skaper felles forståelse gjennom å glede og undre seg sammen med barna. • Samtaler med barna om språket som fenomen, ved å bruke tid på å stoppe opp og undre seg over språklig mening og form. • Introduserer vitser og gåter • Klapper stavelser i navn og begreper sammen med barna. • Bruker sin dialekt i samtale og dialog med barna. 	<p>Dikt med enderim Bokstavrim</p> <p>Skrive ut, laminere, henge opp på veggen etc.</p> <p>Spill: Myotopia</p> <p>Munnmotoriske øvelser med klovnekort.</p> <p>Tips til munnmotoriske øvelser Språkbad-opskrift på språksåpe Malimo Moava Uteskole Zeppelin: alle bokstavene Poio</p> <p>Tull mer-vitser og gåter</p>
Språk i barnas lek	Leken skal ha en sentral plass i barnehagen.	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skal bruke rim, rytme og regler i lek for å styrke barnas språklige bevissthet. 	Språkleker

	<p>Alle barn skal få anledning til å delta og bruke språket sitt i lek uavhengig av hvilken måte barnet kommuniserer på.</p> <p>Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organiserer rom, tid og lekemateriell som inviterer mer språklig aktivitet. • veileder barna hvis leken medfører uheldige samspillmønstre. • hjelper barn som har behov for det å komme inn i god lek med andre barn. • Legge til rette for og stimulere til rollelek og konstruksjonslek. • Lærer barna regelleker. • Bruker leken til å lære barna turtaking. • Legger til rette for mye utelek. • Spiller spill sammen med barna. • Legger til rette for at barn med språklige utfordringer leker med gode rollemodeller. • Inspirerer til lek gjennom prosjektarbeid • Hjelper barna med å utvikle leken og gi dem utfordringer. • Skal ha kunnskap om og er bevisste på når og hvordan de går inn i barns lek for å bistå de barna som trenger det, og deltar i barns lek for å stimulere det verbale språket deres. 	<p>Rollelek</p> <p>Konstruksjonslek</p> <p>Regellek</p> <p>Små lekegrupper</p> <p>Uteskole</p> <p>Kims lek</p> <p>Spill: rimelotto, kråkespillet, lotto, memory etc.</p>
<p>Språkutviklende samtaler</p>	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom språkutviklende samtaler.</p> <p>Språkutviklende samtaler skal være med på å gi barna god begrepsforståelse og et variert ordforråd.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vet at de spontane og uformelle samtaler er viktige som læringsarena for barna. • Legger til rette for samtaler i hverdags situasjoner som garderobe, måltider, tur og lek. • Benevner og setter ord på ting som omgir oss i hverdagen. • Legge til rette for samtaler i små grupper. • Bruker felles opplevelser bevisst til inspirasjon for språkutviklende samtaler. 	<p>Samtale rundt bøker: Dialogisk lesing</p>

	<p>Barna skal bruke språket til å uttrykke følelser, tanker, meninger og erfaringer.</p> <p>Barna skal bruke språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for aktiviteter som bidrar til å styrke barnas begrepslæring. • Inviterer til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål. • Er bevisst på å stille åpne spørsmål i samtale med barna, og vet at åpne spørsmål gir barna erfaring med selv å bruke språket. • Tar utgangspunkt i temaer som barna interesserer seg for, og bruker disse temaene i samtaler med barna. • Skal være gode språklige forbilder for barna. • Bruker riktige ord- og begreper uten å forenkle ordbruken for mye. • Vet at man ikke skal «rette» på barns språk, men heller ha fokus på å utvide språket deres. 	<p>Filosofiske samtaler</p> <p>Faglige samtaler</p> <p>Mitt valg</p> <p>Solfrid Raknes- Psykologisk førstehjelp i barnehage.</p>
Begrepsarbeid og ordforråd.	<p>Barna videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benevner og setter ord på ting i hverdagen. • Sørger for at ord får innhold slik at det blir et begrep for barna. • Bruker et variert ordforråd i samhandling med barna. • bruker riktige ord- og begreper, uten å forenkle ordbruken i samtaler med barna. • Har fokus på grunnleggende begreper som, farge, form, stilling, størrelser og plassering. 	<p>Bruk av konkrete Spill: Grep om begreper- en metodikk for begrepslæring</p> <p>Digitale verktøy Snakkepakken</p> <p>Språkposer/språkkofferter Språksprell Kims lek</p> <p>Sherborne</p>
Litteraturformidling og leseglede	<p>Barnehagen skal jobbe systematisk for at barn skal Tilegne seg språket</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for at alle barn får mulighet til å bli lest for hver dag. 	<p>Skrive leselogg i en periode – dokumentere hvilke barn som blir</p>

	<p>gjennom bøker og språklig bearbeiding av innholdet.</p> <p>Barnehagen har et godt og variert utvalg av bøker som fenger barna både i forhold til alder, kjønn og interesse.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for den spontane leseleden ved å ha bøker og en lesestol lett tilgjengelig. • Samarbeider med biblioteket for å ha god tilgang på litteratur for barna. • Bruker varierte formidlingsformer og lar barna møte et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer. • Vet at det å formidle godt krever forarbeid. • Bruker alle bokens elementer (forfatter, tittel, omslag, tekst og illustrasjoner) i samtaler med barna. • Bruker bokens handling for å reflektere, fabulere og dikte videre sammen med barna • Synliggjør leseaktiviteter for foreldrene og inspirerer til å forsterke barnas leseglede gjennom lesing hjemme. • Vet at repetisjon av bøker er viktig. • Bruker bilder, konkrete og figurer til støtte i fortellinger og eventyr. • Bruker bøker som verktøy i prosjektarbeid. • Lager egne bøker som kan bli lest opp av barna, med hjelp fra en voksen. • Bruker aktivt bøker som representerer begge skriftmålsformene, bokmål og nynorsk. 	<p>lest for, for å sikre at vi når ut til alle.</p> <p>Dialogisk lesing</p> <p>Bildebøker</p> <p>Faktabøker</p> <p>Høytlesing i barnehagen</p>
Oppdagende skrivning	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom aktivt arbeid med barneskriving/barneskraft.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skal vite at oppdagende skrivning er en vei inn i lesinga. • Legger til rette for at barna får utforske og eksperimentere med skriftspråket. • Veileder barna mht. riktig blyantgrep. • Anerkjenner barnas skribleskrift og vet at det ikke er noe som er rett eller galt i barneskraft. All skrivning skal skje på barnas premisser. • Hjelper barna til å kjenne igjen sitt eget navn. 	<p>Bokstavhjelperen</p> <p>Skrivedans</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Skal være tilgjengelige, oppmerksomme, stiller gode spørsmål og veileder barnet når det tar initiativ til å uttrykke seg skriftlig. • Er i dialog med barna og sammen oversetter de «barneskrift» til «voksenskrift». • Legger til rette for at barna har tegne- og skrivesaker lett tilgjengelig. • har bokstaver tilgjengelig i det daglige. • Vet at bøker og felles opplevelser er et godt utgangspunkt for tegning og skriving. • Gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver. • Vise barna lese- og skriveretningen. Ha synlig tekst i rommet. • Undrer seg over ordenes betydning i felleskap sammen med barna. • Legger til rette for tekstskaping sammen med barna. 	<p>Ord og bildekort.</p> <p>Bokstavkart</p> <p>Malimo</p> <p>Lesekorpset-introduksjon av bokstaver.</p> <p>Zeppelin: alle bokstavene</p> <p>Tips til å lage bokstaver av lego:</p> <p>Legokort</p> <p>Moava</p>
--	--	--	---

Aldersgruppe: 5-6 åringer.

Kjennetegn på språk i denne aldersgruppen: Denne perioden kjennetegnes av at språket forbedres og stabiliseres. Ordforrådet vokser også kraftig i denne perioden. Det kan være store variasjoner avhengig av det språkmiljøet som barna er i. Bøyningsmønstrene kommer på plass, også unntakene. Barna mestrer lengre setninger på grunn av at de i økende grad kan benytte småord som *og, så, men, for, når, hvis, at, som* etc. Barna begynner også å binde flere setninger sammen slik at det blir en liten fortelling. Uttalen blir tydeligere når lyder og konsonantgruppene kommer på plass.

Ved 6 års alder kan man forvente at en del barn greier å fortelle en historie i sammenheng uten at en voksen trenger å spørre for å forstå hva barnet mener, eller for at barnet skal komme videre i fortellingen.

Kartleggingskjema «Alle med, språk 5-6 år»: Barna mestrer hverdagspråket med småord og bøyninger og har rett setningsstruktur, forstår kollektive beskjeder og viser begynnende interesse for lekelesing og lekeskriving.

Språkplan 5-6 år:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
<p>Språklig bevissthet.</p>	<p>Barnehagens ansatte jobber systematisk for å stimulere barns språklige bevissthet.</p> <p>Lek med språk, symboler og tekst skal være en naturlig del av barnehagehverdagen for å stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bidrar til at barn møter ulike språk, språkformer og dialekter- gjennom rim, regler, rytme, dikt, sang, litteratur og tekst. • Vet at repetisjon og gjentakelse er viktig. • Bruker digitale verktøy når der jobbes med rim, regler, dikt og sang. • Dokumenterer rim, regler, dikt og sang og gjøre dette tilgjengelig for barna. • Lære barna rim og regler utenat. • Skape rim, regler og dikt sammen med barna. • Legger til rette for sang med bevegelser, konkrete, instrumenter og dramatisering. • Leker med språket ved hjelp av rim, regler, bruk av nonord (tøyseord) og rytmeleker. • Bruker munnmotoriske øvelser for å hjelpe barna til å rette oppmerksomheten mot lyd- og fornsiden av språket. • Fremkaller og skaper felles forståelse gjennom å glede og undre seg sammen med barna. • Samtaler med barna om språket som fenomen, ved å bruke tid på å stoppe opp og undre seg over språklig mening og form. • Introduserer vitser og gåter. • Klapper stavelser i navn og begreper sammen med barna. • Legger til rette for at barna får mulighet til å lytte ut språklyder i ord. 	<p>Dikt med enderim Bokstavrim</p> <p>Språkbud-oppskrift på språksåpe</p> <p>Skrive ut, laminere, henge opp på veggen etc.</p> <p>Spill: Myotopia</p> <p>Munnmotoriske øvelser med klovnekort.</p> <p>Tips til munnmotoriske øvelser Moava Malimo Zeppelin: alle bokstavene Ordriket: myldrebilder til hver bokstav Uteskole Poio</p> <p>Tull mer-vitser og gåter</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Bruker sin dialekt i samtale og dialog med barna. 	Språklek: «mitt skip er lastet med..»
Språk i barnas lek	<p>Leken skal ha en sentral plass i barnehagen.</p> <p>Alle barn skal få anledning til å delta og bruke språket sitt i lek uavhengig av hvilken måte barnet kommuniserer på.</p> <p>Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skal bruke rim, rytme og regler i lek for å styrke barnas språklige bevissthet. • organiserer rom, tid og lekemateriell som inviterer til mer språklig aktivitet. • veileder barna hvis leken medfører uheldige samspillmønstre. • hjelper barn som har behov for det å komme inn i god lek med andre barn. • Legge til rette for og stimulere til rollelek og konstruksjonslek. • Lærer barna regelleker. • Bruker leken til å lære barna turtaking. • Legger til rette for mye utelek. • Spiller spill sammen med barna • Legger til rette for at barn med språklige utfordringer leker med gode rollemodeller. • Inspirerer til lek gjennom prosjektarbeid. • Hjelper barna med å utvikle leken og gi dem utfordringer. • Skal ha kunnskap om og er bevisste på når og hvordan de går inn i barns lek for å bistå de barna som trenger det, og deltar i barns lek for å stimulere det verbale språket deres. 	<p>Smartped-språklexer</p> <p>Rollelek</p> <p>Konstruksjonslek</p> <p>Regellek</p> <p>Små lekegrupper</p> <p>Uteskole</p> <p>Kims lek</p> <p>Spill: rimelotto, kråkespillet, lotto, memory etc.</p>
Språkutviklende samtaler	Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vet at de spontane og uformelle samtalerne er viktige som læringsarena for barna. 	Samtale rundt bøker: Dialogisk lesing

	<p>gjennom språkutviklende samtaler.</p> <p>Språkutviklende samtaler skal være med på å gi barna god begrepsforståelse og et variert ordforråd.</p> <p>Barna skal bruke språket til å uttrykke følelser, tanker, meninger og erfaringer.</p> <p>Barna skal bruke språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for samtaler i hverdagssituasjoner som garderobe, måltider, tur og lek. • Benevner og setter ord på ting som omgir oss i hverdagen. • Legger til rette for samtaler i små grupper. • Bruker felles opplevelser bevisst til inspirasjon for språkutviklende samtaler. • Legger til rette for aktiviteter som bidrar til å styrke barnas begrepslæring. • Inviterer til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål. • Er bevisst på å stille åpne spørsmål i samtale med barna, og vet at åpne spørsmål gir barna erfaring med selv å bruke språket. • Tar utgangspunkt i temaer som barna interesserer seg for, og bruker disse temaene i samtaler med barna. • Skal være gode språklige forbilder for barna. • Bruker riktige ord- og begreper uten å forenkle ordbruken for mye. • Vet at man ikke skal «rette» på barns språk, men heller ha fokus på å utvide språket deres. 	<p>Filosofiske samtaler</p> <p>Faglige samtaler</p> <p>Mitt valg</p> <p>Solfrid Raknes- Psykologisk førstehjelp i barnehage.</p>
<p>Begrepsarbeid og ordforråd.</p>	<p>Barna videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benevner og setter ord på ting i hverdagen. • Sørger for at ord får innhold slik at det blir et begrep for barna. • Bruker et variert ordforråd i samhandling med barna. • bruker riktige ord- og begreper, uten å forenkle ordbruken i samtaler med barna. • Har fokus på grunnleggende begreper som, farge, form, stilling, størrelser og plassering. 	<p>Bruk av konkrete Digitale verktøy</p> <p>Spill: Grep om begreper- en metodikk for begrepslæring Snakkepakken Språksprell Språkposer/språkkofferter</p>

			Kims lek
			Sherborne
Litteraturformidling og leseglede	<p>Barnehagen skal jobbe systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom bøker og språklig bearbeiding av innholdet.</p> <p>Barnehagen har et godt og variert utvalg av bøker som fenger barna både i forhold til alder, kjønn og interesse.</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legger til rette for at alle barn får mulighet til å bli lest for hver dag. • Legger til rette for den spontane lesegleden ved å ha bøker og en lese krok lett tilgjengelig. • Samarbeider med biblioteket for å ha god tilgang på litteratur for barna. • Bruker varierte formidlingsformer og lar barna møte et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer. • Vet at det å formidle godt krever forarbeid. • Bruker alle bokens elementer (forfatter, tittel, omslag, tekst og illustrasjoner) i samtaler med barna. • Bruker bokens handling for å reflektere, fabulere og dikte videre sammen med barna. • Synliggjør leseaktiviteter for foreldrene og inspirerer til å forsterke barnas leseglede gjennom lesing hjemme. • Vet at repetisjon av bøker er viktig. • Bruker bilder, konkrete og figurer til støtte i fortellinger og eventyr. • Bruker bøker som verktøy i prosjektarbeid. • Lager egne bøker som kan bli lest opp av barna, med hjelp fra en voksen. • Bruker aktivt bøker som representerer begge skriftmålsformene, bokmål og nynorsk. 	<p>Skrive leselogg i en periode – dokumentere hvilke barn som blir lest for, for å sikre at vi når ut til alle.</p> <p>Dialogisk lesing</p> <p>Bildebøker</p> <p>Faktabøker</p> <p>Høytlesing i barnehagen</p>
Oppdagende skriving	<p>Barnehagen jobber systematisk for at barn skal tilegne seg språket gjennom aktivt arbeid</p>	<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skal vite at oppdagende skriving er en vei inn i lesinga. • Legger til rette for at barna får utforske og eksperimentere med skriftspråket. 	<p>Bokstavhjelperen</p> <p>Skrivedans</p>

	<p>med barneskriving/barneskrift.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Anerkjenner barnas skribleskrift og vet at det ikke er noe som er rett eller galt i barneskrift. All skriving skal skje på barnas premisser. • Veileder barna mht. riktig blyantgrep. • Hjelper barna til å lære å skrive sitt eget navn. • Skal være tilgjengelige, oppmerksomme, stiller gode spørsmål og veileder barnet når det tar initiativ til å uttrykke seg skriftlig. • Er i dialog med barna og sammen oversetter de «barneskrift» til «voksenskrift». • Legger til rette for at barna har tegne- og skrivesaker lett tilgjengelig. • Har bokstaver tilgjengelig i det daglige. • Vet at bøker og felles opplevelser er et godt utgangspunkt for tegning og skriving. • Gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver. • Vise barna lese- og skriveretningen. Ha synlig tekst i rommet. • Undrer seg over ordenes betydning i felleskap sammen med barna • Legger til rette for tekstskaping sammen med barna. 	<p>Ord og bildekort.</p> <p>Bokstavkart Malimo Lesekorpset-introduksjon av bokstaver. Zeppelin: alle bokstavene Tips til å lage bokstaver av lego: Legokort Moava</p>
--	---------------------------------------	--	---

Språkarbeid i skolen.

Språkarbeid handler om at språk blir implementert som en naturlig del i alle fag i skolene i Sør Aurdal. Her har både pedagoger og assistenter/fagarbeidere en viktig rolle. Alle som jobber med elevene skal være en del av arbeidet. Den innledende delen av planen sier noe om hvordan man kan jobbe med språk i de ulike fagene, mens de delene av planen som går på hvert årstrinn, er mer generelle. Det vil si at man må jobbe med disse delene av planen på både trinnteam og fagteam for å sikre at målene nås. Kolonnene «Kjennetegn på god praksis» og «Strategier/tips» er ment som tips og inspirasjon til språkarbeidet, og tips til hvordan man kan nå målene som er satt i planen.

Språk brukes til kommunikasjon, samhandling, refleksjon og utforsking. Målet er at språkplanen skal bidra til dette. Den tar for seg følgende språkområder:

- Språklig bevissthet, ordforråd og vurdering for læring.
- Lesing.
- Skrivning.
- Muntlige ferdigheter.

Samarbeid mellom hjem og skole:

Et godt samarbeid mellom hjem og skole er viktig for å legge til rette for læring og trivsel. Det er viktig at foreldre støtter opp om egne barns utvikling og læring på skolen. Dette kan foreldre gjøre ved å følge opp barns skolearbeid i hverdagen og samarbeide nært med barnas lærere. Samarbeidet er et gjensidig ansvar, men skolen skal ta initiativ til og legge til rette for samarbeidet. Foreldre skal få informasjon om målene for opplæringen, elevenes faglige og sosiale utvikling og hvordan de skal hjelpe barna til å utvikle seg sosialt og faglig. Dette følges opp gjennom to utviklingssamtaler per skoleår. I både faglig og sosial utvikling spiller språket en viktig rolle, og det er derfor naturlig at språkutvikling og skolens språkarbeid er temaer som er oppe i utviklingssamtaler. Kartlegging kan for eksempel være et godt utgangspunkt for felles forståelse. Det er også viktig at foreldre er bevisste på at de er viktige rollemodeller, også når det gjelder språk og barnets språkutvikling. Det er viktig at både skole og foreldre legger forholdene til rette for at barnet skal få en så god språkutvikling som mulig. Skolen skal gi råd til hvordan foreldrene kan hjelpe til å styrke barnets språkutvikling.

Noen generelle råd til foreldre:

- Snakk mye med barnet ditt. Det er god trening å måtte sette ord på ting en opplever/gjør.
- Sett deg inn i hva skolen driver med.
- Følg opp barnet sitt skolearbeid.
- Snakk om skolen hjemme. Spør om hvordan det har vært på skolen, hva barnet har lært og hvilke tilbakemeldinger det har fått.
- Vis at du synes skolen er viktig.
- Legg mer vekt på arbeidsinnsats enn resultater.
- Bruk ros og oppmuntring.
- Lag rutiner for hvor og når barnet skal gjøre lekser.
- Ikke avvis faglige spørsmål selv om du ikke kan svare på dem. Kan dere finne svaret sammen?
- Stopp opp ved vanskelig ord. Øv på å lese ordet og finn ut hva ordet betyr.
- Vær fysisk og mentalt til stede når barnet gjør lekser.
- Les høyt for barnet ditt. Snakk om det dere leser.

- Oppmuntre barnet ditt til å lese selv.

Språklig bevissthet, ordforråd og vurdering for læring:

Språklig bevissthet knyttes til språkets lydstruktur, ordenes oppbygging og bøyning, ordenes betydning og setningsstruktur. Alle disse tingene er grunnleggende i den begynnende lese og skriveopplæringen, men også videre i løpet for å kunne skape mening fra tekst og utvikle gode lese- og skriveferdigheter. Elevene skal få kunnskap om språket som system og språket i bruk.

God språkundervisning innebærer at det arbeides med å forstå og ta i bruk nye ord og begreper. Begrepsarbeidet bør ikke foregå isolert, men som en naturlig del av helhetlige læringsprosesser i alle fag. Det er en klar sammenheng mellom elevenes ordforråd og leseforståelse. Undervisning som fokuserer på å utvikle elevenes ordforråd, vil også være med på å forbedre elevenes leseforståelse. Å ta i bruk målarb på alle trinn vil være en bevisstgjøring både for lærere og elever i arbeidet med innlæring av begreper. Samtidig vil man også få fremhevet hvilke læringsmål en har fokus på.

I arbeidet med alle typer tekster må læreren jobbe bevisst med å øke elevenes ordforråd og gi dem et språk om språket. Dette gjøres gjennom å fokusere på:

- Språkets lydstruktur: forståelsen av at ord er satt sammen av ulike lyder, at disse lydene kan nedtegnes med ulike bokstaver og bokstavsammensetninger, videre kunne lytte ut hvor i ordet de ulike lydene er.
- Ordets betydning: å forstå hva ord og begrep betyr, å kunne forklare begrepets betydning og innhold ved hjelp av egne ord, å kunne bruke ordene i korrekt sammenheng – holde fokus på universelle begrep, sentrale ord, faguttrykk og gloser, høyfrekvente ord i norsk og engelsk gjennom hele skoleløpet.
- Setningsstruktur og språkbruk: å se hvordan enkeltord utgjør større enheter og setninger, å kunne sette ordene i riktig rekkefølge slik at de til sammen gir mening, vite hvordan det å endre ordenes plass gir ny mening, å kunne binde sammen setninger til tekst.

Begrepsinnlæring bør ikke foregå isolert, men som en naturlig del av helhetlige læringsprosesser. Noen elever lærer seg raskt både skrivemåte og ordenes betydning, mens for andre er dette vanskelig. Diktater og gloseprøver vil derfor for mange gi lite mestring og mange nederlag. En arbeidsmetode kan være å la elevene samarbeide om å skrive setninger der de aktuelle ordene skal inngå.

Barn har generelt god hukommelse. De lærer raskt å uttale og skrive ord riktig, og sette dem på rett plass i en setning. Høy kompetanse er å ha dybdeforståelse av ordets egentlige betydning. Det er lærerens oppgave å sikre at elevene har forstått begrepet, og ikke bare bruker det.

(Jørgen Frost)

Læremål	Begynnende kompetanse	Grunnleggende kompetanse	Høy kompetanse
Kunnskap	Gjengi, gjenta, fortelle, definere, liste opp. Altså: reprodusere, gjengi	Forklare med egne ord, påvise, fortolke, vise, formulere, oversette, løse, velge, bruke, finne. Altså: Anvende, bruke	Analysere, finne, undersøke, sammenlikne, planlegge, oppsummere,

			dokumentere, trekke slutninger. Altså: Vurdere
Ferdigheter	Bruke foreslått metode. Altså: følge	Velge mellom ulike metoder, begrunne, endre. Altså: Velge	Bruke ulike metoder, fokusere, forbedre. Altså: Utvikle
Universelle begrep	Uttale ordet, skrive det riktig og gjengi hva det betyr	Eleven kan forklare med egne ord, og bruker det i en sammenheng både skriftlig og muntlig.	Eleven kan bruke ordet/begrepet til å grunngi og reflektere.
Sentrale ord, fagbegrep og gloser	Eleven kan kjenne igjen ordet/glosen/begrepet, vet hva det betyr og kan uttale og skrive det korrekt	Eleven kan bruke ordet/glosen/begrepet i en sammenheng.	Ordet/glosen/begrepet er en naturlig del av elevens ordforråd.
Høyfrekvente ord i norsk og engelsk	Eleven kan lese det høyfrekvente ordet som ordbilde og skrive det korrekt.	Eleven kan forklare hva det høyfrekvente ordet betyr.	Eleven kan sette det inn i en sammenheng og lage setninger med det både muntlig og skriftlig.

Lesing:

Opplæring i lesing skal stimulere elevenes lyst og evne til å lese. Det betyr at elevene skal lese ulike typer tekster både for å lære og for å oppleve. Leseopplæringen skal samtidig bidra til at eleven blir bevisst sin egen utvikling som leser.

Det å utvikle elevenes leseferdigheter er å utvikle språklige ferdigheter, koordineringsferdigheter, strategiske ferdigheter og engasjement for lesing. Engasjementet sikres best ved å gi elevene tilpasset tekst og mestringsmuligheter i lesing.

Elevene skal være aktive i alle fasene og få mulighet til å reflektere over egen læring. Elevene bør oppfordres til å trekke slutninger, lese selektivt, lese kritisk, skille ut viktig informasjon, oppsummere og sammenfatte det de har lest.

(Gjerdrum kommune)

Å kunne lese er å skape mening fra tekst. Lesing gir innsikt i andres erfaringer, meninger, opplevelser og skaperkraft, uavhengig av tid og sted. Lesing av tekst på papir og digitalt er en forutsetning for livslang læring, og for å kunne delta aktivt i samfunnslivet på en kritisk og reflektert måte.

Å lese handler om å kunne forstå, bruke, reflektere over og engasjere seg i innholdet i tekster. Tekster inkluderer alt som kan leses i ulike medier, ikke bare ord, men også illustrasjoner, symboler eller andre uttryksmåter. Kunnskap om hva som kjennetegner ulike typer tekster og deres funksjon, er en viktig del av lesing.

Ferdighetsområder i å kunne lese:

Forberede, utføre og bearbeide innebærer å ta i bruk ulike strategier for å forstå tekster av stadig større vanskegrad. Dette forutsetter avkodingsstrategier der lyder trekkes sammen til ord, ord til setninger og setninger til tekst.

Finne innebærer å finne fram til informasjon som er eksplisitt eller implisitt uttrykt i tekster.

Tolke og sammenholde innebærer å kunne trekke slutninger på bakgrunn av innholdet i én eller flere tekster.

Reflektere og vurdere innebærer å forholde seg selvstendig til tekster. Dette spenner fra å kommentere innholdet i tekster med utgangspunkt i egne meninger til å forholde seg kritisk til en tekst som en helhet og begrunne egne synspunkter, analyser eller vurderinger.

Hvordan utvikles ferdigheten?

Utvikling av funksjonell leseferdighet er et samspill mellom forståelsesprosesser og avkodingsprosesser i tilnærmingen til tekst. Den grunnleggende leseopplæringen innebærer å mestre lesing av papirtekster og skjermbaserte tekster med konsentrasjon, utholdenhet, flyt og sammenheng. I opplæringen blir den funksjonelle leseferdigheten utviklet videre gjennom kunnskap om og erfaring med ulike tekster i de enkelte fagene. Dette innebærer å kunne orientere seg i et tekstmangfold og forholde seg kritisk til ulike typer informasjon i stadig mer komplekse lesesituasjoner.

Leseutvikling krever gode strategier for å kunne søke og bearbeide informasjon. Bevisst bruk av hensiktsmessige lesestrategier som er tilpasset formålet med lesingen og med ulike teksttyper i fagene, er derfor avgjørende for å utvikle funksjonell leseferdighet.

Fra «*Rammeverk for grunnleggende ferdigheter*», Utdanningsdirektoratet.

For beskrivelse av nivå på lesing som grunnleggende ferdighet:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.3-a-kunne-lese/>

Mål for leseopplæring:

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/13358902/Lesesenteret/Leselosskjema_2017_BM_trykk.pdf

Anbefalt lesing:

https://lesesenteret.uis.no/getfile.php/1328362/Lesesenteret/pdf-filer/Hefter/Leselos/Leselos_hefte_small.pdf

Lesing i alle fag:

Lesing er en grunnleggende ferdighet som ifølge Kunnskapsløftet skal integreres i opplæringen i alle fag. Alle lærere er dermed posisjonert som leselærere med ansvar for lesing i sine fag.

Hvilke aspekter ved lesing skal vektlegges i ulike fag?

Til hvert fag i Kunnskapsløftet er det en beskrivelse av hva lesing i faget innebærer. Matrisen under viser hvilke ulike aspekt ved lesing som skal vektlegges i hvert fag, hvilke teksttyper og hvilke ulike meningssskapende ressurser elevene skal kunne lese. Matrisen viser at elevene skal få møte og bruke et mangfold av tekster i ulike sjangre, og det at de skal få møte autentiske tekster, ikke bare læreboktekster, forsterker skolens mandat om livslang læring.

For å gi god leseopplæring, har det blitt anbefalt at lærerne bør vektlegge de generelle beskrivelsene av hva lesing er i hvert fag mer enn kompetansemålene i fagene, fordi kompetansemålene har vært for svakt formulert når det gjelder lesing i flere fag (Mork og Erlie, 2010; Frønes, Roe og Vagle, 2012). Fra høsten 2013 gjelder reviderte læreplaner i fagene matematikk, naturfag, norsk, engelsk og samfunnsfag. Kompetansemålene er endret for å tydeliggjøre de grunnleggende ferdighetene i fagene og for å synliggjøre progresjonen i ferdighetene gjennom hele opplæringsløpet, slik at en kan legge bedre til rette for systematisk arbeid med utvikling av elevenes grunnleggende ferdigheter.

Fag	Aspekt ved lesing	Teksttyper og meningssskapende ressurser
Engelsk	Lese med flyt og forståelse, utforske, lære av, reflektere, skaffe seg innsikt.	Ulike typer engelskspråklige tekster av varierende lengde og kompleksitet.
Fremmedspråk	Forstå, utforske og reflektere	Stadig mer krevende tekster.
Kroppsøving	Hente, tolke, forstå informasjon, vurdere	Fagspesifikke tekster, kart, symboler
Kunst og håndverk	Tolke, lese og forstå	Tegn og symboler, ulike tekstuttrykk, diagrammer, visuelle representasjoner, bruksanvisninger og arkitekttegninger
Musikk	Tolke og forstå, reflektere	Musikalske uttrykk, symboler, tegn og former for notasjon. Lesing av tekster. Digitale komponeringsressurser.
Mat og helse	Granske, tolke, reflektere, vurdere kritisk	Faglige tekster: oppskrifter, bruksveiledninger, varemerking, reklame, informasjonsmateriell
Matematikk	Finne informasjon, forstå og bruke symbolspråk og uttrykksformer, sortere, reflektere, analysere, sammenfatte informasjon fra ulike element, vurdere form og innhold.	Tekster fra dagligliv og yrkesliv, sammensatte tekster som inneholder matematiske uttrykk, grafer, diagram, tabeller, symbol, formler, logiske resonnement.
Naturfag	Forstå og bruke naturfaglige begreper, symboler, figurer, argumenter, kunne identifisere, tolke, bruke og sammenligne	Sammensatte tekster i bøker, aviser, bruksanvisninger, regelverk, brosjyrer og digitale kilder. Fagtekster.

	informasjon, kritisk vurdere troverdighet og relevans.	
Norsk	Få innsikt, finne informasjon, forstå, forholde seg kritisk og selvstendig til, tolke, reflektere over og vurdere.	Bredt utvalg sjangre fra nåtid og fortid på skjerm og papir
KRLE	Opplive, forstå, innhente informasjon, tolke, reflektere	Fortellinger og fagstoff i tradisjonell og multimodal form
Samfunnsfag	Forstå, utforske, tolke, reflektere, søke målrettet etter informasjon, behandle, bruke informasjon, sammenligne informasjon fra ulike kilder, kritisk vurdere kilders relevans, troverdighet og formål.	Faglige tekster, visuelle framstillinger, bilder, film, tegninger, grafer, tabeller og kart.

Mer om lesing, blant annet tips til undervisningsopplegg i lesing i de ulike fagene:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/>

Lesing i engelsk:

Å kunne lese i engelsk er å kunne skape mening ut fra ulike typer tekster. Det betyr å lese engelskspråklige tekster for å forstå, reflektere over og tilegne seg innsikt og kunnskap på tvers av kulturer og fagfelt. Det innebærer videre å forberede, utføre og bearbeide lesing av engelskspråklige tekster til forskjellige formål, og av varierende lengde og kompleksitet. Utvikling av leseferdigheter i engelsk er å ta i bruk lesestrategier tilpasset formålet med lesingen i stadig mer krevende tekster. Videre innebærer det å lese engelskspråklige tekster med flyt og forståelse, og utforske, drøfte, lære av og reflektere over ulike typer informasjon.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i engelsk og andre fremmedspråk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/lesing-i-engelsk-og-fremmedsprak/>

Lesing i kroppsøving:

Å kunne lese i kroppsøving handlar om å kunne hente, tolke og forstå informasjon frå fagspesifikke tekstar. Det gjev grunnlag for å vurdere viktige sider ved arbeidet i faget. Lesing handlar òg om å tolke kart og forstå symbol.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i kroppsøving: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-praktiske-estetiske-fag/Lesing-som-grunnleggende-ferdighet-i-kroppsoving/>

Lesing i kunst og håndverk:

Å kunne lese i kunst og håndverk dreier seg blant annet om å kunne tolke tegn og symboler og om å få inspirasjon til skapende arbeid. Visuell kommunikasjon gjennomsyrer faget og bidrar til utvikling av tekstforståelse. For å nyttiggjøre seg informasjon og unngå å bli lurt av visuell retorikk er det viktig å kunne lese og forstå ulike tekstuttrykk. Tolkning av diagrammer og andre visuelle representasjoner, som for eksempel bruksanvisninger og arkitekttegninger, danner grunnlag for viktige beslutninger.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i kunst og håndverk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-praktiske-estetiske-fag/Lesing-som-grunnleggende-ferdighet-i-kunst-og-handverk/>

Lesing i musikk:

Å kunne lese i musikk dreier seg om å kunne tolke og forstå ulike musikalske uttrykk, symboler, tegn og former for notasjon. Evne til å konsentrere seg over tid er en viktig forutsetning for lesing. Gjennom lytting, musisering og tolkning av musikalske uttrykk og symboler gir musikkfaget viktige bidrag til dette. Lesing av tekster vil være av betydning som grunnlag både for ens egen komponering og som en kilde til refleksjon.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i musikk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-praktiske-estetiske-fag/Lesing-som-grunnleggende-ferdighet-i-musikk/>

Lesing i mat og helse:

Å kunne lese i mat og helse inneber å granske, tolke og reflektere over faglege tekstar med stigande vanskegrad. Det handlar om å kunne samle, samanlikne og systematisere informasjon frå oppskrifter, bruksrettlegg, varemerking, reklame, informasjonsmateriell og andre sakprosattekstar, og vurdere dette kritisk ut frå føremålet med faget.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i mat og helse: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-praktiske-estetiske-fag/Lesing-mat-og-helse/>

Lesing i matematikk:

Å kunne lese i matematikk inneber å forstå og bruke symbolspråk og uttrykksformer for å skape mening i tekstar frå daglegliv og yrkesliv så vel som matematikkfaglege tekstar. Matematikkfaget er prega av samansette tekstar som inneheld matematiske uttrykk, grafar, diagram, tabellar, symbol, formlar og logiske resonnement. Lesing i matematikk inneber å sortere informasjon, analysere og vurdere form og innhald og samanfatte informasjon frå ulike element i tekstar. Utvikling i å lese i matematikk går frå å finne og bruke informasjon i tekstar med enkelt symbolspråk til å finne mening og reflektere over komplekse fagtekstar med avansert symbolspråk og omgrepsbruk.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i matematikk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-i-matematikk1/>

Lesing i naturfag:

Å kunne lese i naturfag er å forstå og bruke naturfaglige begreper, symboler, figurer og argumenter gjennom målrettet arbeid med naturfaglige tekster. Dette innebærer å kunne identifisere, tolke og bruke informasjon fra sammensatte tekster i bøker, aviser, bruksanvisninger, regelverk, brosjyrer og digitale kilder. Lesing i naturfag inkluderer kritisk vurdering av hvordan informasjon framstilles og brukes i argumenter, blant annet gjennom å kunne skille mellom data, antakelser, påstander, hypoteser og konklusjoner. Utviklingen av leseferdighet i naturfag går fra å finne og bruke uttrykt informasjon i enkle tekster til å forstå tekster med stadig flere fagbegreper, symboler, figurer, tabeller og implisitt informasjon. Kravet til kritisk lesing og evne til å identifisere relevant informasjon og vurdere kilders troverdighet øker, fra å kunne bruke tilrettelagte kilder til å kunne innhente og sammenligne informasjon fra ulike kilder og vurdere relevansen.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i naturfag: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/naturfag/>

Lesing i norsk:

Å kunne lese i norsk er å skape mening fra tekster fra nåtid og fortid i et bredt utvalg sjangere. Det innebærer å engasjere seg i tekster og få innsikt i andre menneskers tanker, opplevelser og skaperkraft. Det innebærer videre å kunne finne informasjon og forstå resonnementer og framstillinger i ulike typer tekster på skjerm og papir, og å kunne forholde seg kritisk og selvstendig til de leste tekstene. Utviklingen av leseferdigheter i norskfaget forutsetter at elevene leser ofte og mye, og at de arbeider systematisk med lesestrategier som er tilpasset formålet med lesingen, og med ulike typer tekster i faget. Utviklingen går fra grunnleggende avkoding og forståelse av enkle tekster til å kunne forstå, tolke, reflektere over og vurdere stadig mer komplekse tekster i ulike sjangere.

Tips til undervisningsopplegg i lesing i norsk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-i-norsk1/>

Lesing i KRLE:

Å kunne lese i KRLE innebærer å oppleve og forstå tekster. Lesing brukes for å innhente informasjon, tolke, reflektere over og forholde seg saklig og analytisk til fortellinger og fagstoff i så vel tradisjonell som multimedial formidlingsform.

Tips til undervisning i lesing i KRLE: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/krle/>

Lesing i samfunnsfag:

Å kunne lese i samfunnsfag inneber å utforske, tolke og reflektere over faglege tekstar for å forstå eige og andre samfunn og andre tider, stader og menneske. Det inneber òg å kunne behandle og bruke informasjon frå bilete, film, teikningar, grafar, tabellar og kart, og å gjere målretta

informasjonssøk, kritisk vurdering og medvitne val og bortval av kjelder. Utvikling av leseferdighetene i samfunnsfag inneber gradvis oppøving, frå forståing av tekst og visuelle framstillingar, gjennom tolking og vurdering til utvikling av strategiar for kritisk kunnskapstileigning. Lesing for informasjonsinnhenting og kritisk lesing av kjelder tek til med å finne informasjon i enkle, tilrettelagde kjelder og å vurdere om informasjonen er nyttig. Seinare kjem oppøving av evna til å gjere egne informasjonssøk, samanlikne informasjon frå ulike kjelder og kritisk vurdere deira relevans, truverd og formål.

Tips til undervisning i lesing i samfunnsfag: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-i-samfunnsfag1/>

Språkløyper barnetrinn:

[Lesing som grunnleggende ferdighet](#)

[Lesing i fag](#)

[Lese og skrivevansker på barnetrinnet](#)

[Gutar, jenter og lesing](#)

[Lese- og skriveteknologi](#)



Språkløyper ungdomstrinn:

[God leseopplæring](#)

[Bruk av digitale verktøy i lese og skriveopplæringen](#)

[Gutar, jenter og lesing](#)

[Elever med IOP i de fleste fag](#)

[Lesing, skriving og munnlegheit i samfunnsfaga](#)

[Lesing, skriving og digitale teknologier](#)

[God leseopplæring](#)

Skrijving:

Begynneropplæringen starter med mye skriving på elevenes premisser basert på deres utviklingsnivå. Den oppdagende skrivingen åpner veien inn til lesingens verden. Å skrive er en måte å utvikle og strukturere tanker på, og en metode for å lære å kommunisere.

God skriveopplæring arbeider mot å utvikle elevenes tekstkompetanse slik at de kan forholde seg til og bruke de tekstene de møter. Skrijving skal gi støtte og hjelp til å fremme læring i fagene. Det skal gi tilgang til ressurser for demokratisk deltakelse i yrkeslivet, og være et redskap for utviklingen av egen identitet.

(Gjerdrum kommune)

Hva er å kunne skrive?

Å kunne skrive vil si å kunne ytre seg forståelig og på en hensiktsmessig måte om ulike emner og å kommunisere med andre. Skrivning er også et redskap for å utvikle egne tanker og egen læring. For å kunne skrive forståelig og hensiktsmessig må ulike delferdigheter utvikles og samordnes. Dette innebærer å være i stand til å planlegge, utforme og bearbeide tekster som er tilpasset innholdet og formålet med skrivingen.

Utviklingen av skriveferdigheter gjør det mulig å gå inn i ulike skriveroller i kunnskapssamfunnet. Å utvikle skriveferdigheter er en forutsetning for livslang læring og for å kunne delta aktivt i samfunnslivet på en kritisk og reflektert måte.

Ferdighetsområder i å kunne skrive:

Planlegge og bearbeide innebærer å kunne ta i bruk ulike strategier og kilder som forberedelse til skriving, og å være i stand til å revidere tekster på bakgrunn av egen vurdering og andres tilbakemeldinger.

Å utforme innebærer å kunne beherske og ta i bruk rettskriving, grammatikk, setningsoppbygging og tekstbinding på papir og skjerm sammen med andre uttrykksmidler som bilder, figurer og symboler på en hensiktsmessig måte.

Kommunisere innebærer å kunne uttrykke meninger, drøfte problemstillinger, dele kunnskap og erfaringer gjennom å tilpasse egne tekster til mottaker, innhold og formål.

Reflektere og vurdere innebærer å bruke skriving som redskap for å kunne følge med på og å utvikle bevissthet om egen læring.

Hvordan utvikles ferdigheten?

Den første skriveopplæringen innebærer å utvikle rettskriving, legge grunnlaget for en funksjonell håndskrift og tastaturbruk, samt å kunne planlegge og skrive enkle, oversiktlige tekster for ulike formål. Den videre utviklingen av funksjonell skriving henger tett sammen med den faglige utviklingen. Skrivning er et redskap for læring i alle fag, og gjennom å utvikle skriveferdigheten blir faglige ferdigheter utviklet. Parallelt med den faglige progresjonen blir stadig mer avanserte og fagspesifikke skriveferdigheter utviklet, slik at form og innhold i teksten blir tilpasset formålet med skrivingen.

Beskrivelse av måloppnåelse – nivåer:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.5-a-kunne-skrive/>

Skriving i alle fag for de som har nynorsk hovedmål:

<https://www.nynorsksenteret.no/nyn/ressursbase-for-skulen/opplegg-og-tips/skriving-i-alle-fag>

Skriving i de ulike fagene.

Skriving i engelsk:

Å kunne skrive i engelsk er å kunne uttrykke ideer og meninger på en forståelig og hensiktsmessig måte ved å bruke det engelske skriftspråket. Det betyr å planlegge, utforme og bearbeide tekster som kommuniserer, og som har god struktur og sammenheng. I tillegg er skriving et redskap for språklæring. Utvikling av skriveferdigheter i engelsk innebærer å lære rettskriving og utvikle et økende repertoar av engelske ord og språklige strukturer. Videre innebærer det å utvikle en allsidig kompetanse i å skrive ulike typer generelle, litterære og faglige tekster på engelsk ved bruken av uformelt og formelt språk, tilpasset formål og mottaker.

Eksempel på god praksis i skriving i engelsk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-engelsk/>

Eksempel på god praksis i skriving i fremmedspråk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-fremmedsprak/>

Skriving i kroppsøving:

Å kunne skrive i kroppsøving handlar primært om skriftlege framstillingar av aktivitet og vurdering av aktiviteten. Det er mest relevant på høgare årssteg.

Eksempel på god praksis i skriving i kroppsøving: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-prakt-est-fag/praksiseksempel-i-kroppsoving/>

Skriving i kunst og håndverk:

Å kunne uttrykke seg skriftlig i kunst og håndverk innebærer blant annet å uttrykke seg visuelt ved hjelp av tegn og symboler. Utvikling av skriftlig og visuell kompetanse skjer ved å omsette fakta, ideer og holdninger til tegn. For å opprettholde den visuelle ferdigheten parallelt med utviklingen av skriveferdigheten er bevisst og allsidig arbeid med tegning like viktig på alle trinn.

Eksempel på god praksis i skriving i kunst og håndverk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-prakt-est-fag/praksiseksempel-dok-arbeidsprosess/>

Skriving i musikk:

Å kunne uttrykke seg skriftlig i musikk innebærer blant annet bruk av ulike former for notasjon. Dette er nødvendige verktøy både som støtte til musikalske forløp, som ledd i improvisasjons- og lytteøvelser og for å kunne nedtegne og ta vare på egenkomponert musikk og dans. Skriving benyttes også til å eksperimentere med språklig rim, rytme og klang og til å formidle musikalske opplevelser, ideer og formuttrykk og å reflektere over kunnskap i faget.

Eksempel på god praksis i skriving i musikk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-prakt-est-fag/skriving-grlf/>

Skriving i mat og helse:

Å kunne uttrykke seg munnleg og skriftleg i mat og helse kan vere å gjere greie for smak, lukt og estetikk. Innsikt i fagstoff er knytt til munnlege presentasjonar og skriftleg arbeid. Skriftlege ferdigheiter kan vere å skrive eigne oppskrifter og framgangsmåtar, lage invitasjonar og illustrasjonar og vurdere aktivitetar.

Eksempel på god praksis i skiving i mat og helse: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-prakt-est-fag/praksiseksempel--mat-og-helse/>

Skriving i matematikk:

Å kunne skrive i matematikk inneber å beskrive og forklare ein tankegang og setje ord på oppdagingar og idear. Det inneber å bruke matematiske symbol og det formelle matematiske språket til å løyse problem og presentere løysingar. Vidare vil det seie å lage teikningar, skisser, figurar, grafar, tabellar og diagram som er tilpassa mottakaren og situasjonen. Skiving i matematikk er ein reiskap for å utvikle eigne tankar og eiga læring. Utvikling i å skrive i matematikk går frå å bruke enkle uttrykksformer til gradvis å ta i bruk eit formelt symbolspråk og ein presis fagterminologi. Vidare går utviklinga frå å beskrive og systematisere enkle situasjonar med matematikkfagleg innhald til å bygge opp ein heilskapleg argumentasjon omkring komplekse samanhengar

Eksempel på god praksis i skiving i matematikk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/skriving-i-matematikk-og-naturfag/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/eksempel-digitale-verktoy-matematikk/>

Skriving i naturfag:

Å kunne skrive i naturfag er å bruke naturfaglige tekstsjangere til å formulere spørsmål og hypoteser, skrive planer og forklaringer, sammenligne og reflektere over informasjon og bruke kilder hensiktsmessig. Det innebærer også å beskrive observasjoner og erfaringer, sammenstille informasjon, argumentere for synspunkter og rapportere fra feltarbeid, eksperimenter og teknologiske utviklingsprosesser. Skriveprosessen fra planlegging til bearbeiding og presentasjon av tekster innebærer bruk av naturfaglige begreper, figurer og symboler tilpasset formål og mottaker. Utviklingen av skriveferdigheter i naturfag går fra å bruke enkle uttrykksformer til gradvis å ta i bruk mer presise naturfaglige begreper, symboler, grafikk og argumentasjon. Dette innebærer å kunne skrive stadig mer komplekse tekster som bygger på kritisk og variert kildebruk tilpasset formål og mottaker.

Eksempel på god praksis i skiving i naturfag: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/skriving-i-matematikk-og-naturfag/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/eksempel-rapport/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/eksempeltekst/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-realfagene/eksempel-videospons/>

Skriving i norsk:

Å *kunne skrive* i norsk er å uttrykke seg i norskfaglige sjangere på en hensiktsmessig måte. Det vil si å kunne skrive teksttyper som er relevante for faget, og å kunne ta i bruk norskfaglige begreper. Å skrive i norskfaget er også en måte å utvikle og strukturere tanker på og en metode for å lære. Norskfaget har et særlig ansvar for å utvikle elevenes evne til å planlegge, utforme og bearbeide stadig mer komplekse tekster som er tilpasset formål og mottaker. Utviklingen av skriftlige ferdigheter i norskfaget forutsetter systematisk arbeid med formelle skriveferdigheter, tekstkunnskap og ulike skrivestrategier. Det innebærer å kunne uttrykke seg med stadig større språklig sikkerhet på både hovedmål og sidemål.

Eksempel på god praksis i skrijving i norsk: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-norsk/>

Skriving i KRLE:

Å kunne uttrykke seg skriftlig i KRLE innebærer å kunne uttrykke kunnskaper om og synspunkter på religion og livssyn, etikk og filosofi. Skrijving klargjør tanker, erfaringer og meninger og er en hjelp til å tolke, argumentere og kommunisere. Skrijving i KRLE innebærer også å møte ulike estetiske skriftuttrykk og gjøre bruk av dem.

Eksempel på god praksis i skrijving i KRLE: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-krle/>

Skriving i samfunnsfag:

Å *kunne skrive* i samfunnsfag inneber å kunne uttrykke, grunngje og argumentere for standpunkt, og formidle og dele kunnskap skriftleg. Det inneber òg å samanlikne og drøfte årsaker, verknader og samanhengar. Vidare handlar det om å kunne vurdere verdiar i kjelder, hypotesar og modellar, og å kunne presentere resultat av samfunnsfaglege undersøkingar skriftleg. Evne til å vurdere og gjennomarbeide eigne tekstar er òg ein del av ferdigheita. Utvikling av skriveferdigheitene i samfunnsfag inneber gradvis oppøving, frå å formulere enkle faktasetningar og konkrete spørsmål, over evne til å kunne gje att og oppsummere tekstar, til å kunne formulere problemstillingar og strukturere drøftande tekst med bruk av kjeldetilvisingar. Oppøving i kritisk og variert kjeldebruk, i å kunne trekkje grunngjevne konklusjonar med aukande bruk av fagomgrep og stigande refleksjon omkring tema, er ein sentral del av prosessen.

Eksempel på god praksis i skrivning i samfunnsfag: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/eksempler-pa-god-praksis-i-skriving/skriving-i-samfunnsfag/>

Språkløyper barnetrinn:

[Skriving som grunnleggende ferdighet](#)

[Skriving i fag](#)

[Lese og skrivevansker på barnetrinnet](#)

[Lese- og skriveteknologi](#)

Språkløyper ungdomstrinn:

[Nynorsk](#)

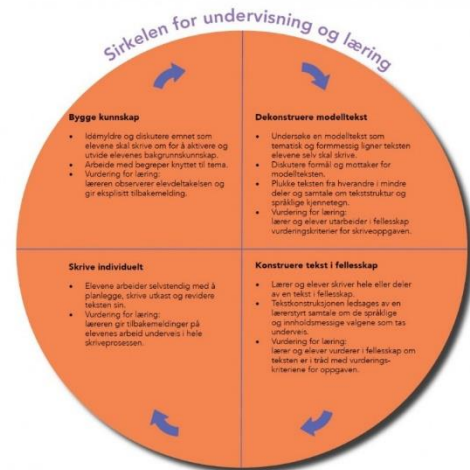
[God skriveopplæring](#)

[Bruk av digitale verktøy i lese og skriveopplæringen](#)

[Elever med IOP i de fleste fag](#)

[Lesing, skrivning og digitale teknologier](#)

[Lesing, skrivning og munnlegheit i samfunnsfag](#)



Muntlige ferdigheter:

Hva er muntlige ferdigheter?

Muntlige ferdigheter innebærer å skape mening gjennom å lytte, tale og samtale. Det betyr å mestre ulike språklige handlinger og å samordne verbale og andre delferdigheter. Det betyr videre å kunne lytte til andre og gi respons og være bevisst på mottakeren når en taler selv.

Muntlige ferdigheter er en forutsetning for utforskende samtaler der vi skaper og deler kunnskap med hverandre.

Muntlige ferdigheter er en forutsetning for livslang læring og for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsliv på en reflektert og kritisk måte.

Ferdighetsområder i muntlige ferdigheter:

Forstå og vurdere omfatter de reseptive aspektene ved muntlige ferdigheter og innebærer å lytte, tolke og vurdere muntlig tekst og vise respekt for den som taler.

Utforme omfatter bruk av ulike uttrykksmåter som støtte i både spontan og forberedt tale.

Kommunisere omfatter det å uttrykke meninger, drøfte problemstillinger og strukturere og tilpasse egen muntlig tekst til mottakere, innhold og formål.

Reflektere og vurdere omfatter å lytte til, gi respons, videreutvikle innspill fra andre og fremme egne meninger i spontane og forberedte samtaler.

Hvordan utvikles muntlige ferdigheter?

Utviklingen av muntlige ferdigheter starter i tidlig småbarnsalder, og opplæringen i skolen må derfor bygge på og videreutvikle ferdighetene. Gjennom utviklingen av muntlige ferdigheter i opplæringen blir kunnskap tilegnet og formidlet i alle fag. Muntlige ferdigheter gir muligheter til å gå inn i ulike roller ved å veksle mellom faglig og dagligdags kommunikasjon.

Muntlige ferdigheter blir utviklet gjennom aktiv deltakelse for å kunne bli i stand til å mestre muntlige sjangre i stadig mer komplekse lytte- og talesituasjoner. Denne utviklingen er knyttet til innhold, språk og uttrykksmåter som kjennetegner de ulike fagene. På de laveste nivåene fører opplæringen fram til å kunne uttrykke egne meninger, framføre muntlige tekster, fortelle sammenhengende om opplevelser, ta ordet etter tur i en samtale, og lytte og gi respons til andre. Opplæringen på høyere nivå leder fram til å kunne ytre seg med grunngitte synspunkter, drøfte faglige spørsmål på ulike kunnskapsområder, forstå og ta hensyn til hvordan ulike uttrykksmåter påvirker budskapet, og vurdere egne ferdigheter.

(Utdanningsdirektoratet)

Nivåbeskrivelser:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.2-muntlige-ferdigheter/>

Muntlige ferdigheter i de ulike fagene.

Muntlige ferdigheter i engelsk:

Muntlige ferdigheter i engelsk er å kunne lytte, tale og samhandle ved å bruke det engelske språket. Det betyr å vurdere og tilpasse uttrykksmåter til formål, mottaker og situasjon. Det innebærer videre å lære om sosiale konvensjoner og omgangsformer i engelskspråklige land og i internasjonale kontekster. Utvikling av muntlige ferdigheter i engelsk innebærer å bruke det muntlige språket gradvis mer presist og nyansert i samtaler og i andre typer muntlig kommunikasjon. Videre innebærer det å lytte til, forstå og drøfte forskjellige emner og problemstillinger for å tilegne seg fagkunnskap. Det innebærer også å kunne forstå varianter av muntlig engelsk fra forskjellige deler av verden.

Muntlige ferdigheter i fremmedspråk:

Å kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig i fremmedspråk er sentralt i utviklingen av kompetanse i fremmedspråket og går igjen i kompetansemålene for begge trinn. Disse ferdighetene er viktige redskaper i arbeidet med å forstå og ta i bruk det nye språket i stadig mer varierte og krevende sammenhenger på tvers av kulturer og fagfelt. Muntlige ferdigheter innebærer både å kunne lytte og å kunne tale.

Munnlege ferdigheiter i kroppsøving:

Munnleg ferdigheit i kroppsøving inneber å skape meining gjennom å lytte, tale og samtale. Det inneber mellom anna å kunne formidle inntrykk og opplevingar frå ulike aktivitetar. Ein uttrykkjer seg munnleg i utforminga av reglar for leik, ulike typar spel og anna samhandling. Det betyr å kunne lytte til andre og gi respons og vere bevisst på mottakaren når ein snakkar. Evne til munnleg formidling er òg nødvendig når ein skal vere med å organisere aktivitetar.

Muntlige ferdigheter i kunst og håndverk:

Å kunne uttrykke seg muntlig i kunst og håndverk om sitt eget og andres arbeid er en viktig del av faget. Samtalen kan føres på ulike nivåer, fra det beskrivende til det mer analyserende og vurderende. Presentasjon av eget arbeid, muntlige beskrivelser og vurderinger står sentralt. Muntlig ferdighet er også viktig i forbindelse med refleksjon over og vurdering av opplevelser, estetiske virkemidler og sammenhenger.

Muntlige ferdigheter i musikk:

Å kunne uttrykke seg muntlig i musikk innebærer å synge, komponere ved å eksperimentere med stemmen og delta i samspill og vokal framføring. I tillegg dreier det seg om å kunne sette ord på hva en hører og selv ønsker å uttrykke og å formidle egne musikkopplevelser og refleksjoner om musikk som fenomen.

Munnlege ferdigheiter i mat og helse:

Å kunne uttrykke seg munnleg og skriftleg i mat og helse kan vere å gjere greie for smak, lukt og estetikk. Innsikt i fagstoff er knytt til munnlege presentasjonar og skriftleg arbeid. I samband med måltidssituasjonar blir kommunikasjon gjennom samtalar viktig. Munnlege ferdigheiter i faget mat og helse er knytte til det å gjere greie for praktiske problem og formulere spørsmål, og til det å argumentere og kommunisere idear i faget i samtale med andre.

Munnlege ferdigheiter i matematikk:

Munnlege ferdigheiter i matematikk inneber å skape meining gjennom å lytte, tale og samtale om matematikk. Det inneber å gjere seg opp ei meining, stille spørsmål og argumentere ved hjelp av både eit uformelt språk, presis fagterminologi og omgrepbruk. Det vil seie å vere med i samtalar, kommunisere idear og drøfte matematiske problem, løysingar og strategiar med andre. Utvikling i munnlege ferdigheiter i matematikk går frå å delta i samtalar om matematikk til å presentere og drøfte komplekse faglege emne. Vidare går utviklinga frå å bruke eit enkelt matematisk språk til å bruke presis fagterminologi og uttrykksmåte og presise omgrep.

Muntlige ferdigheter i naturfag:

Muntlige ferdigheter i naturfag er å lytte, tale og samtale for å beskrive, dele og utvikle kunnskap med naturfaglig innhold som er knyttet til observasjoner og erfaringer. Det innebærer å bruke naturfaglige begreper for å formidle kunnskap, formulere spørsmål, argumenter og forklaringer. Videre innebærer det å tilpasse uttrykksform, begreper og eksempler til formål og mottakere. Utviklingen av muntlige ferdigheter i naturfag går fra å kunne lytte og samtale om opplevelser og observasjoner til å kunne presentere og diskutere stadig mer komplekse emner. Dette innebærer i økende grad å kunne bruke naturfaglige begreper til å uttrykke forståelse, til å ha egne vurderinger og til å delta i faglige diskusjoner.

Muntlige ferdigheter i norsk:

Muntlige ferdigheter i norsk er å skape mening gjennom å lytte, samtale og tale, og tilpasse språket til formål og mottaker. Norskfaget har et særlig ansvar for å utvikle elevenes evne til å mestre ulike muntlige kommunikasjonssituasjoner og kunne planlegge og framføre muntlige presentasjoner av ulik art. Utviklingen av muntlige ferdigheter i norskfaget forutsetter systematisk arbeid med ulike muntlige sjangere og strategier i stadig mer komplekse lytte- og talesituasjoner. Det innebærer å tilegne seg fagkunnskap ved å lytte aktivt og å forstå og å bruke det muntlige språket stadig mer nyansert og presist i samtale om norskfaglige emner, problemstillinger og tekster av økende omfang og kompleksitet.

Muntlige ferdigheter i KRLE:

Å kunne uttrykke seg muntlig i KRLE innebærer å bruke talespråket til å kommunisere og forklare religioner og livssyn, etikk og filosofi. Muntlige ferdigheter som samtale, dialog, fortelling og utgreiing er midler til undring, refleksjon og argumentasjon. I faget legges det stor vekt på fortellingen som muntlig uttrykk.

Munnlege ferdigheiter i samfunnsfag:

Munnlege ferdigheiter i samfunnsfag inneber å kunne forstå, beskrive, samanlikne og analysere kjelder og problemstillingar ved å bruke fakta, teoriar, definisjonar og fagomgrep i innlegg, presentasjonar og meiningstryingar. Munnlege ferdigheiter handlar òg om å lytte til, vurdere, gje respons på og vidareutvikle innspel frå andre. Utvikling av munnlege ferdigheiter i samfunnsfag går frå å lytte til og uttrykkje meiningar i enkle munnlege tekstar til å ytre seg med grunnjevne synsmåtar og lytte til andre med fagleg tryggleik. Munnlege ferdigheiter i samfunnsfag blir oppøvde i ein prosess som begynner med refererande ytringar, ofte av personleg karakter, og blir utvikla til fagrelevante og fagspesifikke tankerekkjeer med aukande grad av argumentasjon, drøfting og presis bruk av fagomgrep. Forståing for ulike syn, evne til perspektivtaking og evne til å uttrykkje usemje sakleg og med vørndnad for andre oppfatningar er òg ein del av munnlege ferdigheiter.

Vurdering for læring:

Vi vet at vurdering har stor innvirkning på elevenes læring. En god vurderingspraksis motiverer og har læring som mål.

All vurdering som foregår underveis i opplæringen er underveisvurdering. Den skal være et redskap i læreprosessen, gi grunnlag for tilpasset opplæring og bidra til at elever og lærlinger øker kompetansen sin i fag.

Det er særlig fire prinsipper som er sentrale for å få til en læringsfremmende underveisvurdering. Disse fire prinsippene er forskningsbaserte og en del av forskrift til opplæringsloven. Alle elever har rett på underveisvurdering.

1. Elevene skal forstå hva de skal lære og hva som er forventet av dem.
2. Elevene skal få tilbakemeldinger som forteller dem om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen.
3. Elevene skal få råd om hvordan de kan forbedre seg.

4. Elevene skal være involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling.

Gjennom undervisvurderingen får lærer og elever informasjon om den faglige utviklingen. Når vurderingsinformasjonen brukes til å fremme læring og tilpasse opplæringen, kalles det vurdering for læring.

I grunnskolen er all vurdering fra 1. trinn og fram til standpunktvurdering på ungdomstrinnet undervisvurdering.

Her kan du lese mer om vurdering for læring: <https://www.udir.no/Vurdering-for-laring/> . Om å arbeide med læreplan, mål, kjennetegn og kriterier: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/undervisvurdering/mal-og-kriterier/> . Om å gi elevene gode, faglige tilbakemeldinger: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/undervisvurdering/tilbakemeldinger/> . Om elevinvolvering: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/undervisvurdering/involvering/> .

Begynneropplæringen:

På dette feltet er Jørgen Frost sin pedagogikk en mye brukt og vel ansett pedagogikk, som det anbefales at lærerne på småskoletrinnet repeterer/setter seg inn i.

Tradisjonelt sett har man i bokstavinnlæringen valgt å innføre en ny bokstav per uke. Nå bruker flere og flere en raskere progresjon, der man introduserer to eller flere nye bokstaver per uke. Det ser da ut til at barna knekker lesekode raskere. Studier viser at 60% av førsteklasselærere ved 150 skoler i Sør Norge nå benytter seg av en rask bokstavprogresjon, mot for 21% i 2013. Begynneropplæringen har vært mer tradisjonsbasert enn forskningsbasert. Det er ingen forskning som støtter opp om at man skal gå langsomt fram for å sikre seg at alle henger med. Tvert imot viser den forskningen som hittil har blitt gjort, at også elevene som ikke lærer bokstavene så raskt, kan ha store fordeler av å bli presentert for alle bokstavene i rask rekkefølge.

Undersøkelser fra forskningsprosjektene «*Two Teachers*» og «*På Sporet*» viser at de fleste førsteklasingene kan mange bokstaver allerede ved skolestart. En undersøkelse gjort i «*Two Teachers*», viste at de ferske førsteklasingene i gjennomsnitt kunne koble bokstavlyd og bokstav på 17 store bokstaver – bare to uker etter skolestart. Bokstavene x, æ, q, w og c var ikke med i undersøkelsen, og over en tredjedel av elevene kjente igjen 22 eller flere av de 24 bokstavene de ble presentert for.

Lærere som har gått over fra langsom til rask bokstavprogresjon i første klasse, forteller til Lesesenteret at elevene knekker lesekode raskere, at de leser vanskeligere bøker enn tidligere år, og at resultatene på kartleggingsprøvene i lesing om våren er langt bedre. Noen rapporterte til og med om førsteklasinger som om våren hadde leseflyt og hastighet som kunne sammenlignes med 2. trinns elever.

Når elevene blir presentert for bokstavene raskt, kan de lese flere ord tidligere, og de får flere repetisjoner av bokstavene de synes er vanskeligere. Elevene som kan bokstavene, vil få mer tid til å øve på god skriftforming, og de slipper å bruke mye tid på å «lære» noe de allerede kan. I tillegg vil læreren kunne avdekke tidligere hvilke elever som trenger ekstra hjelp, og sette inn nødvendige tiltak.

Det er også viktig at elevene møter meningsfulle skriveoppgaver fra den dagen de begynner på skolen.

Her kan du lese mer om rask bokstavprogresjon:

<https://lesesenteret.uis.no/leseopplaering/lesing-i-grunnskolen/rask-bokstavprogresjon-article113390-12552.html>

Her kan du finne tips til skriveoppgaver i begynneropplæringen:

<http://www.skripesenteret.no/barneskole/begynneropplaering/>

Språkløyper:

[Begynneropplæringen](#)

[Lese og skrivevansker på 1. og 2. årstrinn](#)



1.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Leke, improvisere og eksperimentere med språklyder, stavelser, meningsbærende elementer og ord. • Rime og forklare hvorfor ord rimer. • Klappe stavelser • Klappe stavelser i ord • Bruke rim og rytme i språkleker • Lytte ut første og siste lyd i ord. • Lytte ut lydene i lydrette ord. • Vite forskjellen på korte og lange ord. • Vite hva ord og setninger er. • Høre hvilke ord sammensatte ord består av. • Samtale om innhold og form i eldre og nyere sanger, regler og dikt. • Samtale om personer og handlinger i eventyr og fortellinger. 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkleker hver dag. Bruk boka «Språkleker» av Jørgen Frost. • Elevene får bruke kroppen, naturen, formingsaktiviteter i tillegg til blyanten når de skal lære seg å forme bokstavene. • Elevene får øvd opp bevissthet rundt å lytte etter lyder, stavelser, rim, førstelyd. • Bruk lydrette ord i starten. • Temaer fra språkleker går igjen i lekser. • Bokstavens navn, lyd og form sees i sammenheng. • Lærer hjelper elevene til å si bokstavens navn, lytte ut bokstavens lyd, lage bokstavens form og bevisstgjør forskjellen mellom konsonanter og vokaler. • Fokuser på bokstavens form ved å bruke grunnleggende begreper. • Lærer modellerer strategier som for eksempel tankekart (ord som begynner på samme bokstavlyd ...) i bokstavinnlæringen. • Det arbeides systematisk med utvikling av språklig bevissthet. 	<p>Smartped: språkleker</p> <p>Cappelens ABC Alfabetøya ABC-spillet Gyldendal ABC</p> <p>Bokstavene kan introduseres ved å bruke lesekorpsset (NRK) Stopp opp underveis og snakk.</p> <p>Myldrebilder til hver bokstav (bruk smartboard)</p> <p>Kaleido: Oppgaver til hver bokstav (Bruk smartboard)</p> <p>Zeppelin: alle bokstavene</p> <p>Salto: Store bokstaver Salto: små og store bokstaver</p> <p>Ordriket: Bokstavar</p> <p>Matchbox</p> <p>Verbanimasjon</p> <p>Uteskole 1 Uteskole 2</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Systematisk arbeid med bokstav/lydinnlæring, små og store bokstaver. • Bokstavene bør være innlært før jul (rask progresjon). • Bruker grammatisk språk og synliggjør at det finnes et språk om språket. • Tempolex kan med fordel brukes i bokstavinnlæringen. Da lærer elevene bokstavene raskt. Kan brukes både på lerret (lærerstyrt) og individuelt på PC. 	<p>Uteskole 3</p> <p>Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en</p> <p>Tempolex lesing</p> <p>Tempolex staving</p> <p>Tempolex uttale</p> <p>Explore 1: engelsk</p> <p>Stairs 1: engelsk</p> <p>Moava: Regning på 1. trinn</p>
Oppdagende skrivning og skriveglede	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forstår det alfabetiske prinsipp. • Utvikle funksjonell bokstavkunnskap. • Styrke fonembevissthet. • Kunne fortelle på papir på egen skrivemåte. • Skrive bokstavene som uttrykk for lyder i talespråket. • Vise forståelse for sammenhengen mellom språklyd og bokstav, og mellom talespråk og skriftspråk. • Skrive egne tekster på sitt nivå. • Arbeide kreativt med tegning og skrivning i forbindelse med lesing. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får skrive fra dag 1. Slik legger vi grunnlaget for skrivning som redskap for læring i alle fag. • Elevene får skrive egne tekster under veiledning av lærer og bruker de bokstavene de kan. • Elevene lærer seg begrepene «hemmelig skrift» og «skrive på høremåten». Elevene tar i bruk funksjonell skrivning på eget nivå fra skolestart. • Elevene oppfordres til å skrive små bokstaver etter hvert som de er innlært. • Lærer gir elevene tilpasset støtte i skrivning, organisert som stasjonsundervisning, gjerne ukentlig og med arbeidstid ca. 10 min per stasjon. Stasjonene kan 	<p>Skrivedans</p> <p>Oppgaver til stasjonsarbeid</p> <p>Kaleido: Oppgaver til hver bokstav(Bruk smartboard)</p> <p>Klypekort bokstaver</p> <p>Krokodillespill: http://femoverfire.no/2016/04/10/krokodille-emat-og-dobbeldille-redigerbart-spill-med-uendelige-muligheter/</p> <p>Legokort</p> <p>Språkverksted</p> <p>Bokstavkongen</p>

		<p>gjærne være selvgående, så læreren kan fungere som støtte uten å måtte være bundet til en stasjon. Tenk gjærne tverrfaglig.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage ulike sammensatte tekster jevnlig. • Arbeide med blyantgrep og skrivetrening i tillegg til skrivning på tastatur. • Bruke PC som skriveredskap under veiledet skrivning (stasjoner) og ved produksjon av sammensatte tekster. • Gi muligheter for korte, uformelle skriveoppgaver der elevene kan skrive seg til lesing, både med håndskrift og på tastatur. • Bruk samskriving av felles tekst som verktøy. Læreren skriver ned elevens forslag. • Skrive/tegne egne tekster ut fra leste tekster. • Metodikken «Spr�kverksted» bør prøves ut. 	<p>Gyldendal: ABC</p> <p>Teaching Funtastic</p> <p>Malimo</p> <p>Veiledet skrivning med de minste</p> <p>Talende tastatur</p> <p>Vivo: KRLE Inn i livet 1: KRLE</p> <p>Cumulus 1: naturfag Cumulus 1: samfunnsfag Mylder 1: naturfag og samfunnsfag Smarttime samfunnsfag og naturfag Øverom samfunnsfag og naturfag: Gaia</p> <p>Quest 1-2: engelsk Stairs 1: engelsk Junior scoop 1-2: engelsk First choice 1-2: engelsk</p>
Dialogisk lesing og leseglede	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lytte til høytlesing • Reflektere og samtale rundt bilder og illustrasjoner i bøker • Samtale om hva de tror kommer til å skje og om ord i teksten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene blir lest for hver dag. Ukas bok og ukas ord? • H�ytlesingen er målrettet. • Lese skjønnlitterære tekster og fagtekster om hverandre. Samtal 	<p>�yhopping.</p> <p>Dialogisk lesing Dialogisk lesing film</p> <p>Project X: lydfiler engelsk Quest 1-2: engelsk</p>

		<p>om det som er lest. Undre, stille spørsmål, dikte med.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha dialog om skriftspråk og tekst. • Fokuser også på målet for lesingen • Foreldrene leser høyt for barnet sitt. Lesekompisdiplom ved hver 200 leste side. 	<p>Stairs 1: engelsk Junior scoop 1-2: engelsk First choice 1-2: engelsk</p> <p>Mylder 1: naturfag og samfunnsfag</p> <p>Inn i livet 1: KRLE Vi i verda 1: KRLE</p> <p>Moava: Regning på 1. trinn</p>
Egen lesing	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjenkjenne bokstavenes lyd, form og navn • Lydere og trekke sammen lydene til ord. • Forskjellen på vokaler og konsonanter • Lese store og små trykte bokstaver • Knekke lesekoden gjennom å bruke fonologisk strategi. • Gjenkjenne ord ved hjelp av førstelyd eller av enkeltlyder. • Finne ut av nye ord ved hjelp av ord de kjenner fra før. • Lese korte, lydrette ord med store og små bokstaver med lydering. • Lese et utvalg ord ortografisk (jeg, ikke, og, til, han, hun) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bevisstgjøre artikulasjon og forskjell på bokstavnavn og lyd. • Analytisk lesing er en naturlig del av leseopplæring, altså fra setning eller ord til bokstaver og lyder. • Syntetisk lesing er en naturlig del av leseopplæringen, altså fra bokstaver/lyder til setning/ord. • Gi elevene mulighet til å skrive seg til lesing. • Tilpasset og strukturerte, korte og gjentakende arbeidsøker i lesing med tydelig mål ukentlig. • Elevene får lesetekster tilpasset eget lesenivå, både skjønnlitterære tekster og fagtekster, og blir gjort bevisste på forskjellen. • Det er også fint om disse tekstene kan brukes felles i klassen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Innføre «lesefinger» • BISON • Lesestrategier (Tankekart, Kolonnenotat, Bildnotat) • Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en • Veiledet lesing • Læresamtalen • Læresamtalen 2 • Øyhopping • Smarttime samfunnsfag og naturfag • Øverom samfunnsfag og naturfag: Gaia • Vivo: KRLE • Cumulus 1: naturfag • Cumulus 1: samfunnsfag • Explore 1: engelsk • Audacity • Lame for Audacity - konvertere til mp3

	<ul style="list-style-type: none"> • Ta effektivt i bruk lydene for å lese lengre og ukjente ord og tekster. • Automatisere enkelte hørfrekvente ord. <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orienter seg i teksten før lesing, ved å se på bilder og overskrifter. • Hente opp og beskrive egne førkunnskaper sammen med læreren. • Lese enkle tekster med sammenheng og forståelse på papir og skjerm. • Gjengi mening/innhold i en enkel tekst • Gjengi innholdet i tekst ut ifra bilde eller illustrasjon. • Svare muntlig på spørsmål fra teksten. • Bruke enkle strategier for leseforståelse • Gjengi formålet med lesingen. • Følge oppmerksomt med på høytlesing. • Reflektere over tekstens innhold sammen med andre. • Visualisere informasjon ved bruk av tankekart sammen med lærer 	<ul style="list-style-type: none"> • Individuell lesing av tilpasset tekst/bok som mengdetrening. • Elevene møter tekster i ulike sjangre. • Bli kjent med leselekser gjennom veiledet lesing ukentlig. (tenke, snakke, lese) • Husk de tre lesefasene: førlesing, lesefasen, etterlesing. • Aktivisere bakgrunnskunnskapene til elevene ved å bruke for eksempel tankekart og kolonnenotat • Bruk bilder og overskrifter til å foregripe innholdet i tekster (BO) • Medlesing og korlesing brukes i førlesefasen. • Målet for lesingen tydeliggjøres og kommuniseres til elevene, enten det er fag- eller leserelatert. • Snakk om formålet med lesingen. Lese for å lære? Underholde? • Gi tydelige lesebestillinger som sier hva elevene skal ha fokus på, når elevene skal lese selv. • Systematisk arbeid med lesing av enkle, hørfrekvente ord. • Repetert lesing av bokstaver, lydrette ord og enkle hørfrekvente ord. 	
--	--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjenskape tekstopplevelser gjennom muntlig fortelling, skriftlig tekst, dramatisering, sang, tegning osv. • Gjenskape innholdet i teksten gjennom muntlig fortelling eller ulike estetiske uttrykk. • Forstå og kommentere muntlig innholdet i korte tekster. • Uttrykke egne meninger om teksten. • Fortelle om sammenheng mellom bilde og tekst. • Tegne og skrive fra bilder eller fortellinger de kjenner. • Beskriver personer i eventyr eller fortellinger. • Samtaler om handlingen i et kjent eventyr/fortelling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får lese både på papir og skjerm. • Bruk digitale verktøy • Leseprosjekt? • Elevene får lese høyt for lærer/medelever flere ganger i uken. • Bruke læringsamtale/læringspartnere for å få alle elever aktive. • Strukturere informasjon fra leste tekster i tankekart eller kolonnennotat. • Systematisk arbeid med tekst- og tankespørsmål i forbindelse med leste tekster. • Systematisk arbeid med å gjengi enkle tekster (tegne, muntlig, skriftlig) • Arbeide med å gjenskape tekster gjennom samtaler og gjennom kreative uttrykk som tegning, maling, drama, sang og musikk. • Lage lydbok i OneNote eller Audacity (gratisprogram). For eksempel opptak av lesingen første gangen eleven leser boka høyt. Ta nytt opptak etter at eleven har øvd 2-3 uker på samme boka. Man kan for eksempel brenna boka på cd, 	
--	--	---	--

		<p>som de får med hjem og de kan lage framside selv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Audacity kan også brukes til å lage presentasjoner • Bruk biblioteket, så elevene kan velge seg bøker etter veiledning fra en voksen. • Eleven får lære om hvor ulike bøker er å finne på biblioteket. 	
Ordforråd og muntlig kommunikasjon	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lytte, ta ordet etter tur og gi respons til andre i samtaler. • Fortelle sammenhengende om opplevelser og erfaringer. • Sortere ord under like overbegreper • Beskrive sanseinntrykk språklig • Bruke ord med ulik stemme og få fram hvordan det forandrer mening i ulike situasjoner. • Identifisere ukjente ord og begreper sammen med en voksen. • Spørre hva ukjente ord betyr. 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord og begreper er en del av alt arbeid med tekster, både lesing, skriving og muntlig arbeid. <p>Læreren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruker mållark • Jobber systematisk med begrepsinnlæringen ukentlig. • har fokus på å øke elevenes ordforråd. • bruker konkrete i begrepsopplæringen. • Snakker om og leker med synonymer, antonymer og sammensatte ord. • Jobber systematisk med innlæringen av høyfrekvente ord i norsk og engelsk. • Jobber systematisk med begreper ved høytlesing. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tankekart • Visualisere, konkretisere eller dramatiser begreper. • Mållark • Staped: veileder for begrepslæring • Læresamtalen • Læresamtalen 2 • Engelsk: lær fargene • Moava: Regning på 1. trinn

		<ul style="list-style-type: none"> • Modellerer hvordan man finner og bruker nøkkelord i arbeid med tekst • Systematiserer ordkunnskap i tankekart. • Samle og publisere ordene det jobbes med på ulike måter (f.eks. ordlister på papir/digitalt) • Bruker læringsamtale/læringspartner for å få alle elever aktive. 	
Kartlegging:		•	•

2.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Dele ord i stavelser • Forklare hva en setning er • Forklare hva et sammensatt ord er • Samtale om opphavet til og betydningen av noen kjente ordtak, begreper og faste uttrykk • Samtale om begrepene dialekt, bokmål og nynorsk. • Forklarer sammenhengen mellom tale og skriftspråk. • Rime og forklare hvorfor det rimer. • Lage egne dikt med rim og rytme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jevnlige samlinger med språkleker • Fortsatt bruk av uteskole? • Systematisk arbeid med ord og begreper fra de ulike temaene • Lytte til tekster på bokmål og nynorsk og samtale om dem. • Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. • Daglig arbeid med språklig bevissthet (rim, stavelser, vokaler, diftonger, sammensatte ord, morfemer osv.) 	Zeppelin: lureord Kaleido: Alfabetet og vokalene Kaleido: spørreordene Kaleido: de eller det Kaleido: ord med æ-lyd Kaleido: sammensatte ord Kaleido: ord med -ng Kaleido: ord med å-lyd Kaleido: diftonger Kaleido: stum d Ordriket: 2. trinn Salto: språkoppgaver Cappelens ABC Alfabetøya Bokstavoppgaver

			<p>Enkel eller dobbelkonsonant</p> <p>Smartped: språkleker</p> <p>Uteskole 1 Uteskole 2 Uteskole 3</p> <p>Målark</p> <p>Tankekart Visualisere, konkretisere eller dramatisere begreper.</p> <p>Moava: regning på 2. trinn</p>
Lesing	<p>Bokstavkunnskap og koding: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alfabetet • Mestre bruk av fonologisk lesestrategi • Lese ord med store og små bokstaver med fonologisk lesestrategi. • Anvende stavelseslesing ved lesing av lengre ord • Lytte ut framlyd, midtlyd og utlyd i ord. • Finne rotmorfemet i et ord. • Deler opp sammensatte ord og eksperimenterer med å lage nye. • Identifisere og gjenkalle bokstavlydkorrespondansen 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk ulike avkodingsstrategier (stavelsesdeling, del opp sammensatte ord, finne rotmorfemet..) • Systematisk arbeid med enkle høyfrekvente ord. • Repetert lesing av bokstavkombinasjoner/lydrette ord/ enkle høyfrekvente ord. • Elevene får lesetekster tilpasset egen leseutvikling, både på papir og skjerm. • Elevene leser selv 10 minutter hver dag. • Elevene bruker lesing som ventearbeid. • Elevene får veiledning i gode strategier for leseforståelse 	<p>Bli kjent med 5-finger-regelen 5 fingerregelen Øyhopping</p> <p>BOK/BISON Tankekart Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en Bildetnotat Sammendrag Kolonnenotat</p> <p>Høytlesing Medlesing Korlesing Veksellesing</p> <p>Læresamtalen Læresamtalen 2</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Ha flere høyfrekvente ord automatisert. • Høytlesing med stemmebruk og intonasjon – stoppe ved punktum, komma og andre tegn. • Lese kjent tekst med flyt. <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vise førforståelse av tekst ved lese overskrift, undertitler og se på illustrasjoner. • Henter opp og beskriver egne førkunnskaper før lesing av tekst. • Organiserer førkunnskapene ved hjelp av strukturingsverktøy (for eksempel tankekart) • Samtale om tekstens innhold, formål og tema. • Snakke om at informasjon fra bilder og illustrasjoner vil utfylle eller utvide teksten. • Snakker om hva verbalteksten forteller. • Stille spørsmål fra teksten og svare på disse. • Gjenskape/gjenfortelle teksten gjennom muntlig fortelling, skriftlig, dramatisering, sang, tegning osv. • Gjengi informasjon i teksten med egne ord. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ha fokus på lesefaser: Før- underveis- etter lesing. Vær grundige. • Bruke bilder og overskrifter til å foregripe innholdet i tekster. • Lesestrategien BOK innføres: bilde, overskrift, kursiv/uthevet. • Bruke tankekart til å organisere førkunnskap. • Høytlesing, medlesing, korlesing og veksellesing i førlesingsfasen. • Bli kjent med lesetekster gjennom veiledet lesing ukentlig. • Repetert lesing av tekst • Høytlesing for elevene hver dag. Høytlesing etterfølges av samtaler med fokus på målet satt for lesingen, skriftspråklige elementer og tekst. • Elevene skal lese høyt for lærer eller medelever flere ganger hver uke. Innøvde tekster. • Elevene leser fagrelevante tekster • Lærer smitter elevene med eget leseengasjement og deler gode leseopplevelser med dem. • Sikre en balansert leseopplæring, med bruk av både syntetisk og analytisk tilnærming til lesing. • Gi elevene mulighet til å skrive seg til lesing. 	<p>«Belønning» for hvert 10. min de leser. https://malimo.no/redigerbar-leselogg/ Når x antall glass er fylt – felles belønning for klassa.</p> <p>Veiledet lesing</p> <p>Fortsettelsesbøker</p> <p>Zeppelin: les</p> <p>Salto: lesetekster</p> <p>Kaleido: leseforståelse Kaleido: leseforståelse 2 Kaleido: leseforståelse 3 Kaleido: leseforståelse 4 Kaleido: leseforståelse 5 Kaleido: leseforståelse 6 Kaleido: leseforståelse 7 Kaleido: leseforståelse 8 Kaleido: leseforståelse 9 Kaleido: leseforståelse 10 Kaleido: leseforståelse 11 Kaleido: leseforståelse 12</p> <p>Smarttime naturfag og samfunnsfag</p> <p>Gaia 2: samfunnsfag og naturfag</p> <p>Mylder 2: naturfag og samfunnsfag</p>
--	--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjengi innholdet i teksten (oppsummere, sammendrag) • Uttrykker sammenheng mellom ulike informasjonselementer i teksten. • Delta i refleksjoner rundt tekstens innhold. • Forklare sammenheng mellom tekst og illustrasjon. • Bruke enkle strategier for leseforståelse. • Visualisere informasjon ved bruk av tankekart • Uttrykke formålet for lesingen • Kan gjenkjenne enkelte sjangere og si noe om hvilken sjanger en tekst tilhører • Fortelle hvordan et eventyr og en fortelling er bygd opp. • Gjengi og gjenskape handling i eventyr og fortellinger. • Forklare moralen i et eventyr. • Lese og utføre en enkel instruksjon • Uttrykke egen mening om teksten • Forklare hvor faktabøker og skjønnlitterære bøker er på biblioteket og finne disse. • Vise hvor forfatternavn og tittel er skrevet på forsiden av boka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leseprosjekter • Målet for lesingen tydeliggjøres for elevene. Målet kan være fag- eller leserelatert. • Snakk med elevene om formålet med lesingen: for å lære, følge instruksjon, underholdes osv. • Gi tydelige lesebestillinger til elevene: hva skal de ha fokus på når de skal lese selv. • Bruke læringsamtale/læringspartner, for å sikre at alle elever er aktive. • Bruk digitale verktøy • Strukturere informasjon i tankekart og kolonnenotat • Systematisk arbeid med tekst- og tankespørsmål. • Systematisk arbeid med gjenfortelling av enkle tekster, muntlig og skriftlig. • Arbeide med å gjenskape tekster gjennom reflekterende samtaler og kreative uttrykk som maling, drama, sang og musikk. • Sørge for et mangfold av tekster. • La elevene få kjennskap til ulike sjangre, som eventyr, fabel, fortelling, tegneserier, rim/regler, dikt og sakprosa. • Lese enkle fagtekster i alle fag. 	<p>Cumulus 2: naturfag</p> <p>Cumulus 2: samfunnsfag</p> <p>Vivo 1-2: KRLE</p> <p>Inn i livet 2: KRLE</p> <p>Vi i verda 2: KRLE</p> <p>Explore 2: engelsk</p> <p>Stairs 2: engelsk</p> <p>Project X: lydbok engelsk</p> <p>Quest 1-2: engelsk</p> <p>Scoop 1-2: engelsk</p> <p>First choice 1-2: engelsk</p> <p>Moava: regning på 2. trinn</p> <p>Bokstavoppgaver</p> <p>Dra ord til bildet</p> <p>Lesehjørnet</p> <p>Lese og skrivestart</p>
--	---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke 5-fingerregelen 	<ul style="list-style-type: none"> • Individuell lesing av tilpasset tekst/bok (mengdetrening) • Lær elevene 5-fingerregelen for å finne riktig vanskelighetsgrad på teksten som skal leses. • Bruk digitale hjelpemidler. • Lage lydbok i OneNote eller Audacity (gratisprogram). For eksempel opptak av lesingen første gangen eleven leser boka høyt. Ta nytt opptak etter at eleven har øvd 2-3 uker på samme boka. Man kan for eksempel brenna boka på cd, som de får med hjem og de kan lage framside selv. • Audacity kan også brukes til å lage presentasjoner • Bruk biblioteket • La elevene låne egne bøker gjennom veiledning av en voksen. 	<p>Lesetrim</p> <p>Matchboks</p> <p>Verbanimasjon</p> <p>Les fortere</p> <p>Audacity</p> <p>Lame for Audacity - konvertere til mp3</p>
Ordforråd og muntlig kommunikasjon	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stoppe opp ved ord de ikke forstår. • Ta i bruk strategier for å lære nye ord/begreper • Bruke nye ord/begreper i muntlige aktiviteter • Plukke ut viktige ord i fagtekst. • Identifisere ukjente ord/begrep sammen med en voksen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer bruker målark. • Det skal drives systematisk begrepslæring hver uke. • Systematisk begrepsarbeid ved høytlesing. • Daglig systematisk arbeid med grunnleggende- og fagspesifikke begreper når det gjelder innhold, form og bruk. 	<p>Målark</p> <p>Begrepskart</p> <p>Utvida tankekart</p> <p>Kolonnenotat</p> <p>Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en</p> <p>Ukens ord (tre ord?). Ord og bilde henges opp.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Forklare betydningen av neon kjente ordtak. • Gjøre rede for opphavet til et utvalg ord og uttrykk. • Forklare ulike valg av ord (negativt/positivt ladede) og stemme (volum, tone, rytme) • Gi eksempler på hvordan ord og stemmebruk forandrer situasjoner og mening i tekst. • Bruke ord med ulik stemme og intonasjon og få fram hvordan det forandrer mening i ulike situasjoner. • Fremføre dikt og regler med og intonasjon • Retter oppmerksomhet mot og lytter aktivt til høytlesing. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer bruker begrepsskart, utvida tankekart og kolonnenotat systematisk. • Bruke enkle strategier for å forstå ukjente ord, f.eks. lese om igjen, lese videre for å se om det blir forklart. • Samle og publisere ordene som er jobbet med i ordlister, på papir eller digitalt. • Bruke nye ord i samtaler om teksten som er lest. • Bruke nye ord i oppsummeringer av lest tekst, muntlig eller skriftlig. • Refleksjon i læringspar, for å få alle aktive. • Lese fagrelevante tekster • Jobbe systematisk med innlæring av hørfrekvente ord i norsk og engelsk. • Bruke eksempelord • Fagsamtaler? 	<p>Læresamtalen Læresamtalen 2</p> <p>Kaleido: bruk stemmen</p> <p>Engelsk: kalender</p> <p>Engelsk: Marmaduke</p>
Skriving	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skrive på en måte som andre kan lese • Følge forventet utvikling i egen skriveutvikling • Skrive setninger med store og små bokstaver og punktum i egen håndskrift og på tastatur. • Skrive hørfrekvente ord korrekt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevenes skriveutvikling dokumenteres i ulike ligger, tegneserier og sammensatte tekster. • Skrivning skjer i alle fag, på fagets premisser. • Skriv i forbindelse med leste tekster. • Gjenfortelling 	<p>Gjenfortelling</p> <p>Salto: ABC-oppgaver Alfabeta Kryssord Lær å skrive i word Skriv ordet Talende tastatur Verbanimasjon</p> <p>Kaleido: tegnsetting</p>

	<p>Tekstskaping: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delta aktivt i felles tekstskaping i gruppa. • Skrive enkle beskrivende og fortellende tekster. • Presentere egne inntrykk og meninger • Skrive om en hendelse hen har opplevd. • Teste ut de ulike fasene i skriveprosessen (før, underveis, redigering, slutføring) • Gi respons på medelevers tekster. • Bruke kjente fagbegrep i tekst. • Lage sammensatte tekster for å formidle egne tekstopplevelser • Lage sammensatte tekster digitalt for å formidle egne tekstopplevelser 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke leste tekster til å gjenskape innhold i egne sammensatte tekster på papir og digitalt. 	<p>Kaleido: store bokstaver i navn Kaleido: skriveoppgave lapp Kaleido: skriveoppgave huskelapp Kaleido: beskriv et dyr Kaleido: skriv ukeplan Kaleido: beskriv deg selv Kaleido: skriv bokliste Kaleido: skriv bokmelding Kaleido: skriv dagbok Kaleido: fortelling Kaleido: savnetplakat Kaleido: si din mening Kaleido: skriv om hobbyen din Kaleido: skriv ditt eget pass</p> <p>Ordriket: 2. trinn Skriveopplæring Oppgaver til stasjonsarbeid Skrivestartere Zeppelin: skriv</p> <p>Gaia 2: samfunnsfag og naturfag Mylder 2: naturfag og samfunnsfag Cumulus 2: naturfag Cumulus 2: samfunnsfag Vivo 1-2: KRLE Inn i livet 2: KRLE Vi i verda 2: KRLE Explore 2: engelsk Stairs 2: engelsk Quest 1-2: engelsk Scoop 1-2: engelsk First choice 1-2: engelsk Moava: regning på 2. trinn</p>
Kartlegging		•	

3.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lese nøyaktig • Forskjell på lang og kort vokal • Finne stavelser og morfemer • Kjenne til at ord kan deles inn i ordklasser og kan gi eksempler • Gjenkjenner diftonger og andre sammensatte grafemer (hj, gj, sk, sj) raskt og sikkert. • Finne eksempler på ord fra ordklassene verb, substantiv og adjektiv og hvordan de brukes i setninger. • Beskrive hvordan ord, stemmebruk og kroppsspråk virker på andre. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av lesefinger • Arbeid med sammensatte ord • Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. • Systematisk arbeid rundt ordenes form og sammensetning. 	<p>Ordbank, for eksempel knyttet til tema.</p> <p>Norsksenteret</p> <p>Ordtrener</p> <p>Zeppelin: lureord</p> <p>Zeppelin: ordklasser</p> <p>Enkel eller dobbel konsonant</p> <p>Ordriket 3</p> <p>Salto: 3A</p> <p>Salto: 3B</p> <p>Kaleido: verb</p> <p>Kaleido: substantiv</p> <p>Kaleido: adjektiv</p> <p>Kaleido: rim</p> <p>Kaleido: fordi og derfor</p> <p>Kaleido: sj-lyd</p> <p>Kaleido: kj-, ky-, ki-</p> <p>Kaleido: dobbel konsonant</p> <p>Kaleido: Ord som ender på -ing</p> <p>Kaleido: ord som slutter på -lig</p> <p>Kaleido: vokaler og konsonanter</p> <p>Kaleido: fellesord</p> <p>Kaleido: snikk-snakk</p> <p>Lær bokstaver på engelsk</p>
Lesing	<p>Bokstavkunnskap og avkodning:</p> <p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lese nøyaktig. • Automatisere fonologisk lesestrategi, ta i bruk ortografisk lesestrategi i større grad. 	<ul style="list-style-type: none"> • Systematisk arbeid rundt ordets form og oppbygging • Stavelseslesing. • Systematisk arbeid med høyfrekvente ord. 	<p>BOK/BISON</p> <p>Tankekart</p> <p>Bildnotat</p> <p>Begrepskart</p> <p>Utvidet tankekart</p> <p>Kolonnenotat</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Lese høyfrekvente ord ortografisk. • Skifte hensiktsmessig mellom avkodingsstrategier for å lese ukjente ord. • Kjenne til ordenes innhold, form og bruk. • Lese kjent tekst med flyt • Lese ulike tekster (dikt, fagtekst, fortelling) ut fra tekstens særtrekk. <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stille spørsmål fra teksten og kunne svare på disse. • Gjenskape/gjenfortelle teksten • Gjengi hele eller deler av tekstens innhold, i for eksempel sanger, regler, dikt, fortellinger og eventyr, på bokmål og nynorsk. • Snakke om personer og handling i tekster. • Øke lesemengden og lese på tilpasset nivå • Lese fagrelevante tekster • Lese autentiske tekster • Plukke ut relevant informasjon underveis i lesingen • Videreutvikle bruk av hensiktsmessige lesestrategier, før, under og etter lesing. 	<ul style="list-style-type: none"> • Repetert lesing av ord, for eksempel høyfrekvente ord, enkel/dobbel konsonant, ord med diftonger og komplekse grafemer. • Hent opp bakgrunnskunnskap før lesing. • BISON, VØL, tankekart, kolonnenotat for å aktivere bakgrunnskunnskap. • Veiledet lesing • Tilpassede tekster, som også kan brukes i klassen. • Stillelesing som mengdetrening. • Lese ulike sjangere. Elevene skal møte et rikt utvalg av skjønnlitterære tekster og sakprosa. • Lese i alle fag. Lesing av fagtekster skal være en stor del av leseopplæringen i alle fag. • Lese på både bokmål og nynorsk. • Høytlesing av lærer og samtale om det som leses. Både skjønnlitterære tekster og saktekster. Fokuser også på målet for lesingen og hvilken lesemåte som bør brukes. • Elevene får lese høyt for lærer og medelever jevnlig. • Lærer modulerer fagrelevant måte å lese på og lærer elevene 	<p>VØL/VØSL Nøkkelord Gjenfortelling Oppsummering Øyhopping</p> <p>Nærlesing Søkelesing Skumlesing</p> <p>Veiledet lesing</p> <p>Zeppelin: lesetekster med oppgaver</p> <p>Salto: 3A Salto: 3B</p> <p>Ord for alt 3A Ord for alt 3B</p> <p>Safari 3</p> <p>Kaleido: leseforståelse 1 Kaleido: leseforståelse 2 Kaleido: leseforståelse 3 Kaleido: leseforståelse 4 Kaleido: leseforståelse 5 Kaleido: leseforståelse 6 Kaleido: leseforståelse 7 Kaleido: leseforståelse 8</p> <p>Læresamtalen</p>
--	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruker bilder, overskrifter og grafiske framstillinger i førforståelse av teksten. • Hente opp førkunnskap og formidle denne. • Bruke BOK-overblikk/BISON • Bruke ulike organiseringsverktøy som tankekart eller kolonnenotat for å hente ut informasjon. • Forklare om bilder utfyller eller utvider teksten. • Følge med på muntlig framlegg/høytlesing • Reflektere sammen med andre over innholdet i muntlig tekst • Uttrykke formålet med lesingen. • Fortelle hvilken lese måte som er valgt, ut fra formålet. • Gjenkjenne språklige virkemidler • Finne og sammenligne hvordan ulike virkemidler brukes i sammensatte tekster. • Søke etter informasjon i bøker og på internett sammen med andre, avgrense søket. • Bruke ulike søkemotorer for barn. • Vurdere sammen med andre om kilder egner seg for oppgaven. • Forklare de ulike elementene i sammensatte tekster. 	<p>at ulike typer tekster må leses på ulike måter.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lærer gir tydelige leseoppdrag – hva skal vi ha fokus på mens vi leser? Hva er målet med lesingen? • Snakke om formålet med lesingen. • Introdusere nærlesing, søkelesing og skumlesing. • Læreren planlegger leseundervisningen i de tre fasene før-underveis-etter lesing. Elevene skal ha et utvalg av lesestrategier de kan bruke som verktøy for å forstå innholdet i tekst. Gjør grundig arbeid. • Hente ut nøkkelord fra tekst. • Strukturer informasjon i tankekart, Vøl-skjema eller kolonnenotat. • Systematisk arbeid med tekst- og tankespørsmål. • Systematisk arbeid med gjenfortelling • Oppsummere tekstens innhold muntlig og skriftlig. • Gjenskape tekster gjennom reflekterende samtaler og kreative uttrykk som tegning, skrijving, maling, drama, sang og musikk. 	<p>Læresamtalen 2</p> <p>Smarttime naturfag og samfunnsfag Gaia 3: samfunnsfag og naturfag Mylder 3: naturfag og samfunnsfag Cumulus 3: naturfag Cumulus 3: samfunnsfag Moava: Naturfag på 3.trinn Moava: samfunnsfag på 3. trinn</p> <p>Inn i livet 3: KRLE Vi verda 3: KRLE Vivo 3-4: KRLE Moava: KRLE 3. trinn</p> <p>Explore 3: engelsk Stairs 3: engelsk Quest 3: engelsk Junior scoop 3: Engelsk First choice 3: engelsk Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA Tongue twisters</p> <p>Moava: regning på 3. trinn</p> <p>Kunst og håndverk: finn bilder</p> <p>Moava: musikk på 3. trinn</p>
--	--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Argumentere for egne valg av tekster. • Fortelle om og reflektere over barnebøker, teater, film og dataspill. • Vurdere egne og andres tekster ut fra gitte kriterier. • Gi respons på egne og andres tekster ut fra gitte kriterier. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene leser selv hver dag. • Leseprosjekter • Bruker biblioteket • Leser tekster både på skjerm og papir. • Bruk læresamtale/læringspartner for å aktivere alle elever. • Bruke bøker/internett for å finne informasjon og arbeide med å avgjøre om informasjonen egner seg. • Elevene skal lære å orientere seg i informasjon som finnes i bøker eller på internett. • Arbeide med tekster i ulike sjangere og bevisstgjøre elevene på språklige virkemidler. • Lese egenproduserte tekster for medelever. • Lage lydbok i OneNote eller Audacity (gratisprogram). Man kan for eksempel brenna boka på cd, som de får med hjem og de kan lage framside selv. • Audacity kan også brukes til å lage presentasjoner • PhotoStory: Leseprosjekt: Lage film. Elevene kan lage tegninger til fortellingen sin. Disse kan scannes, legges inn i programmet og eleven leser inn tekst til tegningene. Man kan for 	<p>Moava: Mat og helse på 3. trinn</p> <p>Eventyr Reklame Les fortere Lesetrim</p> <p>Audacity</p> <p>Lame for Audacity - konvertere til mp3</p> <p>PhotoStory download</p> <p>Hvordan bruke PhotoStory</p> <p>Hvordan bruke PhotoStory 2</p>
--	--	--	--

		<p>eksempel ha premiere med rød løper, champagnebrus og jordbær for å lage stemning når filmen er ferdig.</p> <ul style="list-style-type: none"> • PhotoStory kan også brukes som presentasjonsverktøy • Veiledning ved valg av bøker for å sikre nivåtilpasset litteratur. • Bruk digitale verktøy. • Bruk biblioteket. • Bruk digitale informasjonskanaler. • Vurder informasjon som ligger på internett. 	
Ordforråd	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stoppe opp ved og markere nye ord • Lese setningen/avsnittet om igjen for å forstå ordene • Ta i bruk nye strategier for å lære nye ord/begreper • Bruke nye ord • Bruke faguttrykk til å snakke om faglige emner • Forklare egne meninger med aldersadekvat ordforråd. • Forteller om erfaringer og opplevelser på en sammenhengende måte med et egnet ordforråd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Målark • Tanke/begrepskart • Ukas ord/begrep • Systematisk jobbing med fagspesifikke begreper, både innhold, form og bruk. • Systematisk jobbing med begreper generelt. • Systematisere ordkunnskap i for eksempel tankekart • Systematisk begrepsarbeid ved høytlesing • Læreren iscenesetter situasjoner der elevene tar nye ord/begreper i bruk 	<p>Målark Tankekart Begrepskart/Ordkart</p> <p>Kaleido: antonymer</p> <p>Kaleido: synonymer</p> <p>Læringsstrategier</p> <p>Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en</p> <p>Læresamtalen</p> <p>Læresamtalen 2</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Bruke læresamtale/læringspartner for å aktivere alle elever. • Bruke nye ord i oppsummeringer og samtaler om det som er lest. • Bruke nye ord i egne presentasjoner. • Leseprosjekt. 	
Skriving	<p>Rettskriving/formell skriving: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gi uttrykk for egne tanker og opplevelser. • Strukturere tekster med overskrift, innledning, hoveddel og avslutning. • Ha riktig skrivemåte for lydrette enkeltord, lydrette sammensatte ord og høyfrekvente ord. • Bruke stor bokstav i egennavn og i ny setning etter punktum, <p>Tekstskaping: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skrive egne beskrivende tekster. • Søke etter informasjon, skal lagre og gjenfinne tekster ved hjelp av digitale verktøy. • Vurdere sammen med andre om kilder egner seg for oppgaven 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke IKT for å søke/skape/lagre/gjenfinne informasjon. • Skrive enkle fortellende, beskrivende tekster for hånd og på pc. • Fisken: innledning – hoveddel – avslutning kan vises ved modelltekster. • Elevene får opplæring i hvordan de kan skrive i hvert enkelt fag. • Lærer planlegger skriveundervisning med fasene før – underveis – revisjon – slutføring. • Loggskrivning • Gjenfortelling. • Oppsummere innhold i lest tekst. 	<p>Loggskrivning Gjenfortelling Oppsummering</p> <p>Skriv til Bibben Skrivetrening</p> <p>Zeppelin: skriv brev Zeppelin: skriv fortelling Zeppelin: skriv faktatekst Zeppelin: skriv dikt</p> <p>Salto: 3A Salto: 3B</p> <p>Kaleido: å lage spørsmål kaleido: å bygge ut setninger Kaleido: direkte tale Kaleido: tegnsetting Kaleido: avsnitt Kaleido: komma Kaleido: eksempeltekst brev Kaleido: skriv brev Kaleido: eksempeltekst eventyr Kaleido: skriv ditt eget eventyr</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Gi positive og begrunnede tilbakemeldinger til andre elevers arbeid. • Revidere eget arbeid ut fra tilbakemeldinger 	<p> Kaleido: eksempeltekst annonse Kaleido: skriv din egen annonse Kaleido: eksempeltekst dikt Kaleido: skriv ditt eget dikt Kaleido: å skrive for å overbevise Kaleido: skriv din egen mening Kaleido: eksempeltekst - skriv om deg selv Kaleido: skriv om deg selv Kaleido: å skrive fortelling - med eksempeltekster Kaleido: eksempeltekst faktatekst Kaleido: skriv din egen faktatekst Kaleido: eksempeltekst beskriv et sted Kaleido: beskriv et sted Kaleido: eksempeltekst boktips Kaleido: skriv boktips Kaleido: eksempeltekst om en drøm Kaleido: skriv om en drøm Kaleido: eksempel tekst regler Kaleido: skriv dine egne regler Kaleido: flere skriveoppgaver </p> <p> Ordriket: skrive lister Ordriket: saktekst Ordriket: skildringar Ordriket: dikt Ordriket: fantastiske forteljingar Ordriket: gåtedikt Ordriket: spennande forteljingar Ordriket: rapport Ordriket: eventyr Ordriket: brev Ordriket: kort Ordriket: intervju </p> <p>Loggskrivning</p>
--	--	--

			<p>Gaia 3: samfunnsfag og naturfag Mylder 3: naturfag og samfunnsfag Cumulus 3: naturfag Cumulus 3: samfunnsfag Moava: Naturfag på 3.trinn Moava: samfunnsfag på 3. trinn</p> <p>Vivo 2-4: KRLE Inn i livet 3: KRLE Vi verda 3: KRLE Moava: KRLE 3. trinn</p> <p>Explore 3: engelsk Stairs 3: engelsk Quest 3: engelsk Junior scoop 3: Engelsk First choice 3: engelsk Engelsk: lag tegneserie</p> <p>Moava: regning på 3. trinn Moava: Mat og helse på 3. trinn</p> <p>Nettvett og personvern Kvasir for barn og unge Opphavsrett ABC pc Finn bilder til skolearbeidet</p>
Muntlig	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Følge med på et muntlig framlegg eller høytlesing. • Ta ordet etter tur i samtaler • Lese, synge eller dramatisere med flyt og sikkerhet, med 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtale om innhold og form i sammensatte tekster • Bruk av læringspartnere • Bokuke • DKS • Biblioteket 	<p>Gjenfortelling</p> <p>BISON</p> <p>Engelsk: øv på uttale</p> <p>Klokkespill på engelsk</p>

	<p>tilpasset volum, intonasjon, stemmebruk og pauser.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruke egnet ordforråd til å samtale om faglige emner, fortelle om egne erfaringer og uttrykke egne meninger. • Gjengi innhold med egne ord • Samhandle med andre gjennom lek, dramatisering, samtale og diskusjoner • Forklare hvordan ordene du bruker kan påvirke andre • Forklare og reflektere over innholdet i muntlige tekster • Forklare forskjellen mellom fakta og meninger. • Bruke nye ord/begreper i muntlig aktivitet • Samtale om innhold og form i sammensatte tekster • Leser, synger eller dramatiserer med flyt og sikkerhet • Leser, dramatiserer og synger tekster med tilpasset volum, intonasjon, stemmebruk og pauser 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi uttrykk for og sette ord på egne tanker, følelser og opplevelser. • Øve på å fremføre tekster i ulike sjangere for medelever. • Bruke nye ord i egne presentasjoner om faglige temaer. 	<p>Make a magician</p> <p>Make a snowman</p> <p>Rhyming rocket</p> <p>Eventyr muntlig</p> <p>Kurs i PowerPoint</p> <p>Finn lydeffekter til skolearbeidet</p> <p>Finn musikk til skolearbeidet</p> <p>Finn videoer</p>
Kartlegging	•	•	

4.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Forskjell på lang og kort vokal • Finne stavelser og morfemer • Kjenne til at ord kan deles inn i ordklasser og gi eksempler på hvordan disse brukes i setninger. • Fortelle hva som er egennavn og fellesnavn. • Forklare infinitiv • Bøye verb i presens og preteritum • Fortelle om verbets tider og dets funksjon i setninger • Gradbøye adjektiv og forklare hvordan de brukes i setninger 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av lesefinger • Tilpasset tekst • Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. • Analysere om et ord lettere kan lese ved å dele det i stavelser, finne rotmorfemet eller dele sammensatte ord i de ulike delene. 	<p>Ordbank Norsksenteret Ordtrener</p> <p>Zeppelin: ordkunnskap og rettskriving Zeppelin: ordklasser</p> <p>Kaleido: personlige pronomen Kaleido: adjektiv Kaleido: verb Kaleido: substantiv Kaleido: preposisjoner</p> <p>Salto 4a Salto 4b Ordriket 4 Safari 4 Ord for alt 4A Ord for alt 4B</p> <p>A or an Am is are Learn English kids Noun or verb Scoop grammar</p> <p>Norske dialekter</p>
Lesing	Bokstavkunnskap og koding: Elevene skal: <ul style="list-style-type: none"> • Ha automatisert ortografisk strategi for avkoding, og skal 	<ul style="list-style-type: none"> • Repetert lesing av ord med komplekse grafemer. • Bruk av læringspartnere • Prosessorientert skriving 	<p>Damms leseunivers Aktivere forkunnskaper Veiledet lesing Loggskriving.</p>

	<p>kunne veksle mellom fonologisk og ortografisk lesing ved behov.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lese tilpassede tekster med god flyt og intonasjon. • Skifte hensiktsmessig mellom ulike avkodingsstrategier for å lese ukjente ord. • Lese, reflektere over og samtale om egne og andres tekster • Lese tekster av ulike typer med sammenheng og forståelse • Tilpasse lesestrategi etter behov • Oppsummere hovedinnhold i tekster de leser • Med støtte kjenne igjen tekster som er typiske og sentrale for sine fag. • Med støtte referere til en kilde. • Sammenligne språk i ulike tekster • Uttrykke likheter og forskjeller på bokmål og nynorsk. <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta i bruk sin førforståelse i møtet med ny tekst • Bruke BISON • Overvåke sin egen forståelse under lesing • Videreutvikle bruk av hensiktsmessige strategier for leseforståelse 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiledet lesing • Tilpassede tekster • Aktivere forkunnskaper hos elevene • Organisere denne kunnskapen i tankekart, VØL-skjema og kolonnennotat. • BISON • Reflektere over hva teksten kan handle om. • Lesing av fagrelevante tekster i alle fag. • Læreren snakker med elevene om formålet med lesingen. • Lesing av tekster både på bokmål og nynorsk. • Lærere leser sammen med elevene og modellerer fagrelevant måte å lese på • Det skal leses høyt for elevene og snakkes om teksten i etterkant. • Elevene får tydelige leseoppdrag, beskjed om hva de skal fokusere på i leseprosessen. • Lærer hører elevene lese høyt i sitt fag, veileder og bevisstgjør i forhold til at ulike tekster må leses på ulike måter. • Tilpassede tekster, som også kan brukes i klassen. • Veiledet lesing i perioder 	<p>Øyhopping</p> <p>Bildetnotat VØL/VØSL Tankekart Utvidet tankekart BISON Nøkkelord Kolonnennotat</p> <p>Nærlesing Søkelesing Skumlesing Letelesing</p> <p>Zeppelin: tekster med oppgaver</p> <p>Kaleido: lesforståelse 1 Kaleido: krim og spenning Kaleido: leseforståelse 2 Kaleido: instruksjoner Kaleido: overbevisende tekster Kaleido: fantasi og virkelighet Kaleido: dikt Kaleido: faktatekst Kaleido: referat Kaleido: argumenterende tekst</p> <p>Salto 4a Salto 4b Ordriket 4</p> <p>Læringsamtale/læringspartner Gaia 4: naturfag og samfunnsfag Mylder 4: naturfag og samfunnsfag</p>
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Ta i bruk lesestrategier i fagtekster • Benytte nøkkelord, tankekart, VØL-skjema, kolonnenotat som verktøy for å hente informasjon ut av tekst. • Forklare om illustrasjoner utfyller eller utvider tekst. • Diskutere hvordan lyd og bilde kan gjøre fortellingene mer levende. • Finne informasjon som eksplisitt uttrykt i teksten. • Bruke egne ord til å trekke slutninger ut fra informasjon i teksten • Gjengi hovedtema som er tydelig uttrykt i teksten. • Forklare hva som ligger i gjentakelse, kontrast og språklige bilder. • Finne eksempler på kontraster og enkle språklige virkemidler i skriftlige tekster. • Fortelle hva som er formålet med lesingen av en bestemt tekst. • Velge lese måte ut fra formålet. • Endre lese måte ved behov. • Formidle sin opplevelse av eller mening om teksten 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene leser høyt for andre. • Elevene møter et mangfold av tekster, både skjønnlitterære- og saktekster. • Lærer fokuserer på elevenes førforståelse. • Elevene blir utfordret på å sette ord på hva bilder, illustrasjoner og symboler betyr eller viser • Læreren planlegger leseundervisningen med utgangspunkt i tre faser: før- under og etter lesing. • Elevene blir kjent med ulike typer lesestrategier. • Stillelesing brukes som mengdetrening, som gir merverdi til elevens leseutvikling. • Leseprosjekter • Repetert lesing av tilpassede tekster for å oppnå god leseflyt. • Lage lydbok i OneNote eller Audacity (gratisprogram). Man kan for eksempel brenne boka på cd, som de får med hjem og de kan lage framside selv. • Audacity kan også brukes til å lage presentasjoner • Jobbe med sammensatte tekster. • PhotoStory: Leseprosjekt: Lage film. Elevene kan lage tegninger til fortellingen sin. Disse kan 	<p>Cumulus 4: samfunnsfag CUmulus 4: naturfag Moava: Naturfag 4. trinn Moava: samfunnsfag 4. trinn</p> <p>Vivo 3-4: KRLE Inn i livet 4: KRLE Vi i verda 4: KRLE Moava: KRLE 4. trinn</p> <p>Explore 4: engelsk Stairs 4: Engelsk Project X: engelsk lydbok Quest 4: engelsk Junior scoop 4: engelsk First choice 4: Engelsk Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA Irland Aesop fables Bladet American girl Flags National Geographic kids</p> <p>Moava: kunst og håndverk 4. trinn</p> <p>Moava: musikk på 4. trinn</p> <p>Moava: regning på 4. trinn</p> <p>Moava: Mat og helse 4. trinn</p> <p>Eventyr</p>
--	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Lage tekst og tankespørsmål til innholdet i teksten og kan svare på disse. • Søke på internett, avgrense søket. • Vurdere om kilder egner seg til oppgaven. • Bruke oppslagsverk. • Bruke ordliste • Finne fram i stikkordsregister. • Buke biblioteket 	<p>scannes, legges inn i programmet og eleven leser inn tekst til tegningene. Man kan for eksempel ha premiere med rød løper, champagnebrus og jordbær for å lage stemning når filmen er ferdig.</p> <ul style="list-style-type: none"> • PhotoStory kan også brukes som presentasjonsverktøy • Bruke biblioteket • Bruke digitale kilder. • Vurdere om kildene er troverdige. 	<p>Reklame Lesetrim Les fortene Eventyrland</p> <p>Nettvett og personvern Hekta på WoW Nettvett test Kvasir barn og ung Opphavsrett</p> <p>Audacity Lame for Audacity - konvertere til mp3 PhotoStory download Hvordan bruke PhotoStory Hvordan bruke PhotoStory 2</p>
Ordforråd	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utvide ordforrådet i forhold til fag • Stoppe opp ved ord de ikke forstår og lese setning/avsnitt om igjen for å forstå ordet. • Utforsker ordets form for å forstå ordet. • Bruke faguttrykk for å snakke om faglige emner. • Forklare hvordan ulike ord og kroppsspråk virker på andre. • Vurdere ordvalg med tanke på hvordan det virker på andre. 	<ul style="list-style-type: none"> • Målark • Systematisk jobbing med begreper • Ukas ord – knyttet opp til tema • Lærerne iscenesetter situasjoner der nye ord og begreper må tas i bruk. • Bruk av ord- og begrepskart • Finne/markere fagspesifikke ord i fagtekster. • Systematisere ordkunnskap i tankekart eller kolonnenotat. • Gi elevene en oppskrift på hva de skal gjøre når de ikke forstår et ord. • Systematisk begrepsarbeid ved høytlesing. 	<p>Målark</p> <p>Tanke/begrepskart Tankekart</p> <p>Freemind: digitalt tanke kart, ligger på PC-en</p> <p>Læringssamtale/læringspartner</p> <p>Zeppelin: forklaring</p> <p>Kaleido: ord som skaper spenning</p> <p>Engelsk-norsk bildeordbok</p> <p>Picture dictionary</p> <p>Learn English kids</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Bruke læresamtale/læringspartner for å få alle elevene aktive. • Bruke nye ord i samtaler, setninger, tekster eller presentasjoner. 	
Skriving	<p>Rettskriving/formell skriving: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Korrigere egen tekst med tanke på rettskriving og formverk. • Lage meningsbærende setninger. • Variere begynnelsen på setningene sine. • Bruke relevante ord som bidrar til presisjon • Ha innslag av språklige virkemidler. (gjentakelse, synonymer, sammenligning, dialog) • Ha riktig bruk av punktum, spørsmålstegn og utropstegn. • Bruke komma ved oppramsing • Finne informasjon ved å kombinere ord og illustrasjon i tekster på skjerm og papir og bruke dette i egenprodusert tekst • Sitere en kilde • Bruke ordliste • Finne forskjeller og likheter i tekster. <p>Tekstskaping:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får opplæring i hvordan de kan skrive i hvert enkelt fag. • Lærer planlegger skriveundervisning med fasene før – underveis – revisjon – slutføring. • Elevene leser gode eksempeltekster, snakker om tekstopbygging og typiske kjennetegn for de ulike tekstene. • PowerPoint – endre skrift og størrelse • Lage tekster som kombinerer ord, lyd og bilde, med og uten digitale verktøy. • Søke etter informasjon, skape, lagre og gjenfinne tekster ved hjelp av digitale verktøy • Lærerne bruker aktivt OneDrive og OneNote og lærer elevene hvordan de skal lagre og finne igjen ting der. • Bruke bibliotek og internett til å finne stoff til egen skriving. • Variere ordvalg og setningsbygning i egen skriving. 	<p>Hvordan bruke PowerPoint Glogster: digital veggavis Lagring i OneDrive Legge inn filer i OneNote Grunnleggende bruk av data</p> <p>Nøkkelsekninger Loggskriving Sortering etter første bokstav – alfabet.</p> <p>Kaleido: variere språket Kaleido: rettskriving Kaleido: indirekte og direkte tale Kaleido: mottakerbevissthet Kaleido: utropstegn og setninger Kaleido: Bygge ut setninger Kaleido: dobbel konsonant Kaleido: komma Kaleido: bindeord Kaleido: sammensatte ord</p> <p>Zeppelin: eventyr Zeppelin: Biodikt Zeppelin: Intervju Zeppelin: tekst om meg Zeppelin: forklaring</p> <p>Lag tegneserie Skrivetrener</p>

	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide tekster med tematisk relevant innhold. • Skrive enkle argumenterende tekster • Bruke ulike typer notater og eksempeltekster som grunnlag for egen skriving. • Bruke bibliotek og internett til å finne stoff til egen skriving • Vurdere om kilder egner seg for oppgaven • Vurdere om kilder er troverdige • Presentere kjent fagstoff • Lage tekster som kombinerer ord, lyd og bilde med og uten digitale verktøy • Vurdere og sammenlikne egne og andres tekster • Gi respons på egne og andres tekster ut ifra kriterier. • Henvende seg på relevant måte til lesere og gi leseren den informasjonen den trenger. • Innta en bestemt skriverolle, f.eks. elev, en fiktiv person. • Tilpasse stilnivå til handling og formål, f.eks. nøytral eller saklig. • Utarbeide tekster med tydelig overordnet struktur, for eksempel kronologi/innholdsmomenter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruker modelltekster • Loggskriving • Prosessorientert skriving. 	<p><u>Skrivekløe</u></p> <p><u>Kaleido: eksempel refleksjonsnotat</u> <u>Kaleido: skriv refleksjonsnotat</u> <u>Kaleido: fortelling. Eksempeltekster og skriveoppgave</u> <u>Kaleido: krim og spenning</u> <u>Kaleido: eksempeltekst brev</u> <u>Kaleido: skrive brev</u> <u>Kaleido: instruksjoner</u> <u>Kaleido: overbevisende tekster</u> <u>Kaleido: fantasi og virkelighet</u> <u>Kaleido: faktatekst</u> <u>Kaleido: referat</u> <u>Kaleido: argumenterende tekst</u> <u>Kaleido: brev</u></p> <p><u>Ordriket: øv på skriving</u> <u>Ordriket: Brukarrettleiing</u> <u>Ordriket: dikt</u> <u>Ordriket: argumenterende tekst</u> <u>Ordriket: dialog</u> <u>Ordriket: saktekst</u> <u>Ordriket: oppskrift</u> <u>Ordriket: plakat</u> <u>Ordriket: innlevingstekst</u> <u>Ordriket: sammensett tekst</u> <u>Ordriket: skildring</u> <u>Ordriket: spennende fortelling</u> <u>Ordriket: bokmelding</u></p> <p><u>Salto 4a</u> <u>Salto 4b</u></p> <p><u>Spireserien: læringsmål etter 4. trinn</u></p>
--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Skrive tekster med tydelig innledning, som sier hva teksten skal handle om, og en hoveddel og avslutning som oppsummerer eller peker tilbake på tekstens tema. • Skrive i avsnitt med tydelig sammenheng. • Vise sammenheng både i avsnitt og mellom avsnitt. • Bruke flere bindeord (da, så , når, også, en annen ting, i tillegg, med, i så fall, fordi...) 		<p>Gaia 4: naturfag og samfunnsfag Mylder 4: naturfag og samfunnsfag CUmulus 4: naturfag Cumulus 4: samfunnsfag Moava: Naturfag 4. trinn Moava: samfunnsfag 4. trinn</p> <p>Vivo 3-4: KRLE Inn i livet 4: KRLE Vi i verda 4: KRLE Moava: KRLE 4. trinn</p> <p>Explore 4: engelsk Stairs 4: Engelsk Quest 4: engelsk Junior scoop 4: engelsk First choice 4: Engelsk Make sentences Spelling city</p> <p>Moava: kunst og håndverk 4. trinn Moava: musikk på 4. trinn Moava: regning på 4. trinn Moava: Mat og helse 4. trinn</p>
Muntlig	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Følge med på muntlig framlegg og høytlesing. • gjengi innholdet i det som blir sagt/lest • Forklare det muntlige budskapet med egne ord. • Lage og svare på tekst- og tankespørsmål fra muntlig tekst. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer legger til rette for at eleven får trening å uttrykke seg muntlig, for eksempel med læresamtale/læringspartner. • Lærer viser ved modellering hvordan man holder ulike typer fremføringer. • Lærer gir elevene tilgang på ulike typer presentasjonsverktøy, for 	<p>Læresamtalen</p> <p>Gjenfortelling</p> <p>BISON</p> <p>Hvordan bruke PowerPoint</p> <p>Glogster: digital veggavis</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Varierer stemmebruk og intonasjon i fremføring av tekster • Følge opp innspill fra andre i faglige samtaler og stille oppklarende og utdypende spørsmål • Gi uttrykk for egne tanker og opplevelser om teater, filmer, dataspill og TV-programmer • Gi uttrykk for egne tanker om språk, personer og handling i tekster fra ulike tider og kulturer • Med støtte lytte etter og gjenkjenne informasjon og argumentasjon • Med modellering planlegge, utforme og gjennomføre muntlige presentasjoner og bruke digitale ressurser som støtte. • Si hva som er formålet med en presentasjonen • Fortelle om et faglig emne ved hjelp av relevante ord og begrep • Gi uttrykk og argumentere for egne meninger 	<p>eksempel PowerPoint og Glogster.</p>	<p>Engelsk: øv på uttale</p> <p>Days of the week</p> <p>Engelsk: lær lydene</p> <p>Learn the months</p> <p>Months of the year</p> <p>Engelsk: rimespill</p> <p>Telling the time</p> <p>Lag gode PowerPoint</p> <p>Kurs i PowerPoint</p> <p>Finn bilder til skolearbeidet</p> <p>Finn lydeffekter til skolearbeidet</p> <p>Finn musikk til skolearbeidet</p> <p>Finn video</p>
Kartlegging			

5.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Gi eksempler på noen likheter og forskjeller mellom skriftlig og muntlig språk • Variere språket • Ordklasser • Fortelle at en setning består av ledd • Analysere en setning og finne subjekt og verbal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av fagterminologi, for eksempel matematiske symboler • Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. • Analysere språket og ulike ord ut fra grammatiske regler 	Ordbank Begrepskart Norsksenteret Ordtrener Freemind - digitalt tankekart Lokus språklab for 5. trinn Kaleido: Substantiv Kaleido: Adjektiv Kaleido: Pronomen Kaleido: Verb Kaleido: preposisjoner Kaleido: nordsamisk Salto 5A Salto 5b Ordriket 5 Ord for alt 5A Safari 5 Engelsk grammatikkquizer Learn English kids Look, cover, write, check Engelsk: pronomenspill Spellingcity
Lesing	Bokstavkunnskap og avkoding: Elevene skal kunne:	<ul style="list-style-type: none"> • Læreren bruker varierte leseaktiviteter 	Aktivere førkunnskap. VØL/VØSL Tankekart Utvidet tankekart

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke en rask og sikker ortografisk avkodingsstrategi. • Lese nøyaktig og med flyt, slik at de nå kan fokusere mer på å forstå og tolke tekster. • Kjenne igjen tekster som er typiske for sitt fag • Referere til en kilder <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha rutiner for å aktivisere, overvåke og justere egen førforståelse og leseforståelse ved lesing av tekst. • Plukke ut relevant informasjon underveis i lesingen (nøkkelord, notater) • Lage spørsmål til tekster de leser, og kunne svare på dem. • Oppsummere hovedinnholdet i tekster de leser, både skriftlig og muntlig. • Beskrive med egne ord personer, handling og tema i litteratur • Bruke ulike typer lesestrategier • Identifisere hovedtemaet i alle typer tekster • Med hjelp finne informasjon som er implisitt uttrykt i teksten • Kjenne sjangertrekk for noen sjangere 	<ul style="list-style-type: none"> • Jevnlig høytlesing, med samtaler i etterkant, med fokus på målet satt for lesingen. • Stavelseslesing av lange og vanskelig ord • Tilpassede tekster • La elevene også velge tekster ut i fra temaer de selv synes er interessante. • Ha fokus på leseglede, leselyst og lesing for kosens skyld. • Gi elevene et mål for lesingen. • Ha dialog med elevene om formålet med lesingen. • Lese tekster både på bokmål og nynorsk • Lese enkle tekster på svensk og dansk. • Lese et rikt utvalg tekster, både saktekster og skjønnlitterære tekster • Lesing av fagrelevante tekster og fokusere på fagets særtrekk. • Lærer modellerer fagrelevant måte å lese på • Bruk av autentiske tekster • Fagsamtaler • Lærer hører elevene lese høyt i sitt fag, veileder og bevisstgjør i forhold til at ulike tekster må leses på ulike måter 	<p>BISON Leseroller Nøkkelord Venndiagram Kolonnenotat Freemind - digitalt tankekart</p> <p>Letelesing Dybdelesing Skumlesing Loggskrivning</p> <p>Kaleido: bli en god leser Kaleido: bokpresentasjon Kaleido: rett på sak Kaleido: Femrader Kaleido: Personlig brev Kaleido: fortelling Kaleido: argumenterende tekst</p> <p>Salto 5A Salto 5b Ordriket 5 God i ord 5 Zeppelin bibliotek</p> <p>Læringsamtale/læringspartner</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 5: KRLE Vi i verda 5: KRLE Moava: KRLE på 5. trinn</p> <p>Explore 5: engelsk Stage 5: engelsk Quest 5: engelsk</p>
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjengi hovedtrekkene i enkle tekster på svensk eller dansk. • Innhente relevant informasjon fra ulike kilder. • Vurdere om kilder er troverdige • Beskrive enkle regler for kildebruk og opphavsrett • Bruke biblioteket. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer snakker om og modellerer hvordan tekster bygges opp • Jobbing med sammensatte tekster • Læreren planlegger leseundervisningen med utgangspunkt i tre faser: før- under og etter lesing. • Elevene presenteres for ulike typer tekster innenfor flere typer sjangere, og blir kjent med sjangertrekkene. • Bruk av flere lesestrategier. • Refleksjon rundt både form og innhold • Leseprosjekter • Bruk av læringspartner/læresamtale for å aktivere alle elever. • Repetert lesing av tilpassede tekster for å øke leseflyt. 	<p>A new scoop 5: engelsk Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA Irland Harry Potter Kong Arthur London New York Robin Hood Scotland Det ville vesten About Ireland British life and culture Daily life and culture Greek myths Engelsk: les nettbøker Engelsk: les og svar Engelsk: lag tegneserier</p> <p>Midgard 5: samfunnsfag Moava: samfunnsfag på 5. trinn</p> <p>Yggdrasil 5: Naturfag Moava: Naturfag på 5. trinn</p> <p>Moava: kunst og håndverk på 5. trinn Moava: musikk på 5. trinn Moava: regning på 5. trinn Moava: Mat og helse på 5. trinn Moava: elevrådsarbeid</p> <p>Henrik Ibsen Reklame</p>
--	---	---	---

			Tegneserier Spill: jakten på Ada Lesetrim Staskassa: eksempeltekster med oppgaver Les fortere Norske sagn og eventyr Åndsverksloven Du bestemmer! Hekta på WoW Nettvett test Think U know Kvasir barn og ung Å dele det man skaper Opphavsrett
Ordforråd	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Variere ordvalget sitt ved hjelp av synonymmer • Bruke presise ord og begreper • Fortelle om et faglig emne ved hjelp av relevante ord og begrep. • Kommunisere med andre og bruke ord tilpasset samtalen. • Sette ord på egne tanker med aldersadekvate ord og uttrykk • Markere ukjente ord i en tekst • Bruke ulike strategier for å forstå betydningen av ukjente ord • Sammenligne hovedmål og sidemål. • Presentere fagstoff for alderstrinnet med fagord som passer til temaet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Målark • Dagens/ukas ord • Jobbe med begrepskart individuelt, i læringspar og i plenum • Lærer iscenesetter situasjoner der elevene må ta i bruk nye begreper, for eksempel samtaler, lage setninger, skrive faktatekster, lage presentasjoner. • Lærer arbeider systematisk med innlæring av høyfrekvente ord i norsk og engelsk. • Bruk av læresamtale og læringspartner • Repetert lesing av ord med komplekse grafemer og vanskelige fagspesifikke ord. 	Målark Tanke/begrepskart Tankekart Freemind - digitalt tankekart Læringssamtale/læringspartner Kaleido: synonymmer og antonymer Engelsk ordbok med tale Engelsk - Norsk bildeordbok

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke oppslagsverk for å finne informasjon som skal brukes i eget arbeid 	<ul style="list-style-type: none"> • Finne og markere fagspesifikke ord i tekster. • Systematisere ordkunnskap i for eksempel tankekart eller kolonnennotat. • Gi elevene en oppskrift på hvordan de skal finne ut av hva ord betyr. 	
Skriving	<p>Rettskriving/formell skriving: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formulere egne regler for skriving av ikke-lydrette ord. • Bruke komma ved oppramsing • Bruke stor bokstav i egennavn og ny setning etter punktum. • Bruke punktum. Utropstegn og spørsmålstegn riktig. • Bruke varierte bindeord. • Utarbeide varierte meningsbærende setninger. • Variere begynnelsen av setninger. • Bruke noen språklige virkemidler. <p>Tekstskaping: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vurdere og sammenligne egne og andres tekster • Gi begrunnet respons på andres tekster • Revidere eget arbeid på bakgrunn av konkrete og begrunnede 	<ul style="list-style-type: none"> • Skriving i alle fag • Får opplæring i hvordan man skriver i hvert enkelt fag. • Finne ikke-lydrette ord i en tekst • Elevene gir respons etter oppsatte kriterier • Modelltekster • Bearbeide innhold i tekster de har lest: oppsummering, tenkeskriving, tankekart. • Skiller mellom tenkeskriving og presentasjonskriving • Får opplæring i hvordan det er hensiktsmessig å uttrykke seg i ulike situasjoner for ulike formål. • Få og store skrivearbeid som fullføres heller enn mange små uferdige. • Lærer planlegger skriveundervisning med fasene før – underveis – revisjon – slutføring. 	<p>Venndiagram Nøkkelsetninger Tenkeskriving Tankekart Leselogg Sortering første bokstav – alfabetet Skrive en tekst om temaet en holder på med</p> <p>Hvordan bruke PowerPoint Glogster: digital veggavis Lagring i OneDrive Legge inn filer i OneNote</p> <p>Kaleido: rettskriving Kaleido: bindeord Zeppelin: tekstmie Kaleido: bokpresentasjon Kaleido: tegnsetting Kaleido: rett på sak Kaleido: Femrader Kaleido: Personlig brev Kaleido: fortelling Kaleido: argumenterende tekst</p> <p>Salto 5A Salto 5b</p>

	<p>tilbakemeldinger fra lærer og medelever.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forstå og tolke opplysninger fra flere uttrykksformer i en sammensatt tekst • Skrive enkle fagtekster for hånd og med tastatur • Bruke forskjellige former for digitale og papirbaserte ordbøker • Bruke ulike kilder som grunnlag for skriving. • Vise mottakerbevissthet • Innta ulike skriveroller • Utarbeide tekster med tematisk relevant innhold. • Skrive i avsnitt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene lærer at skriving er en prosess i faser, med ulike skrivestrategier for hver fase • Lærer setter tydelige mål, slik at elevene forstår hva hen skal skrive og hva som er forventet. • Lærer gjør elevene kjent med kriterier og kjennetegn for måloppnåelse. • Gi tilbakemeldinger som fremmer læring underveis i prosessen. • Elevene får kunnskap om ulike sjangere og teksttyper 	<p>Ordriket: øv på skriving Ordriket: skriv til eit bilete Ordriket: dagbok Ordriket: dikt Ordriket: brev og e-post Ordriket: forteljing Ordriket: saktekst Ordriket: intervju Ordriket: teikneserie</p> <p>Skriresenteret: skriveoppgaver 5.-7. trinn Skriveoppgaver Ordnett Skriresenteret: skrive i avsnitt</p> <p>Skrive brev Skrive dikt Skrive eventyr Skrive intervju Ordtrener Rettskrivingsregler Skriv bedre Skrivekløe Tegnsetting Kildekritikk 9-13år</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 5: KRLE Vi i verda 5: KRLE Moava: KRLE på 5. trinn</p> <p>Explore 5: engelsk Stage 5: engelsk Quest 5: engelsk</p>
--	---	---	---

			A new scoop 5: engelsk Midgard 5: samfunnsfag Moava: samfunnsfag på 5. trinn Yggdrasil 5: Naturfag Moava: Naturfag på 5. trinn Moava: kunst og håndverk på 5. trinn Moava: musikk på 5. trinn Moava: regning på 5. trinn Moava: Mat og helse på 5. trinn
Muntlig	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Variere stemmebruk og intonasjon i framføring av tekster • Framføre ulike typer tekster med flyt, innlevelse og pauser og med tanke på mottaker. • Lede en gruppe ut fra konkrete oppgaver • Presentere fagstoff tilpasset formål og mottaker, med eller uten digitale verktøy • Opptre i ulike roller gjennom dramaaktiviteter, opplesing og presentasjon • Forklare forskjellen mellom informasjon og argumentasjon. • Forklare forskjellen mellom fakta og meninger. • Uttrykke egne meninger • Gi innspill til andre i en samtale. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruker ulike presentasjonsverktøy, for eksempel PowerPoint, Sway og Glogster. 	Gjenfortelling BISON Leseroller Glogster: digital veggavis Sway Hvordan bruke PowerPoint Digitale fortellinger Lag gode PowerPoint Finn bilder til skolearbeidet Finn lydeffekter til skolearbeidet Finn musikk til skolearbeidet Finn videoer Lage fotokollasj Photopeach Engelsk: øv uttale Hør vanlige ord på engelsk Engelsk: ordquizer What's the word? Word turtles

Kartlegging		•	
-------------	--	---	--

6.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Betydningen av funksjonene til hel- og leddsetninger Forklare at setninger består av flere setningsledd Forklare hva subjekt, objekt og verbal er. Analyserer setninger og finner subjekt, verbal og objekt. Forskjellen på ulike teksttyper Kjenne til ulike muntlige sjangere Ordklasser Velge ut informasjon fra bibliotek og digitale informasjonskanaler Finne rotmorfemer, pre- og suffikser Beskrive likheter og forskjeller i tekster på bokmål og nynorsk Gi eksempler på hvordan språket kan skape holdninger på for eksempel sosiale medier Diskutere hvordan språket kan skape holdninger til enkeltindivider og grupper mennesker. 	<ul style="list-style-type: none"> Vise og forklare betydningen av ulike setningstyper i forskjellige fagtekster. Forklare hvordan språket er brukt i ulike tekster Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. Arbeide med bøyningsendelser. Analysere språket og ulike ord ut ifra grammatiske regler. 	<p>Ordbank Begrepskart Norsksenteret Freemind - digitalt tankekart</p> <p>Kaleido: verb Kaleido: verb 2 Kaleido: Determinativ Kaleido: preposisjoner kaleido: adjektiv Kaleido: adverb Kaleido: ordvalg Kaleido: pronomener Kaleido: Interjeksjoner Kaleido: Orddeling Kaleido: dempe eller forsterke språk Kaleido: lytt til dialekt Kaleido: setningsanalyse</p> <p>Salto 6A Salto 6B Ordriket 6 Ord for alt 6A Ord for alt 6B Safari 6 Zeppelin: språklab</p> <p>Coconut Vowels Engelsk grammatikkquizz Learn English kids</p>

<p>Lesing</p>	<p>Bokstavkunnskap og avkodning: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lese nøyaktig og med flyt, slik at de kan fokusere mer på å forstå og tolke skjønnlitterære og faglige tekster. • Styrke og videreutvikle ortografisk avkodingsstrategi • Finne rotmorfemer, pre- og suffikser • Lese komplekse konsonantforbindelser • Lese ordenes endelser • Kjenne igjen tekster som er typiske og sentrale for sitt fag. • Referere til en kilde <p>Leseforståelse: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage spørsmål til egne tekster og svare på disse. • Oppsummere hovedinnholdet i egne tekster muntlig og skriftlig. • Utvikle ferdigheter i å lese mellom linjene • Aktivere førkunnskap i førlesingsfasen • Plukke ut relevant informasjon underveis i lesingen (nøkkelord, notater, stille spørsmål) 	<ul style="list-style-type: none"> • Læreren bruker varierte leseaktiviteter • Lesing i alle fag. • Mengdetrening • Repetert lesing av ord med komplekse grafemer og vanskelige fagspesifikke ord. • Repetert lesing av de 500 mest vanlige høyfrekvente ordene • Repetert lesing av høyfrekvente ord på engelsk • Repetert lesing av nivåtilpassede tekster for å øke leseflyt. • Analysere om et ord kan lettere leses ved å dele det i stavelser, finne rotmorfemet eller dele opp sammensatte ord i de ulike delene. • Gi elevene gode leseopplevelser hver dag: fokuser på leselyst og leseglede og lesing for kosens skyld. • Lese tekster både på bokmål og nynorsk • Lese tekster på engelsk. • Lese enkle tekster på dansk og svensk. • Lærer modellerer • Tilpassede tekster 	<p>Spelling city Aktivere førkunnskap VØL/VØSL Tankekart Utvidet tankekart BISON Nøkkelord Kolonnenotat Venndiagram Styrkenotat Freemind - digitalt tankekart Leseroller Lotusdiagram - Udir</p> <p>Letelesing Dybdelesing Skumlesing Loggskrivning Sammendrag Læringsamtale/læringspartner</p> <p>Kaleido: instruksjon Kaleido: argumenterende tekst Kaleido: fortelling Kaleido: reflekterende tekst</p> <p>Salto 6A Salto 6B Ordriket 6 God i ord 6 Zeppelin: bibliotek Zeppelin: mediehus</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 6: KRLE</p>
----------------------	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Beskrive, sammenligne og formidle med egne ord sin forståelse av handling, tid, sted og personer. • Bearbeide innholdet i etterkant av lesingen (oppsummering, refleksjonsnotat, tenkeskriving, læringssamtale, tankekart) • Gjenskape teksten ved å trekke inn egne bakgrunnskunnskaper. • Lese alle typer fag-og skjønnlitterære tekster på papir og skjerm med flyt og sammenheng. • Med støtte velge strategier etter hva som er formålet med lesingen • Identifisere hovedtemaer i alle typer tekst • Lese mellom linjene • Gjenkjenne hvilken teksttype som brukes. • Kjenne til sjangertrekk i ulike typer sjangre (eventyr, intervju, artikkel, faktatekst) • Gjenkjenne noen virkemidler i tekster • Justere lese måte ved behov • Velge egnede læringsstrategier • Sette mål for egen lesing • Beskrive hvordan bilder, overskrifter, bildetekst og 	<ul style="list-style-type: none"> • La også elevene velge tekster ut i fra temaer de selv synes er interessante • Lesing av fagrelevante tekster • Bruk av autentiske tekster • Bruk av ulike typer lesestrategier • Lærer leser sammen med elevene • Lærer leser for elevene og snakker om form, innhold, ord/begreper og formål • Fagsamtaler • Lærer gir tydelige leseoppdrag • Lærer hører elevene lese høyt i sitt fag, veileder og bevisstgjør i forhold til at ulike tekster må leses på ulike måter • Elevene møter et rikt utvalg tekster, både skjønnlitterære og sakprosa. • Elevene møter mange ulike typer sammensatte tekster og blir utfordret til å sette ord på hva de mener bilder, illustrasjoner og symboler viser/betyr. • Læreren planlegger leseundervisningen med utgangspunkt i tre faser: før- under og etter lesing. • Lesing også for kos og underholdning. • Elevene presenteres for ulike typer tekster innenfor flere typer 	<p>VI i verda 6: KRLE Moava: KRLE 6. trinn</p> <p>Explore 6: engelsk Stairs 6: engelsk Quest 6: Engelsk A new scoop 6: Engelsk Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA Irland Harry Potter Kong Arthur London New York Robin Hood Scotland Det ville vesten Engelsk fotball Native americans Wacky Web Tales Bladet American girl Birtish life and culture Factmonster: USA Engelsk: les tegneserier</p> <p>Midgard 6: samfunnsfag Moava: samfunnsfag 6. trinn</p> <p>Yggdrasil 6: naturfag Moava: Naturfag 6. trinn</p> <p>Moava: kunst og håndverk 6. trinn Moava: musikk 6. trinn</p>
--	--	---	---

	<p>illustrasjoner utfyller/utvider innholdet i teksten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskutere og reflektere over tekstens språk og form • Reflektere over og vurdere tekstens innhold muntlig og skriftlig. • Lese minst fem bøker i løpet av skoleåret • Lese og gjengi tekster på engelsk • Lese og gjengi enkle litterære tekster på svensk og dansk. • Bruke biblioteket 	<p>sjangere, og blir kjent med sjangertrekkene.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leseprosjekter • Elevene skal vite hva de skal lære, hvordan og hvorfor. • Elevene blir presentert for målet med lesingen. • Læringspartner/læresamtale • Elevene leser minst fem bøker i løpet av skoleåret • Veiledning ved valg av bøker for å sikre nivåtilpasset litteratur • Bruke digitale verktøy som hjelpemidler i leseopplæringen. 	<p>Moava: Matematikk på 6. trinn Moava: Mat og helse 6. trinn Moava: elevrådsarbeid</p> <p>Henrik Ibsen Reklame Tegneserier Spill: Jakten på Ada Lesetrim Staskassa: eksempeltekster med oppgaver Les fortere</p> <p>Du bestemmer! Hekta på WoW Nettvett test Think U know Hjelp mot nettkrenkelse Informasjonskompetanse Kvasir barn og ung Å dele det man skaper Opphavsrett Datamaskinens oppbygging</p>
Ordforråd	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifisere ord de ikke kjenner og bruke ulike strategier for å finne ordets betydning • Ta i bruk nye strategier for å lære nye ord/begreper • Velge egnede læringsstrategier • Bruke nye ord i muntlige og skriftlige aktiviteter/arbeider • Fortelle om faglige emner ved hjelp av relevante ord og begrep 	<ul style="list-style-type: none"> • Målark • Lærer bruker faguttrykk i klassen • Eleven lærer seg nye faguttrykk • Lærer jobber systematisk med begrepslæring hver uke, med fokus på innhold, form og bruk. • Lærer iscenesetter situasjoner der elevene må ta i bruk nye begreper, for eksempel samtaler, lage setninger, skrive faktatekster, lage presentasjoner. 	<p>Målark Tanke/begrepskart Tankekart Kolonnenotat Freemind - digitalt tankekart Zeppelin: læringsstrategier</p> <p>Ordriket: ordtyding og bruke ordbok Tritrans ordbok på nett</p> <p>Læringssamtale/læringspartner Leselos: ordforråd. Ord3f og flytskjema</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunisere med andre og bruke ord og uttrykk tilpasset samtalen • Sette ord på egne tanker med et presist og aldersadekvat språk. • Tilpasse språket til mottaker • Finne informasjon i oppslagsverk og ord i ordbøker 	<ul style="list-style-type: none"> • Jobbe systematisk med innlæring av høyfrekvente ord også i engelsk. • Det legges vekt på å øke elevens ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst • Bruke læringssamtale/læringspartner for å aktivere alle elever 	
Skriving	<p>Rettskriving/formell skriving: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruke rettskrivingsregler i arbeid med egne tekster • Skrive sammensatte ord korrekt • Bruke noen kommaregler i egne tekster • Bruke leddsetninger i egne tekster • Markere avsnitt med innrykk eller linjeskift • Bruke varierte bindeord • Utarbeide varierte meningsbærende setninger • Ha variasjon på begynnelsen av setningene sine • Bruke relevante og presise ord og begreper • Bruke språklige virkemidler • Eksperimentere med å skrive tekster på sidemål. <p>Tekstskaping: Elevene skal kunne:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Øve seg på å skrive korte tekster før og etter gjennomgang av faglige temaer. • Elevene får bruke tenkeskriving som redskap for å lære • Skiller mellom tenkeskriving og presentasjonskriving • Skriving skjer i alle fag på fagets premisser • Får opplæring i hvordan det er hensiktsmessig å uttrykke seg i ulike situasjoner for ulike formål. • Få og store skrivearbeid som fullføres heller enn mange små uferdige. • Lærer planlegger skriveundervisning med fasene før – underveis – revisjon – slutføring. • Elevene lærer at skriving er en prosess i faser, med ulike skrivestrategier for hver fase 	<p>Skrive en tekst som temaet man holder på med</p> <p>Nøkkelsetninger</p> <p>Sortering etter første bokstav – alfabetet</p> <p>Rapportskriving</p> <p>Loggskriving</p> <p>Hvordan bruke PowerPoint</p> <p>Glogster: digital veggavis</p> <p>Lagring i OneDrive</p> <p>Legge inn filer i OneNote</p> <p>Kaleido: rettskriving</p> <p>Kaleido: tegnsetting</p> <p>Kaleido: Skriveløypa</p> <p>Kaleido: instruksjon</p> <p>Kaleido: argumenterende tekst</p> <p>Kaleido: fortelling</p> <p>Kaleido: reflekterende tekst</p> <p>Salto 6A</p> <p>Salto 6B</p> <p>Ordriket: øv på skriving</p> <p>Ordriket: dikt</p> <p>Ordriket: Fantasy</p> <p>Ordriket: reportasje</p> <p>Ordriket: biletanalyse</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Skrive tekster med klart uttrykt tema og skape sammenheng mellom setninger og avsnitt • Vurdere og sammenligne egne og andres tekster • Gi begrunnet respons på andres tekster • Revidere eget arbeid på bakgrunn av konkrete og begrunnede tilbakemeldinger fra lærer og medelever. • Bruke ulike typer kilder som grunnlag for skriving • Begrunne valg av kilder • Finne tema i oppslagsverk og ord i ordbøker ved bruk av alfabetet/stikkordsregister/søkemotorer digitalt og på papir. • Vurdere om informasjonen kan brukes ut fra opphavsrett, kildebruk og personvern • Vise mottakerbevissthet • Innta ulike skriveroller • Utarbeide tekster med tematisk relevant innhold som viser god faglig innsikt og selvstendighet • Skrive tekster som har tematisk sammenheng innenfor tekstens ulike deler • Strukturere teksten ved hjelp av tematiske avsnitt 	<ul style="list-style-type: none"> • Tydelige mål for skrivingen. Hva er forventet? Bruk modelltekster og sett kjennetegn for måloppnåelse/kriterier. • Gi tilbakemeldinger som fremmer læring underveis i prosessen • Gi eleven konkrete råd om hvordan de kan forbedre sitt produkt eller få en bedre skriveprosess. • Elevene leser gode eksempeltekster, snakker om tekstoppbygging og typiske kjennetegn for de ulike tekstene. • Elevene for kunnskap om ulike sjangrer og teksttyper • Synlig sammenheng mellom tekstens formål, form og innhold, opp mot konteksten • Bruke digitale verktøy som hjelpemiddel i skriveopplæringen. • Elevene eksperimenterer med å skrive tekster på sidemål. 	<p>Ordriket: saktekst Ordriket: moderne eventyr Ordriket: å lage film Ordriket: kriminalforteljing Ordriket: lesarinnlegg Ordriket: biografi Zeppelin: tekstsmie</p> <p>Skriresenteret: skriveoppgaver 5.-7. trinn Skriveoppgaver Skriresenteret: skrive i avsnitt Prosesorientert skriving Sjangerlære Skrive brev Skrive dikt Skrive eventyr Skrive intervju Journalisten Lag avis Skriv bedre Skrivekløe</p> <p>Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn</p> <p>Ordnett</p> <p>Kildekritikk 9-13år</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 6: KRLE VI i verda 6: KRLE Moava: KRLE 6. trinn</p>
--	---	---	---

			Explore 6: engelsk Stairs 6: engelsk Quest 6: Engelsk A new scoop 6: Engelsk Engelsk: lag egne fortellinger Midgard 6: samfunnsfag Moava: samfunnsfag 6. trinn Yggdrasil 6: naturfag Moava: Naturfag 6. trinn Moava: kunst og håndverk 6. trinn Moava: musikk 6. trinn Moava: Matematikk på 6. trinn Moava: Mat og helse 6. trinn
Muntlig	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Variere stemmebruk og intonasjon i fremføring av tekster • Fremføre tekster på ulike måter • Gå inn i rollespill og drama med innlevelse • Uttrykke og grunngi egne standpunkter og vise respekt for andres • Vurdere andres muntlig framføringer ut ifra faglige kriterier og egne opplevelser • Bruke sang og musikk og bilder i fremføringer og presentasjoner • Uttrykke seg med et variert ordforråd tilpasset kommunikasjonssituasjonen 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjoner, arbeid i læringspar og gruppearbeid • Formulere kriterier etter fag og mål i samarbeid med elevene • Introduserer elevene for ulike digitale presentasjonsverktøy, for eksempel PowerPoint, Sway og Glogster. 	_Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn Gjenfortelling BISON Leseroller Hvordan bruke PowerPoint Glogster: digital veggavis Sway Gi en god presentasjon Lag gode PowerPoint Presentasjoner: råd og tips 3D textmaker Finn bilder til skolearbeidet Finn lydeffekter til skolearbeidet Finn musikk til skolearbeidet

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjenkjenne og forklare forskjellen mellom informasjon og argumentasjon • Forklare forskjellen mellom fakta og meninger • Planlegge, utforme og gjennomføre muntlige presentasjoner • Gjengi fagstoff ut fra stikkord • Holde presentasjoner ut fra skriftlig manus, digitalt og på papir, hvor man har kontakt med publikum. • Holde presentasjoner hvor sang, musikk og bilder brukes. • Gi innspill til andre i en samtale 		Finn videoer Lag en animasjon Lag en fotokollasj Last ned skrifttyper Photopeach Engelsk: øv på uttale What's this? Word turtle
Kartlegging:		•	

7.trinn:

Språkområde	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Gi eksempler på og reflektere over hvordan språk kan uttrykke og skape holdninger til enkeltindivider. • Ordklasser • Setningsanalyse • Forklare hva et setningsledd er 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjoner • Samtaler i læringspar • Minikonferanse • Rollespill • Lærer bruker grammatisk språk og begreper i arbeidet med tekster og gir elevene et språk om språket. 	Ordbank Begrepskart Norsksenteret Freemind - digitalt tankekart Læringssamtale/læringspartner Zeppelin: språklab Kaleido: språk og grammatikk Kaleido: verb Kaleido: adverb

	<ul style="list-style-type: none"> • Forklare hva subjekt, objekt, verbal og adverbial er. • Analysere setninger og finne subjekt, verbal, objekt og adverbial. • Gi eksempler på hvordan språket kan skape ulike holdninger, på sosiale medier. • Diskutere hvordan språket kan skape holdninger til enkeltindivider og grupper av mennesker, for eksempel med bakgrunn i nyhetsbilde, og bruke disse erfaringene i samtaler 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får systematisk undervisning i hvordan det er hensiktsmessig å uttrykke seg i ulike situasjoner, og for ulike formål, blir bevisst sitt eget språk og at det finnes ulike sosiale språk • Analysere språket og ulike ord ut fra grammatiske regler (ordklasser og syntaks) 	Kaleido: Interjeksjoner Kaleido: Substantiv Kaleido: språket ditt Kaleido: Setningsanalyse og ordklasser Salto 7A Salto 7B Ord for alt 7A Ord for alt 7B Ordriket: setningsanalyse Ordriket: setningsanalyse 2 Ordriket: helsetninger og leddsetninger Ordriket: subjunksjoner Ordriket: adverb Ordriket: pronomen Norsk grammatikk English spelling games Engelsk: sterke verb kortspill Engelsk grammatikkquizz Grammablaster
Lesing	Bokstavkunnskap og koding: Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Lese nøyaktig og med flyt, slik at de kan fokusere mer på å forstå og tolke tekster. • Styrke den ortografiske avkodingsstrategien. • Veksle mellom fonologisk og ortografisk lesestrategi på en fleksibel måte. • Finne rotmorfemet, pre- og suffikser. • Leser høyfrekvente ord som helord. 	<ul style="list-style-type: none"> • Læreren bruker varierte leseaktiviteter • Lærer gir tydelige leseoppdrag • Læreren planlegger leseundervisningen med utgangspunkt i tre faser: før- under og etter lesing. • Lærer veileder eleven gjennom hele leseprosessen og modellerer hvordan man stiller spørsmål, trekker slutninger, leser selektivt og kritisk, skiller ut viktig informasjon, oppsummerer og sammenfatter. 	Aktivere førkunnskaper. VØL/VØSL Tankekart Utvidet tankekart Freemind - digitalt tankekart BISON Nøkkelord Kolonnenotat Venndiagram Leseroller Lotusdiagram - Udir Læringssamtale/læringspartner Styrkenotat Tidslinje

	<ul style="list-style-type: none"> • Leser ordets endelser <p>Leseforståelse: Eleven skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noen rutiner for å aktivisere, overvåke og justere egen førforståelse og leseforståelse ved lesing av tekst • Velge egnede læringsstrategier. • Sette mål for egen lesing og kriterier for god nok lesing • Plukke ut relevant informasjon underveis i lesingen. • Bearbeide innholdet i etterkant, ved oppsummering, refleksjonsnotat, tenkeskriving, lærings samtale og tankekart. (muntlig eller skriftlig) • Finne og gjenfortelle informasjon som er eksplisitt plassert i teksten, muntlig og skriftlig. • Identifisere hovedtemaet i alle typer tekst • Svare på og stille tekst- og tankespørsmål til innholdet i teksten. • Lese alle typer skjønn- og faglitterære tekster på papir og skjerm, med flyt, sammenheng og forståelse. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene lærer et rikt utvalg av lesestrategier. • Velge riktig læringsstrategi i forhold til fag og formål • Bruk av tekst- og tankespørsmål. • Tilpassede tekster • La også elevene velge tekster ut i fra egen interesse. • Lesing i alle fag • Lesing av fagrelevante tekster • Lesing av tekster både på bokmål og nynorsk. • Lesing av tekster på engelsk • Lesing av enkle tekster på svensk og dansk. • Lesing både på skjerm og papir • Elevene møter et rikt utvalg av tekster, både skjønnlitterære og sakprosa. • Elevene blir kjent med ulike sjangere og sjangertrekk. • Lærer leser høyt for elevene, og snakker med elevene om innhold, form, formål og ord/begreper i etterkant. • Det legges vekt på å øke elevenes ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst. • Bruk av ord- og begrepskart 	<p>Tegning Letelesing Dybdelesing Skumllesing Loggskrivning Gjenfortelling</p> <p>Sammendrag Zeppelin: læringsstrategier</p> <p>Kaleido: Eventyr/Fantasy Kaleido: fagtekst Kaleido: brev Ordriket: Ordlaging og orddanning Salto 7A Salto 7B God i ord 7 Zeppelin: bibliotek Zeppelin: mediehus</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 7: KRLE Vi verda 7: KRLE Moava: KRLE på 7. trinn</p> <p>Explore 7: engelsk Stairs 7: engelsk Quest 7: engelsk A new scoop 7: engelsk Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA</p>
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjenkjenne noen sjangere og sjangertrekk, for eksempel i eventyr, intervju, artikkel osv. • Forklare hvordan tekst er laget ved hjelp av sjangertrekk. • Forklare hvordan teksten kan endre seg ut fra ulike grammatiske elementer (verbtid, adjektiv) • Forklare betydningen avsnitt har for lesing av tekster • Ha kunnskap om virkemidler forfatteren bruker for å formidle budskapet sitt. • Ta stilling til teksttype og leseformål før lesing. • Kjenne igjen tekster som er typiske og sentrale for sitt fag. • Ha videreutviklet ferdighetene i å lese mellom linjene • Peke på tvetydigheter • Med støtte velge strategier alt etter hva som er formålet med lesingen av en bestemt tekst. • Vurdere overskrift, bilder, bildetekst og illustrasjoner og hvordan de står i forhold til hverandre • Si sin mening om innholdet i tekster, komme med motforestillinger eller se alternativer 	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer leser med elevene og modellerer fagrelevant måte å lese på. • Fagsamtaler for å styrke elevenes fagspesifikke lesekompetanse • Lærer hører elevene lese høyt i sitt fag, veileder og bevisstgjør i forhold til at ulike tekster må leses på ulike måter • Elevene møter ulike typer sammensatte tekster og blir utfordret til å sette ord på hva bilder, illustrasjoner og symboler betyr. • Elevene får lese bare for kos og underholdningens del, og skiller denne typen lesing fra det å lese for å lære. Fokuser på leselyst og leseglede. • Eleven blir kjent med eksempeltekster, snakker om tekstopbygging og kjennetegn for de ulike tekstene • Leseprosjekter • Elevene leser minst seks bøker i løpet av skoleåret • Lærer veileder ved valg av bøker for å sikre nivåtilpasset litteratur, men også for å finne bøker som treffer elevens interessefelt. • Lærer bruker digitale verktøy som hjelpemiddel i leseopplæringen 	<p>Irland Harry Potter Kong Arthur London New York Robin Hood Scotland Det ville vesten Engelsk fotball Native americans Engelsk: leseforståelse British newspapers Info about Australia Life in the UK</p> <p>Midgard 7: samfunnsfag Moava: samfunnsfag på 7. trinn</p> <p>Yggdrasil 7: naturfag Moava: Naturfag på 7. trinn</p> <p>Moava: kunst og håndverk 7. trinn Moava: musikk på 7. trinn Moava: matematikk på 7. trinn Moava: Mat og helse på 7. trinn Moava: Elevrådsarbeid</p> <p>Henrik Ibsen Henrik Wergeland Reklame Tegneserier Spill: Jakten på Ada</p>
--	--	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Beskrive, sammenligne og formidle med egne ord sin forståelse av handling, tid, sted og personer i tekster de har lest. • Lese minst seks bøker av ulike sjanger i løpet av skoleåret • Tolke og reflektere over lest tekst i logg • Tolke og reflektere over lest tekst med læringspartner/i læresamtale • Lese egenprodusert tekst for medelever. • Innhente relevant informasjon fra ulike kilder • Begrunner valg av kilde • Forteller hva som kreves for å bruke andres tekster fra Internett. • Referere til en kilde • Finner tema i oppslagsverk og ord i ordbøker, digitalt og på papir. • Vurdere om informasjonen kan brukes ut fra lov om opphavsrett, kildebruk og personvern. • Bruke biblioteket 	<p>der det gir merverdi til elevens utvikling.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Repetert lesing av ord med komplekse grafemer, fagspesifikke ord og fremmedord- • Repetert lesing av de 500 mest vanlige høyfrekvente ordene. • Repetert lesing også av høyfrekvente ord på engelsk. • Repetert lesing av nivåtilpassede tekster for å oppnå god leseflyt. • Analysere om et ord lettere kan leses ved å dele det i stavelser, finne rotmorfemet eller dele et sammensatt ord opp i de ulike delene. • Arbeide med bøyningsendelser. • Arbeid med kildekritikk og regler og opphavsrett osv. 	<p>Lesetrim Om åndsverksloven Staskassa: Eksempeltekster med oppgaver Les fortene HC Andersen Nynorsk tekstbase</p> <p>Du bestemmer! Hekta på WoW Slett meg.no Nettvett test Personvernskolen Think U know Kildekritikk Å dele det man skaper Opphavrett Moral og gratis nettmusikk</p>
<p>Ordforråd</p>	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifisere ord de ikke kan og bruke ulike strategier for å finne ordets betydning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Målark • Det jobbes systematisk med begrepslæring hver uke, med fokus på ordenes innhold, form og bruk. 	<p>Tanke/begrepskart Tankekart Kolonnenotat</p> <p>Freemind - digitalt tankekart</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Finne/markere vanskelige fagspesifikke ord i fagtekster • Sette begrepsarbeidet i system ved egen lesing og høytlesing. • Ta i bruk nye strategier for å lære nye ord/begreper • Bruke nye ord i muntlige og skriftlige aktiviteter/arbeider • Bruke relevante, varierte og presise ord og begreper. • Kommunisere med andre og bruke ord og uttrykk tilpasset samtalen. • Sette ord på egne tanker med et presist og nyansert språk. • Tilpasse språket til mottaker • Formidler fagstoff ved å bruke fagspesifikke ord og uttrykk. • Finne informasjon i oppslagsverk og ord i ordbøker ved bruk av alfabet/stikkord/søkemotorer digitalt og på papir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får en oppskrift på hva de skal gjøre om de ikke forstår et ord (Flytskjemaet) • Elevene lærer å bruke ulike læringsstrategier. • Velge riktig læringsstrategi i forhold til fag og formål • Lesing av fagrelevante tekster for å lære fagets språk. • Det legges vekt på å øke elevenes ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst. • Bruk av ord- og begrepskart • Lærer jobber systematisk med innlæring av høyfrekvente ord på både norsk og engelsk. • Lærer fokuserer på elevene skal forstå nye ord og begreper, og iscenesetter situasjoner der elevene må ta disse i bruk, for eksempel i samtaler, egenproduserte faktatekster eller presentasjoner. • Finne og markere vanskelige fagspesifikke ord i fagtekster og snakke om disse. • Bruk av læringsamtale/læringspartner for å aktivisere alle elever i arbeidet med ord. 	<p>Zeppelin: læringsstrategier</p> <p>Leselos: ordforråd. Ord3f og flytskjema</p> <p>Målark</p> <p>Læringssamtale/læringspartner</p> <p>Engelsk ordbok</p> <p>Engelsk ordbok med tale</p> <p>Norsk - Engelsk ordbok</p> <p>Synonyms/antonyms</p>
Skriving	Rettskriving/formell skriving: Elevene skal kunne:	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer planlegger skriveundervisning med fasene 	Venndiagram

	<ul style="list-style-type: none"> • Anvende formelle rettskrivningsregler i egne tekster • Riktig stavemåte for både lydrett og ikke-lydrette ord. • Korrekt skriving av sammensatte ord. • Riktig bruk av punktum, utropstegn og spørsmålstegn. • Bruke komma ved oppramsing, mellom helsetninger, etter foranstilte leddsetninger. • Bruke varierte og nyanserte bindeord i egne tekster (og, så, når, fordi/for, hvis, men, eller, siden, dessuten, for eksempel, når det gjelder, i tillegg, derimot, uansett, det vil si..) • Utarbeide komplekse og varierte meningsbærende setninger. • Ha stor variasjon i begynnelsen av setninger • Bruke relevante, varierte og presise ord og begreper. • Eksperimentere med å skrive tekster på sidemål <p>Tekstskaping: Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skrive fortellende, beskrivende, reflekterende og argumenterende tekster etter mønster fra eksempeltekster og 	<p>før – underveis – revisjon – slutføring.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elevene lærer at skriving er en prosess i faser, med ulike skrivestrategier for hver fase • Lærer snakker om og modellerer hvordan tekster bygges opp, fra ord og setninger, via avsnitt til større innholdsdel • Velge riktig læringsstrategi i forhold til fag og formål • Elevene får bruke tenkeskriving som et redskap for å lære • Elevene skiller mellom skriving som redskap for læring (tenkeskriving) og presentasjonsskriving, med formål, mottaker, innhold og publisering • Skriving skjer i alle fag på fagets egne premisser, men også på tvers av fagene. Slik lærer elevene at det er likheter og forskjeller ved fagenes skrivemåter • Det legges vekt på å øke elevenes ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst. • Elevene får systematisk undervisning i hvordan det er hensiktsmessig å uttrykke seg i ulike situasjoner, og for ulike 	<p>Skrive en tekst om temaet man holder på med. Nøkkelsetninger Tenkeskriving Sortering første bokstav – alfabetet Loggskrivning</p> <p>Lagring i OneDrive Legge inn filer i OneNote Glogster (digital veggavis)</p> <p>Kaleido: Rettskriving Kaleido: Tekstbinding Kaleido: språk og variasjon Kaleido: tegnsetting Ordriket: samskriving og særskrivning Ordriket: bokmål og nynorsk Ordriket: komma Kaleido: Eventyr/Fantasy Kaleido: fagtekst Kaleido: brev Salto 7A Salto 7B Ordriket: øv på skriving Ordriket: saktekst Ordriket: fortelling Ordriket: plakat Ordriket: novelle Ordriket: drama Ordriket: å skrive på sidemål Ordriket: reflekterende tekst Ordriket: instruksjonstekst</p>
--	--	--	---

	<p>andre kilder, og tilpasse egne tekster til formål og mottaker</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage sammensatte tekster ved hjelp av digitale verktøy • Henvende seg på en relevant måte til kjente og ukjente lesere, orientere leseren om nødvendige omstendigheter, begrep og deltakere. • Innta ulike skriveroller • Konsekvent tilpasse stilnivå i teksten til handling og formål, f.eks. med tanke på høflighet, nøytralitet og saklighet. • Utarbeide tekster med tematisk relevant innhold, og som viser god faglig innsikt og selvstendighet. • Utdype innholdsmomentene i egen tekst. • Bygge opp teksten med formålstjenlig struktur, med f.eks. innledning og avslutning som henger sammen, og temasetninger i hvert avsnitt. • Ha tematisk sammenheng mellom og innenfor tekstens ulike deler. • Strukturere teksten ved hjelp av tematiske avsnitt som er markerte med innrykk eller linjeskift. 	<p>formål, blir bevisst sitt eget språk og at det finnes ulike sosiale språk.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heller få og store skrivearbeid som fullføres, enn mange små og ufullførte. • Lærer setter tydelige mål for skriveprosessen og sikrer at eleven forstår hva hen skal skrive og hva som er forventet, bruker modelltekster for å lære av, og til å sette kriterier og kjennetegn på måloppnåelse. • Lærer gir tilbakemeldinger som fremmer læring underveis i prosessen. Tilbakemeldingene er konkret knyttet opp mot kvaliteten på arbeidet eller skriveprosessen • Lærer gir elevene konkrete råd om hvordan de kan forbedre sitt produkt/sin skriveprosess. • Elevene får kunnskap om ulike sjangre og teksttyper • Det er synlig sammenheng mellom tekstens formål, form og innhold, opp mot konteksten den er skrevet i • Lærer bruker konkrete støttestrukturer i form av skjema eller startsetninger som setter elevene i gang 	<p>Ordriket: argumenterende tekst Ordriket: Kreativ tekst Zeppelin: tekstmie Zeppelin: Mediahus</p> <p>Skrivesenteret: skriveoppgaver 5.-7. trinn Skrivesenteret: skrive i avsnitt Å skrive brev Å skrive dikt Å skrive eventyr Å skrive intervju Å skrive kåseri Skriv bedre Skriverammer</p> <p>Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn</p> <p>Ordnett Kildekritikk 9-13år Informasjonskompetanse Datamaskinens oppbygging Open Office veiledning IKT tips</p> <p>Vivo 5-7: KRLE Inn i livet 7: KRLE Vi verda 7: KRLE Moava: KRLE på 7. trinn</p> <p>Explore 7: engelsk</p>
--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke varierte språklige virkemidler som uthevninger, overdrivelser, humor, ironi, sammenlikninger og kontrast • Vurdere egne tekster med hensyn til formål og form • Vurdere og sammenligne egne og andres tekster • Gi positive og begrunnende tilbakemeldinger til andre elevers arbeid • Revidere eget arbeid på bakgrunn av konkrete og begrunnede tilbakemeldinger fra lærer og medelever • Kjenne til opphavsrettslige regler for bruk av kilder • Bruke ulike kilder som grunnlag for skriving • Referere, oppsummere og reflektere over hovedmomenter i egen tekst • Bruke digitale verktøy til å lage sammensatte tekster med hyperkoblinger og varierte estetiske virkemidler 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene skriver tekster på sidemål. 	<p>Stairs 7: engelsk Quest 7: engelsk A new scoop 7: engelsk Look, cover, write, check Spelling city</p> <p>Midgard 7: samfunnsfag Moava: samfunnsfag på 7. trinn</p> <p>Yggdrasil 7: naturfag Moava: Naturfag på 7. trinn</p> <p>Moava: kunst og håndverk 7. trinn Moava: musikk på 7. trinn Moava: matematikk på 7. trinn Moava: Mat og helse på 7. trinn</p>
Muntlig	<p>Eleven skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Variere stemmebruk og intonasjon i framføring av tekster • Holde presentasjoner der sang, musikk og bilder brukes som sentrale elementer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjoner, arbeid i læringspar og gruppearbeid • Formulere kriterier etter fag og mål i samarbeid med elevene • Velge riktig læringsstrategi i forhold til fag og formål. 	<p>Gjenfortelling BISON</p> <p>Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Gå inn i rollespill og drama med innlevelse. • Bruke verbalspråk og kroppsspråk i rollespill og dramatisering tilpasset situasjon og tekster. • Improvisere i rollespill • Lytte til og videreutvikle innspill fra andre og skille mellom meninger og fakta • Forklare forskjellen mellom fakta og meninger • Uttrykke og argumentere for egne meninger • Presentere fagstoff tilpassa formål og mottaker, der en bruker relevante ord og begrep. • Planlegge, utforme og gjennomføre muntlige presentasjoner. • Velge digitale ressurser og andre virkemidler bevisst. • Tilpasse språk, ressurser og virkemidler til formål, situasjon og tilhørere • Ta utgangspunkt i innspill fra andre og videreutvikle dem gjennom samtalen • Gi innspill til andre i en samtale • Bruke egne erfaringer i faglig arbeid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøre elevene kjent med ulike presentasjonsverktøy, for eksempel PowerPoint, Sway, Glogster og Prezi. • Gjøre elevene kjent med å lage «heldigitale» presentasjoner, typ PhotoStory. 	<p>Glogster (digital veggavis)</p> <p>Sway</p> <p>Prezi</p> <p>PhotoStory</p> <p>Kaleido: muntlige presentasjoner</p> <p>Digitale fortellinger</p> <p>Presentasjoner: råd og tips</p> <p>3D textmaker</p> <p>Finn bilder til presentasjoner</p> <p>Finn lydeffekter til skolearbeidet</p> <p>Fin musikk til skolearbeidet</p> <p>Finn videoer</p> <p>Lag fotokollasj</p> <p>Last ned skrifttyper</p> <p>Photopeach</p> <p>Sumopaint</p> <p>Kaleido: språk og stil</p> <p>Norskverkstedet</p> <p>Engelsk: øv på uttale</p> <p>Engelsk: lytteoppgave Australia</p> <p>Word turtle</p>
Kartlegging:		•	

Ungdomstrinnet:

Språkområde:	Mål	Kjennetegn på god praksis	Strategier/tips
Språklig bevissthet:	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen ulike typer tekster etter kjente kriterier • Kjenne til faguttrykk og begreper • Ta i bruk grafer, tabeller, illustrasjoner og tegninger for å skape mening i fagene • Elevene blir bevisste sitt eget språk og at det finnes ulike sosiale språk. • Beskrive hvordan kroppsspråket kommuniserer. • Ha meningsbærende setninger med relevante faglige begreper, uttrykksmåter og stor variasjon av språklige virkemidler, der det er naturlig å ta i bruk språklige virkemidler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av målark i alle fag. • Systematisk arbeid med begreper i alle fag. • Dialogisk undervisning – diskusjoner, samtaler, både mellom lærer og elev, og elev og elev. • Helhetslesing • Aktiv bruk av læringssamtale/læringspartner for å aktivisere alle elever. • Lage begrepsordbok i alle fag. • Bruk grammatisk språk og begreper i arbeid med tekster, gi elevene et språk om språket. • Husk: temasetninger, kommentarsetninger og bruk av faguttrykk er også språklige virkemidler, som det er naturlig å bruke i alle typer fagartikler. 	Målark Klasseromsdialog Norsksenteret Læringssamtale/læringspartner Begrepskart. Freemind - digitalt tankekart Begrepsordbok i hvert fag Fabel 8: staving, lyd og tegn Fabel 8: Bøying på bokmål og nynorsk Fabel 8: språkhistorie Fabel 9: ord i sammenheng Fabel 10: ord og ordlagning Fabel 10: setninger i sammenheng Fabel 10: et land, mange språk Saga: grammatikk Saga: oppgaver til læreverket Øverom grammatikk bokmål Øverom grammatikk nynorsk Nye kontekst: ressursbank elever Kontekst På norsk 1: grunnbok På norsk 2: grunnbok På norsk 3: grunnbok Norsk grammatikk: kort fortalt På nynorsk Nynorsk på 1 2 3 Norsk dialektbase Dialekteksperten

			Forskjeller på norsk og engelsk Engelsk: sterke verb kortspill Engelsk grammatikkquizzes Find words that rhyme English games, puzzles etc Engelsk og norsk NDLA: Engelsk
Muntlig kommunikasjon	<p>Elevene skal kunne:</p> <p>Forstå og vurdere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lytte, tolke og vurdere muntlig tekst • Lytte ut og forstå konkurrerende informasjon i muntlige tekster. • Skille informerende tekst og argumenterende tekst. • Vise respekt for den som taler. • Ta notater fra diskusjoner/fremføringer. <p>Utforme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Planlegge, utformer og gjennomføre muntlige presentasjoner i alle fag. • Bruke ulike digitale presentasjonsverktøy i arbeid med muntlige presentasjoner. • Velge digitale ressurser og andre virkemidler bevisst. • Bruk av ulike uttrykksmåter som støtte i både spontan og forberedt tale. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for vurdering av komplekse tekster og ta stilling til innhold og formål, i alle fag. • Vurdere kilder. Viktig å arbeide med kildekritikk allerede fra 8. trinn. • Lytte til andres muntlige presentasjoner. • La elevene vurdere egne og andres presentasjoner. • Gjengi hovedinnhold i muntlige tekster • Samtale om innhold i tekster, i alle fag. • Legge til rette for bruk av verbalspråk, andre ressurser og virkemidler selvstendig og kritisk. • Presentasjoner individuelt eller i gruppe • Bruke av ulike digitale hjelpemidler til å utforme presentasjoner i forskjellige uttrykksmåter, f.eks. PowerPoint, Sway, Prezi, Glogster, 	Norskverkstedet Kildekritikk Kildekritikk 2 <p>Klasseromsdialog. Modellere ved å samtale om saklige tekster.</p> Kameratvurdering Kameratvurdering 2 Kameratvurdering 3 Fagsamtaler med medelever og lærere. Fagsamtale Fagsamtale 2 Modellere tekster til bruk i samtaler. Litterære og faglige diskusjoner. <p>Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn</p> <p>Hvordan bruke PowerPoint Glogster (digital veggavis) Sway Prezi Mentimeter presentasjonsverktøy Hvordan mentimeter kan brukes PhotoStory Photostory download</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Tilpasse språk, ressurser og virkemidler til formål, situasjon og tilhørere <p>Kommunisere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uttrykke meninger, drøfte problemstillinger og strukturere og tilpasse egen muntlig tekst til mottaker, innhold og formål • Greie ut om et faglig emne • Argumentere for egne synspunkt • Bruke relevante begrep og fagspråk. <p>Reflektere og vurdere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å lytte til, gi respons, videreutvikle innspill fra andre og fremme egne meninger i spontane og forberedte samtaler. • Gi konkret og konstruktiv respons. • Holde en samtale i gang. • Ta ordet og bidra i en diskusjon • Føre diskusjoner videre ved å bygge ut andres argumentasjon eller argumentere mot disse • Lede gruppediskusjoner • Utføre ulike roller som referent og møteleder • Vurdere sin egen forståelse og velge relevante strategier. 	<p>Smartboard, PhotoStory, Windows moviemaker, bruk av grafer og tabeller. Gjelder alle fag og trinn.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etos, Patos, Logos • Drøfte komplekse faglige emner med presis fagterminologi. • Bygge opp en helhetlig argumentasjon • Jobbe med argumenterende tekst. • Lære grunnprinsipper for saklig argumentasjon/diskusjon • Lære hva en påstand og saklig begrunnelse er, og danne saklige argumenter. • Jobbe med mottakerbevissthet. • Gi respons og samtalte fleksibelt og effektivt i ulike faglige roller og situasjoner. • La elevene vurdere egen førforståelse og velge relevante strategier. Må jobbes systematisk med fra 8. trinn, i alle fag. • Snakke sammen om innhold og virkemidler i tekster. 	<p>Moviemaker download MovieMaker tutorial Fabel 8: muntlige presentasjoner Lær å gi et foredrag Presentasjoner: råd og tips Redd for å holde foredrag? 3D textmaker Last ned skrifttyper Digitale fortellinger Lag en animasjon Lag en fotokollasj Sumopaint Photopeach Medie college Finn bilder til skolearbeidet Finn lydeffekter til skolearbeidet Finn musikk til skolearbeidet Finn videoer</p> <p>Tale, apell. Etos, patos, logos Fabel 9: holde tale Hvordan skrive og holde tale</p> <p>Fabel 10: drama Fabel 10: film NRK: Kåseri</p> <p>Slang.no</p> <p>Digital dialects Engelsk: øv på uttale Engelsk: lytteoppgaver Engelsk: lyttetrening Speak English</p>
--	---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Være bevisst på eget kroppsspråk og stemmebruk. 		Engelsk: videoer Videoes of native speakers Oral English activity Amerikansk slang British slang Accents and dialects in the UK Common errors in English usage Movie clips Word sift
Lesing	<p>Elevene skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lese 120 ord/min. • Formulere leseformål. • Tilpasse lesingen sin etter teksttype og leseformål. • Skille mellom vesentlig og uvesentlig informasjon. • Organisere tekstens innhold på en måte som er hensiktsmessig for læring. • velge selvstendig ulike strategier tilpasset faser i lesingen. • Reflektere over anvendte lesestrategier • Identifisere hovedtemaer i alle typer tekst. • Peke på tvetydigheter • Lese mellom linjene. • Gi begrunnede vurderinger av teksten form og faglig innhold. • Kunne vurdere og forstå sammensatte tekster. 	<ul style="list-style-type: none"> • Daglig lesetrening. • Systematisk jobbing med bruk av ulike lesestrategier fra 8. trinn, i alle fag. • Systematisk jobbing med kildekritikk fra 8. trinn. • Læreren planlegger leseundervisningen med utgangspunkt i tre faser: før- under og etter lesing. • Fokuser på førforståelse gjennom samtaler eller f.eks. BISON. • Lærer veileder eleven gjennom hele leseprosessen og modellerer hvordan man stiller spørsmål, trekker slutninger, leser selektivt og kritisk, skiller ut viktig informasjon, oppsummerer og sammenfatter. • Helhetslesing • Elever lærer fagets språk ved hjelp av fagrelevante tekster. Dvs.: det er lurt å bruke fagtekster som hører til i ditt fag, 	Lesing som grunnleggende ferdighet God leseopplæring på ungdomstrinnet Undervisningsopplegg til lesing i alle fag Komponenter i god leseopplæring Lesestrategier lesesenteret Førforståelsesstrategier Lesestrategier Lesetime Høytlesing/stillelesing. Dialogisk undervisning. Leseroller Lotusdiagram - Udir BISON VØL skjema VØL/VØSL Venndiagram Friformkart Nøkkelord Kolonnenotat Venndiagram Styrkenotat Lage refleksjonsspørsmål/ tenke spørsmål. Proessorientert lesing. Praksiseksempel prossessorientert lesing Ord og begrepskart.

	<ul style="list-style-type: none"> • Lese og navigere hensiktsmessig på internett. • Finne og kombinere informasjon fra ulike steder i en tekst. • Forklare forskjellen mellom ulike typer fagtekster og peke på sentrale trekk som skiller dem fra hverandre. • Vurdere om en kilde er troverdig. 	<p>i tillegg til å bruke læreboktekster. Dette lærer elevene mye av.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruk av autentiske fagtekster, i alle fag. • Lærer leser sammen med elevene og modellerer fagrelevant måte å lese på. • Elevene lærer at ulike typer tekster, leses på ulike måter. • Lesing både på bokmål og nynorsk. • Lesing av tekster på svensk, dansk og engelsk. • Lesing av tekster både på skjerm og papir, i alle fag og på alle trinn. • Ikke glem lesing for kosens- og underholdningens skyld. Sett av 30 min per uke til dette. Kan for eksempel rullere på de ulike fagene. • Systematisk arbeid med høyfrekvente ord, både i arbeid med tekster på norsk og på engelsk. • Bruk grammatisk språk og begreper i arbeid med tekster, gi elevene et språk om språket. • Gi elevene tydelige leseoppdrag. • Eleven får hjelp når hen møter vanskelige ord i teksten (dele inn i stavelser, morfemer) 	<p>Freemind - digitalt tankekart Fabel 8: lese for å lære Kritisk lesing Skumlesing Nærlesing Punktlesing Modellering Fagsamtaler Fagsamtale Fagsamtale 2 Tilbakemeldinger som fremmer læring. Eksempel</p> <p>Eureka: ressursbank elev Nova 8-10 Moava: Naturfag 8. trinn Moava: Naturfag 9. Moava: Naturfag 10.</p> <p>Zoom: elevsider samfunnsfag Kosmos: lenkesamling Moava: samfunnsfag for 8. trinn Moava: samfunnsfag 9 Moava: samfunnsfag 10.</p> <p>KRLE nett Moava: KRLE på 8. trinn Moava: KRLE 9. Moava: KRLE 10.</p> <p>Fabel 9: sammensatte tekster Fabel 9: sosiale medier Fabel 9: lyrikk Sjangerboksen: eksempeltekster Les fortere</p>
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Elevene møter varierte tekster i ulike sjangere. • Elevene møter mange ulike typer sammensatte og tekster og blir utfordret til å selv sette ord på hva bilder, illustrasjoner og symboler viser eller betyr. • Fortsett å lese høyt for elevene. • La elevene lese høyt for hverandre og lærer, bevisstgjør dersom de leser feil. • Bruk fagsamtaler for å styrke elevenes fagspesifikke lesekompetanse. • Hjelp elevene å se sammenheng mellom det de leser og virkeligheten. • Gi elevene gode leseopplevelser hver dag. • Leseprosjekt • Leselyst – tXt • Bruk av biblioteket 	<p>Fabel 10: på svensk og dansk Nordiske tekster</p> <p>Kildekritikk Kildekritikk 2 Kildekritikk 3 Du bestemmer! Hekta på WoW Slettmeget.no Nettvett test Nettvett.no Personvernaskolen Think U Know Søketips i Google Åndsverkloven Opphavsrett Moral og gratis nettmusikk</p> <p>Nasjonalt senter for mat helse fysisk aktivitet NDLA kroppsøving Moava: Kunst og Håndverk 8. Moava: Kunst og håndverk 9. Moava: kunst og håndverk 10. Moava: Musikk på 8. trinn Moava: Musikk 9. Moava: musikk 10. Moava: Matematikk på 8. trinn Moava: Matematikk 9. Moava: matematikk 10. Moava: Mat og helse 8. trinn Moava: mat og helse 9. Moava: mat og helse 10. Moava: tysk for 8. trinn Moava: Tysk 9.</p>
--	--	--	--

			<p> Moava: tysk 10. Moava: utdanningsvalg 8. Moava: Utdanningsvalg 9. Moava: utdanningsvalg 10. Moava: Elevrådsarbeid på 8. Moava: Elevrådsarbeid 9. Moava: Elevrådsarbeid 10. </p> <p> Engelsk: Australia Great Britain Halloween USA Irland Harry Potter Kong Arthur London New York Robin Hood Scotland Det ville vesten Engelsk fotball Native americans Shakespeare Stages 8 Stages 9 Stages 10 Key English 8 Key English 9 Key English 10. Engelsk: tegnserier New FLight 1 New Flight 2 New Flight 3 On the move 1 On the move 2 </p>
--	--	--	--

			On the move 3 Aesop's fables Australian history EL Civics USA Harry Potter Lexicon Lær statene i USA Myths, stories and legends Norwegian folk tales Life in the UK UK parliament explained Absolute Shakespeare US History Amalie Skram Bjørnstjerne Bjørnson Camilla Collett Henrik Ibsen Henrik Wergeland Reklame Tegneserier Les og lag tegneserier Les og skriv bedre Nynorskbok Norsk visearkiv Nasjonalbiblioteket Varg Veum Stein på stein: norsk 2 Praktisk norsk for innvandrere
Ordforråd:	Elevene skal kunne: <ul style="list-style-type: none"> • lære å identifisere ord og begreper • stoppe opp ved ukjente ord og begreper 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av målark i alle fag. • Systematisk arbeid med begreper i alle fag. 	Målark Bruke hel- del – hel- prinsippene i helhetslesingen. Hel del hel-prinsippet Ord- og begrepskart. Ordbok, digital og på papir.

	<ul style="list-style-type: none"> reflektere over egen forståelse ordet lære teknikker for å gjøre enkeltord meningsbærende i de sammenhengene de inngår i. Uttrykke seg med et variert ordforråd. Reflektere over ordvalg og andre uttrykksmåter med tanke på formål og mottaker i ulike tekster. Slå opp ukjente ord i ordbok digitalt og på papir. Bruke relevante begrep og fagspråk både i egne tekster og presentasjoner. 	<ul style="list-style-type: none"> Legg vekt på å øke elevenes ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst. Ukas ord Dialog om ordenes skrivemåte og uttale, om betydninger og eventuelle forskjeller på assosiasjoner og bruksmåter i hverdagspråk og fagspråk. Elever lærer fagets språk ved hjelp av fagrelevante tekster. Lære elevene å bruke ordbok, både digitalt og på papir Lærer fokuserer på elevene skal forstå nye ord og begreper, og iscenesetter situasjoner der elevene må ta disse i bruk, for eksempel i samtaler, egenproduserte faktatekster eller presentasjoner. 	<p>Ordnett+</p> <p>Leselos: ordforråd. Ord3f og flytskjema</p> <p>Høytlesing/stillelesing</p> <p>Dialogisk undervisning</p> <p>BISON</p> <p>VØL skjema</p> <p>VØL/VØSL</p> <p>Venndiagram</p> <p>Friformkart</p> <p>Kolonnenotat</p> <p>Lage refleksjonsspørsmål/ tenkepørsmål. Prosessorientert lesing.</p> <p>Praksiseksempel prosessorientert lesing</p> <p>Ord og begrepskart.</p> <p>Freemind - digitalt tankekart</p> <p>Kosmos: ordforklaringer</p> <p>Engelsk ordbok</p> <p>Engelsk: 250 ord som ofte forveksles</p> <p>Antonyms and synonyms</p> <p>Google: language tools</p> <p>Norsk - Engelsk ordbok</p> <p>Engelsk: ordbokoppgaver</p> <p>Nynorsk oversetter</p> <p>Bokmål - nynorsk ordbok</p> <p>Datamaskinens oppbygging</p> <p>Lær touch-metoden</p> <p>Lagring i OneDrive</p> <p>Legge inn filer i OneNote</p> <p>Open Office veiledning</p> <p>IKT-tips</p> <p>Hva slags fil er det?</p> <p>Lag ordsky</p>
Skriftlig kommunikasjon	<p>Elevene skal kunne:</p> <p>Tekstskaping:</p> <ul style="list-style-type: none"> Velge relevante skrivestrategier. Revidere egen tekst Selvstendig tilpasser tekstens innhold og struktur, alt etter formål og mottaker. 	<ul style="list-style-type: none"> Lærer planlegger skriveundervisning med fasene før – underveis – revisjon – slutføring. Elevene lærer at skriving er en prosess i faser, med ulike skrivestrategier for hver fase 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Tilpasse språk og innhold etter sjangerdefinisjonene. • Kjenne til ulike sjangertrekk og kunne bruke dem i egen skriving. • Veksle mellom ulike skriveposisjoner i den samme teksten. • Argumentere for og imot og begrunne ulike synspunkter. • Sitere relevante kilder. • Si noe om kvalitet på egne og andres tekster. • Skrive på det aktuelle fagets premisser, både fagtekster og skjønnlitterære tekster, bruke riktig skrivemåte og fagbegrep, tilpasset tekstens formål og mottaker. • Bygge opp og hensiktsmessig strukturere både skjønnlitterære tekster og fagtekster. • Reflektere over egen læring i arbeidet med alle typer tekster. <p>Rettskriving/formell skriving:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anvende formelle rettskrivings- og tegnsettingsregler i egen tekstskaping, både på hovedmål og sidemål, og i alle fag. • Ha riktig stavemåte for alle typer ord (lydrette, ikke-lydrette og fremmedord...) 	<ul style="list-style-type: none"> • Skriving skjer i alle fag, og på tvers av fagene, slik at elevene lærer at det er likheter og forskjeller i fagenes skrivemåter. • Øke elevenes ordforråd og fagbegreper i alt arbeid med tekst. • Arbeid med kildekritikk og selvstendig bruk av kilder frå 8. trinn. • Elevene får bruke tenkeskriving som redskap for å lære og skiller mellom det og presentasjonsskriving med formål, innhold og publisering. • Elevene får eksplisitt opplæring i hvordan de kan skrive i hvert enkelt fag. • Det legges vekt på å øke elevens ordforråd i alt arbeid med tekst. • Elevene får systematisk undervisning i hvordan det er hensiktsmessig å uttrykke seg i ulike situasjoner, og for ulike formål • Få og store skrivearbeid som fullføres, framfor mange små og ufullførte. • Bruk eksempeltekster, snakk om oppbygging og typiske kjennetegn for de ulike tekstene. 	<p>Padlet - verktøy til for eksempel samskriving.</p> <p>Ordnett</p> <p>Skriving i alle fag - skrivesenteret Skrivesenteret: Skriveprosesser Eksempler på god praksis i skriving i alle fag</p> <p>Førskrivefase, å komme i gang fase, revisjonsfase, slutføringsfase. Tenkeskriving. Rapport Referat Sammendrag Bokanmeldelser Modellering av tekster. Skriv om temaet man har om.</p> <p>Kildekritikk Kildekritikk 2 Kildekritikk 3 Informasjonskompetanse Søk og skriv Å dele det man skaper</p> <p>Skrivetrappa Skriverekanten Skriverekanten 2 Prossessorientert skriving Tema: skriving Fem prinsipper for skriveopplæring Skrivesenteret: skrive i avsnitt Skriverammer Les og skriv bedre Skriv bedre</p>
--	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Korrigere egen tekst med bakgrunn i regler om setningsoppbygging og rettskriving. • Ha meningsbærende setninger med relevante faglige begreper, uttrykksmåter og stor variasjon av språklige virkemidler, der det er naturlig å bruke språklige virkemidler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene får kunnskap om ulike sjangre og teksttyper. • Synlig sammenheng mellom tekstens formål, form og innhold, opp mot konteksten den er skrevet i. • Bruk konkrete støttestrukturer i form av skjema eller startsetninger for å hjelpe elevene i gang. • Modeller hvordan man kan arbeide isolert med tekstens enkelt deler før de settes sammen som en helhet (innledning, avslutning, argumenter for og mot osv) • Husk: temasetninger, kommentarsetninger og bruk av faguttrykk er også språklige virkemidler, som det er naturlig å bruke i alle typer fagartikler. • Lærer setter tydelige mål for skrivingen og hva som er forventet. Bruk modelltekster. Sett kriterier og kjennetegn for måloppnåelse. • Gi tilbakemeldinger som fremmer læring, underveis i prosessen, ikke etterpå. Gi konkrete tilbakemeldinger knyttet til kvaliteten på skrivearbeidet eller skriveprosessen. 	<p>Vurdering for læring Lage vurderingskriterier med elevene Udir: hvordan kan skolen jobbe med mål, kriterier og kjennetegn</p> <p>Øverom rettskriving bokmål Øverom rettskriving nynorsk Nynorsk øvingsprogram Fabel 10: nynorsk i bruk Hjelp med rettskriving Språkrådet: rettskriving</p> <p>Fabel 8: fagartikkel Fabel 8: leserinnlegg og nettdebatt Fabel 8: intervju Fabel 8: anmeldelse Fabel 8: fortelling Fabel 8: fantastiske fortellinger Fabel 8: tegneserier Fabel 8: lyrikk Fabel 9: kreativ skrijving Fabel 9: argumenterende tekst Fabel 9: kåseri Fabel 9: Reklame Fabel 9: novelle Fabel 10: søknad, CV og formelle brev Fabel 10: Essay Fabel 10: Roman Min time: norsk 8 Å skrive brev Å skrive dikt Å skrive eventyr Å skrive intervju Å skrive kåseri</p>
--	---	--	--

- Gi konkrete råd.
- Involver elevene i arbeidet med å utarbeide vurderingskriterier for den enkelte skriveoppgave.
- Modeller hvordan elevene selv kan gi hverandre respons.

[Finn sitater](#)

[Moava: Kunst og Håndverk 8.](#)

[Moava: Kunst og håndverk 9.](#)

[Moava: kunst og håndverk 10.](#)

[Moava: Musikk på 8. trinn](#)

[Moava: Musikk 9.](#)

[Moava: musikk 10.](#)

[Moava: Matematikk på 8. trinn](#)

[Moava: Matematikk 9.](#)

[Moava: matematikk 10.](#)

[Moava: KRLE på 8. trinn](#)

[Moava: KRLE 9.](#)

[Moava: KRLE 10.](#)

[Moava: Mat og helse 8. trinn](#)

[Moava: mat og helse 9.](#)

[Moava: mat og helse 10.](#)

[Moava: Naturfag 8. trinn](#)

[Moava: Naturfag 9.](#)

[Moava: Naturfag 10.](#)

[Moava: samfunnsfag for 8. trinn](#)

[Moava: samfunnsfag 9](#)

[Moava: samfunnsfag 10.](#)

[Moava: tysk for 8. trinn](#)

[Moava: Tysk 9.](#)

[Moava: tysk 10.](#)

[Stages 8](#)

[Stages 9](#)

[Stages 10](#)

[Key English 8](#)

[Key English 9](#)

[Key English 10.](#)

[Crossroads 8: min time](#)

			New FLight 1 New Flight 2 New Flight 3 On the move 1 On the move 2 On the move 3 English spelling
Kartlegging:		•	

Kildeliste:

Bærum kommune: «*Lesing i alle fag*».

Erlimo, Lise Flatgård: *Begynneropplæringen ved Tolga skole*. (2017)

Gjerdrum kommune, oppvekst og utdanning: «*Språkfokus i Gjerdrum*». (2017)

Helsedirektoratet. (2006) «Undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn». (Nasjonale faglige retningslinjer IS-1235): <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/256/Nasional-faglig-retningslinje-for-undersokelse-av-syn-horse-sprak-hos-barn-IS-1235.pdf>

Høigård, Mjør og Hoel. (2009) «*Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*». Kunnskapsdepartementet.

Kristiansund kommune: «*Språkspor*» (2015)

Kunnskapsdepartementet. (2017) «*Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver*». Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Tønsberg kommune. «*Språkplan barnehage*». (2016)

Utdanningsdirektoratet. «*Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat*» (2017)

Utdanningsdirektoratet: «*Rammeverk for grunnleggende ferdigheter*»: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/> (mars 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Lesing som grunnleggende ferdighet*»: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/god-leseopplaring--for-larere-pa-ungdomstrinnet/lesing-som-grunnleggende-ferdighet/> (mars 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Skriving som grunnleggende ferdighet*»: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.5-a-kunne-skrive/> (mars 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Muntlige ferdigheter som grunnleggende ferdighet*»: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.2-muntlige-ferdigheter/> (mars 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggende ferdigheter i engelsk*»: https://www.udir.no/kl06/ENG1-03/Hele/Grunnleggende_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i kroppsøving*»: https://www.udir.no/kl06/KRO1-04/Hele/Grunnleggende_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggende ferdigheter i kunst og håndverk*»: https://www.udir.no/kl06/KHV1-01/Hele/Grunnleggende_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggende ferdigheter i musikk*»: https://www.udir.no/kl06/MUS1-01/Hele/Grunnleggende_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i mat og helse*»:
https://www.udir.no/kl06/MHE1-01/Hele/Grunnleggjande_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i matematikk*»:
https://www.udir.no/kl06/MAT1-04/Hele/Grunnleggjande_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i naturfag*»: https://www.udir.no/kl06/NAT1-03/Hele/Grunnleggjande_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i norsk*»: https://www.udir.no/kl06/NOR1-05/Hele/Grunnleggjande_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Grunnleggjande ferdigheiter i samfunnsfag*»:
https://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Grunnleggjande_ferdigheter (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Hva er hjem-skole samarbeid?*»: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/hjem-skole-samarbeid/oversikt/> (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Samarbeid med skolen – råd til foreldre*»: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/hjem-skole-samarbeid/rad-til-foreldre/> (april 2018)

Utdanningsdirektoratet: «*Vurdering for læring*»: <https://www.udir.no/Vurdering-for-laring/> (april 2018)